

TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

SPOR MEDYASINDA FUTBOLUN “KARANLIK” YÜZÜ:
FUTBOL, MAFYA VE MEDYA İLİŞKİSİ ÜZERİNE EKONOMİ
POLİTİK BİR DEĞERLENDİRME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sefer GEDİKLİ

TRABZON

Ağustos, 2024

**TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

**SPOR MEDYASINDA FUTBOLUN “KARANLIK” YÜZÜ:
FUTBOL, MAFYA VE MEDYA İLİŞKİSİ ÜZERİNE EKONOMİ
POLİTİK BİR DEĞERLENDİRME**

**Sefer GEDİKLİ
ORCID: 0009-0004-4077-696X**

**Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünce Yüksek
Lisans Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emir YILDIZ
ORCID: 0000-0001-9630-5340**

TRABZON

Ağustos, 2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Trabzon Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

Sefer GEDİKLİ

16 / 08 / 2024

ÖN SÖZ

Lisans, yüksek lisans öğrenimim ve tez çalışmamız boyunca desteğini benden bir gün olsun esirgemeyen, önerileri ve gösterdiği anlayış ile danışman olmanın ötesine geçerek her zaman yanımda olan Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emir Yıldız'a tüm emeği için teşekkür ederim.

Savunma jürisindeki katkıları ve önerileri dolayısıyla Prof. Dr. Erdal Dağtaş'a ve Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Ercan'a ayrıca teşekkür ederim.

Yaşanan bu zorlu süreç boyunca yanımda olan, inançlarımı bir gün olsun kaybetmeyerek bana destek çıkan babam Fahrettin Gedikli, annem Ayşe Gedikli, abim E. Miraç Gedikli ile kardeşim Gökdeniz Gedikli'ye gösterdikleri anlayış ve emekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Ağustos, 2024
Sefer GEDİKLİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GÖRSELLER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL VE TARİHSEL ARKA PLAN.....	6
1. 1. Endüstriyel Futbolun Gelişimi	6
1. 2. Mafya: Tarihi ve Sosyolojisi.....	13
1. 2. 1. Türkiye’de Mafya Tarihi ve Sosyolojisi	18
1. 2. 2. Mafya ve Futbol İlişkisi	21
1. 3. Medyanın Eleştirel Ekonomi Politiği.....	23
1. 4. Medya ve Suç Araştırmaları.....	27
1. 4. 1. Medyanın ve Suçun “Eleştirisi”	31

İKİNCİ BÖLÜM

2. LİTERATÜRDEKİ İLGİLİ ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	34
2. 1. Çalışmanın Yöntemi	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUMLARI	37
3. 1. Sunum Hiyerarşisi.....	38
3. 1. 1. Mafya	38
3. 1. 2. Suç Örgütü	39
3. 1. 3. Çete	39
3. 2. Ortak Stratejiler.....	41
3. 2. 1. Kişiselleştirme (Bireyselleştirme).....	41
3. 2. 2. Magazinleştirme.....	48
3. 2. 3. Dışsallaştırma.....	56
3. 2. 4. Ekonomi Politiğin Doğrudan Bir Yansıması Olarak Bahis Haberleri	59

3. 3. Stratejik Dağılım	61
SONUÇ.....	66
KAYNAKLAR.....	74
ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ	83

ÖZET

Spor Medyasında Futbolun “Karanlık” Yüzü: Futbol, Mafya ve Medya İlişkisi Üzerine Ekonomi Politik Bir Değerlendirme

Bu çalışmada futbol, medya ve mafya arasındaki ilişki eleştirel ekonomi politik bağlamda irdelenmiştir. Söz konusu ilişkiyi belirlemek amacıyla futbol, medya ve mafyanın tarihsel süreç içerisindeki gelişimi incelenmiştir. Bu doğrultuda futbol, medya ve mafyanın değişen yapıları ve yaşadıkları ekonomi politik dönüşümün aralarındaki ilişkiyi nasıl belirlediğine dair bir çerçeve çizilmiştir. Dolayısıyla çalışmada futbol, medya ve mafyanın yapısındaki değişimler, neoliberal anlayışın ortaya çıkardığı metalaşma, ticarileşme, serbestleştirme ve finansallaşma gibi ekonomi politik dönüşümler temel alınarak tartışılmıştır. Yaşanan dönüşümle beraber futbol ve mafya arasında oluşan ilişkinin medya tarafından nasıl sunulduğu ve mafya-futbol arasındaki ilişkiyi belirleyen ekonomi politik yapının medyada yer bulup bulmadığı ise çalışmanın genel kapsamını oluşturmuştur. Medya tarafından mafya-futbol ilişkisinin nasıl sunulduğunu belirlemek amacıyla *metin çözümlemesi* yöntemi kullanılarak Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin internet haber sitelerinde 2014 ve 2023 yılı arasında yayımlanan haberler, tematik başlıklar altında çözümlenmiştir. Ayrıca mafya-futbol ilişkisinin medya tarafından nasıl sunulduğunun daha net bir biçimde ortaya konması amacıyla farklı suç organizasyonları da (suç örgütü ve çete) çözümleme kapsamına dahil edilmiştir. Suç organizasyonlarını işaret eden haberlerin sunumunda bir hiyerarşinin bulunup bulunmadığı ise çalışmanın diğer bir önemli bileşeni olarak belirlenmiştir. Söz konusu haberlere gazetelerin internet sitelerinde “mafya-futbol”, “suç örgütü-futbol” ve “çete-futbol” anahtar kelimeleriyle yapılan arama sonucunda ulaşılmıştır. Çalışmanın sonucunda farklı suç organizasyonlarını işaret eden anahtar kelimelerin (mafya, suç örgütü ve çete) yer aldığı haberler arasında sunum bakımından bir hiyerarşinin bulunduğu görülmüştür. Bununla birlikte magazinleştirme, kişiselleştirme ve dışsallaştırma stratejileri kullanılarak futbol-mafya arasındaki ilişkiyi belirleyen ekonomi politik yapının oluşturulmadığı saptanmıştır. Ayrıca çalışmada sahiplik ilişkilerinin neden olduğu ticari kaygılar sebebiyle “yasa dışı bahis” konulu haberlere sunum bakımından özel bir alan tanındığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Medya, Mafya, Suç, Eleştirel Ekonomi Politik

ABSTRACT

The “Dark” Side of Football in Sports Media: A Political Economy Analysis of the Relationship Between Football, Mafia and Media

In this study, the relationship between football, media and mafia is examined in the context of critical political economy. To determine this relationship, the development of football, media and mafia in the historical process was examined. In this direction, a framework has been drawn on how the changing structures of football, media and mafia and the political economic transformation they experience determine the relationship between them. Therefore, in this study, the changes in the structure of football, media and mafia are discussed based on political economy transformations such as commodification, commercialization, liberalization and financialization brought about by the neoliberal understanding. With the transformation, how the relationship between football and mafia is presented by the media and whether the political economic structure that determines the relationship between mafia and football is covered in the media constitutes the general scope of the study. To determine how the mafia-football relationship is presented by the media, the news published on the internet news sites of Hürriyet and Milliyet newspapers in 2014 and 2023 were analyzed under thematic headings by using the text analysis method. In addition, to reveal more clearly how the mafia-football relationship is presented by the media, different criminal organizations (criminal organizations and gangs) are also included in the scope of the analysis. Whether there is a hierarchy in the presentation of news pointing to criminal organizations was determined as another important component of the study. The news in question was found because of searches made on the websites of newspapers with the keywords “mafia-football”, “criminal organization-football” and “gang-football”. As a result of the study, it was seen that there was a hierarchy in terms of presentation among the news that included keywords (mafia, criminal organization and gang) pointing to different criminal organizations. However, it has been determined that the political economy structure that determines the relationship between football and mafia has not been investigated by using strategies tabloidization, personalization and externalization. In addition, in the study, it was determined that due to the commercial concerns caused by ownership relations, news on “illegal betting” was given a special area in terms of presentation.

Keywords: Football, Media, Mafia, Crime, Critical Political Economy

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Suç Organizasyonlarının Stratejik Dağılımı	62

GÖRSELLER LİSTESİ

<u>Görsel No</u>	<u>Görsel Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Hürriyet gazetesinin “İtalya'yı sallayan skandalda Vedat Muriqi detayı!” başlıklı haber görseli	43
2.	Milliyet gazetesinin “Ülkenin en yetenekli futbolcusuydu, en tehlikelisi oldu” başlıklı haber görseli.....	44
3.	Hürriyet gazetesinin “İtalya’da şike operasyonu” başlıklı haber görseli.....	46
4.	Milliyet gazetesinin “Mafyadan Maxi Lopez’e Teklif: Icardi’nin Bacaklarını Kırılım” başlıklı haber görseli.....	49
5.	Hürriyet gazetesinin “Dünyanın konuştuğu yasak aşkın detayları ortaya çıktı” başlıklı haber görseli.....	50
6.	Hürriyet gazetesinin “Dünyaca ünlü gangsterin evini satın aldı! Tam bir kale” başlıklı haber görseli.....	51
7.	Hürriyet gazetesinin “Gareth Bale’in başı mafya ile belada! Evini yaktılar.” başlıklı haber görseli	52
8.	Hürriyet gazetesinin “Luis Diaz golü attı, babası kendinden geçti! Film gibi hikaye, silahlı çete kaçırmıştı” başlıklı haber görseli.....	53
9.	Milliyet gazetesinin “Steven Gerarrd’ın kızı mafya liderinin oğluyla birlikte! İbiza’ya gittiler” başlıklı haber görseli	54
10.	Milliyet gazetesinin “Çizme’de Şike Skandalı” başlıklı haber görseli.....	58
11.	Hürriyet gazetesinin “İtalyan mafyasına büyük gözaltı” başlıklı haber görseli.....	59

GİRİŞ

Günümüzde futbol ekonomik büyüklüğü ve kitleselliğiyle en popüler spor alanlarının başında gelmektedir. Tarihsel olarak kökenleri ve ne kadar eski olduğu bilinmese de modern futbol İngiltere’de ortaya çıkmıştır. Aristokrat sınıfın ruh ve beden terbiyesi biçimi, erkeksi bir kibarlık gösterisi ve bir serbest zaman etkinliği olarak ortaya çıkan futbol, sanayi devriminin ardından dünyaya yayılmaya başlamıştır. Sanayi devrimiyle birlikte kapitalist üretimin hız kazanması, sermaye birikiminin artması ve sömürgecilik faaliyetleri; metropol ülkelerin işçilerinin farklı ülkelere göç ederek çalışmasına yol açmıştır. Demiryolu işçileri başta olmak üzere, dünyanın dört bir yanında çalışmakta olan işçiler kurdukları takımlarla futbolun yayılmasını sağlamışlardır (Şahin & Tunçkol, 2010).

Birinci Dünya Savaşıyla beraber futbolun kitleler üzerindeki etkinliği yavaşlarsa da savaş sonrasında yayılmaya devam ederek popülerliği arttırmıştır. Özellikle iki büyük savaş arası dönemde, futbol popülerliği ve kitleler üzerindeki güçlü etkisi dolayısıyla siyasi liderlerin propaganda aracına dönüşmüştür. Bir diğer ifadeyle, söz konusu dönemde futbolu belirleyen, liderlerin, ideolojilerin ve politik çıkarların yansımaları olmuştur (Aktükün, 2010).

Siyasi bir araç olarak kullanılan futbol, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından sermaye sınıfının çıkarları doğrultusunda oynanmaya başlayacaktır. Kapitalizmin giderek hız kazanması ve buna bağlı olarak neoliberal politikaların küreselleşmesi sonucunda futbol hızla yaşamın diğer alanları gibi sömürgeleştirilmeye; ticarileşmeye ve metalaşmaya açılacaktır. Bu dönemde, futbolun yapısı hızla değişmiş; sermaye sınıfının yatırım yaptığı bir alana dönüşmüştür. Günümüzde büyük oranda tamamlanan bu süreçte, sermaye sınıfı, neoliberal politikaların yarattığı dönüşümün sonucunda şirketleşerek borsaya açılan futbol kulüplerini satın almaktadır. Kulüplerin sermaye sahipleri tarafından satın alınarak yatırım alanına dönüşmesiyle beraber futbol yalnızca bir oyun olmaktan tamamen çıkmış ve endüstri halini almıştır (Talinçiler, 2008).

Serbest pazar ekonomisine geçiş sonrası medya alanında yaşanan değişim de futbolun ticarileşme sürecini hızlandıran bir diğer unsurdur. Serbestleştirme politikalarıyla sahiplik yapısı değişen medya, holdinglerin kontrolü altına girerek finansallaşmış ve kamu yayıncılığı anlayışı terk edilmiştir. Bir diğer anlatımla, medya, kâr odaklı yayın anlayışıyla reklamcı destekli bir görünüme kavuşmuş; ürün pazarlayan, tüketimi arttırmaya yönelik politika izleyen ve bazen ücret karşılığı içerik sunan bir yapıya dönüşmüştür. Çağdaş medya düzeninde ticari yayıncılık modelinin başatlaşmasıyla milyonlarca insanı etkisi altında alan futbol, medya için itici bir pazarlama gücü haline gelmiştir. Futbol maçlarının ücretli olarak gösterime girmesi medyanın devasa gelirler elde etmesini sağlamıştır. Ticari yayıncılık altında reklam endüstrisinin ürünleri futbol aracılığıyla

kitlelere ulaştırılmıştır. Medya bu sayede futbolu pazarlama aracı olarak kullanmış ve tüketim kültürünün bir taşıyıcısı haline getirmiştir (Klose, 2001).

Reklam endüstrisinin kitlelerle bağ kurmasını sağlayan futbol, rant sistemine dayalı bir döngü yaratmaya başlamıştır. Sermayenin yıldız futbolcularla sponsorluk anlaşmaları yaparak ürünlerini pazarlaması ve küresel bahis organizasyonlarının gelişmesi bu duruma örnek oluşturmaktadır. Medya, reklam ve futbol endüstrisinin ortak çıkar ilişkisi oyunun tüm hücrelerini değiştirmiş, futbol kulüpleri sermayenin kârlılığını sürdüren ulusötesi şirketlere dönüşmüştür (Yiğit & Şişman, 2019).

Medyatik bir gösteri halini alarak giderek büyüyen futbol endüstrisi, yaratmış olduğu rant alanıyla organize suç örgütlerinin de ilgisini çekmeye başlamıştır. Futbol kulüpleri içerisinde yapılan mafya örgütleri, ekonomik ve politik faaliyetlerini futbol yoluyla yasal zemine çekmeye çalışmaktadırlar. Türkiye’de serbest pazar ekonomisinin sunduğu “ihracata verilen vergi iadesi” gibi politikalar mafya oluşumlarının futbol içerisinde yasa dışı gelirlerini aklamasına olanak sağlamıştır (Uzun, 2008). Futbolda yasal bahis döneminin açılmasıyla mafya örgütleri kârlılıklarını arttırmak amacıyla küresel bahis organizasyonları düzenlemiş, futbolcuları ve hakemleri baskı altına alarak maç sonuçlarını etkilemişlerdir.

Mafya örgütleri ekonomik ve politik anlamda güçlenmek amacıyla futbolu bir araç olarak kullanmakta; futbol endüstrisi mafya örgütlerine istediklerini vermektedir (Marchetti, Filho, & Constandt, 2021). Tarih boyunca yerel güç odakları olan ve meşru olmayan iş yapma biçimleriyle etkinlik gösteren mafya liderleri, neoliberal politikaların sağladığı serbestlik ve futbol endüstrisinin yarattığı ekonomiyle birlikte birer “iş insanı” halini almıştır. Bu doğrultuda futbolun endüstrileşmesinde önemli bir unsur olan medyayı da mafya-futbol ilişkisinden ayrı tutmak güçleşmektedir. Bu bakımdan, medya ve suç arasındaki ilişkinin anlaşılması da önem kazanmaktadır. Medyanın suçu nasıl temsil ettiği ve suçun oluşumundaki rolüne ilişkin yapılan medya ve suç araştırmaları, “medya, mafya ve futbol” ilişkisini anlama noktasında öne çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle medya ve suç araştırmalarının sonuçları doğrultusunda medyanın ekonomi politik bağlam içerisindeki yerini görmek, birey ve suç arasında kurduğu ilişkiyi tespit edebilmek mafya ve futbol birlikteliğinin medyadaki temsilini belirlemeye yardımcı olmaktadır.

Medya ve suç araştırmalarının suçun oluşumuna ve bireyin suç eğilimine ilişkin değerlendirmelerinin pozitivist ve eleştirel kriminoloji çalışmaları çevresinde şekillendiği görülmektedir. Pozitivist kriminoloji çerçevesinde ele alınan medya ve suç araştırmaları, medyanın birey üzerindeki etkilerini inceleyerek bireylerin suç eğilimlerinin artmasında medyanın rolünü incelemiştir. Araştırmalarda, medyanın şiddet içeriklerine maruz kalan bireylerin sapma davranışlarında değişim olduğu ve medyanın belli bir grubu suçlu ilan etme noktasında önemli bir araç haline geldiği belirlenmiştir (Cohen, 1972). Dönem içerisinde yapılan diğer bir medya ve suç araştırmasında ise şiddet içerikleri etkisinde kalan bireylerin taklit yoluyla şiddeti içselleştirdiği; benzer şekilde şiddet içeriklerine maruz kalan bireylerin saldırgan düşüncelerini harekete geçirmek

için hazır hale geldiği ileri sürülmüştür (Mutlu, 2005). Bu bağlamda, pozitivist kriminoloji çalışmaları temelinde medya ve suç araştırmalarına bakıldığında suçun ve suçluluğun oluşumu büyük oranda medya araçlarının etkilerine indirgenmiştir. Medya, suç oluşumunun ekonomi politik, toplumsal ve kültürel bağlamlarından yalnızca biriyle söz konusu çalışmalarda diğer değişkenlerin göz ardı edildiği görülmektedir.

Eleştirel kriminoloji çalışmaları ekseninde yürütülen eleştirel medya ve suç araştırmaları ise suçun tanım ve nedenlerinden çok temsil, hegemonya, ideoloji ve söylem gibi kavramlara odaklanmaktadır. Çalışmalar, medyanın suç oluşumundaki etkilerini göz ardı etmemiş ancak medyayı suçun nedenlerine ilişkin tek değişken olmaktan çıkarmıştır. Medya ekonomi politik bağlamın içerisine yerleştirilerek ekonomi politik eşitsizliklerden doğan çelişkilerin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu eleştirel çalışmalarda medya, egemen sınıfın çıkarlarını kontrol etmek için başvurduğu bir araç olarak görülmektedir. Çalışmalarda özellikle medyanın üstlendiği ideolojik rol ortaya konulmuş; medyanın temelde kapitalizmden kaynaklı çelişkilerin gizlenmesinde “ahlaki panik” gibi “çözümler” ürettiği kaydedilmiştir (Jewkes, 2004). Bu bağlamda, eleştirel medya çalışmalarında bireyin sapma davranışı üzerindeki medya etkisinin tanımlanmasından öte medyanın, suçun oluşmasına neden olan ekonomi politik sistem içerisindeki rolü belirlenmiştir.

Eleştirel medya çalışmalarının suçun oluşumuna ilişkin değerlendirmeleri göz önünde bulundurduğunda medya, mafya ve futbol arasındaki ilişkiyi çözümleme noktasında eleştirel ekonomi politiğin sunduğu bakış açısının kullanışlı hale geldiği görülmektedir. Dolayısıyla, çalışmanın konusunu neoliberal anlayışın ortaya çıkardığı finansallaşma, ticarileşme ve metalaşma süreçlerinin baskısı altında değişen medya, mafya ve futbol arasındaki ilişki oluşturmaktadır. Bu bağlamda, mafya-futbol ilişkisinin medya tarafından nasıl tanımlandığı ve sunulduğu çalışmanın temel problemi olarak konumlandırılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Çalışmada medya, mafya ve futbolun değişen yapılarına ve yaşadıkları ekonomi politik dönüşümlere ilişkin çözümleme yapmak amacıyla eleştirel bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu çerçevede medya, mafya ve futbol arasındaki ilişkinin eleştirel ekonomi politik yaklaşımla çözümlenmesi ve mafya-futbol ilişkisinin medya tarafından nasıl sunulduğunun ortaya koyulması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Medyanın mafya-futbol birlikteliğini nasıl sunduğuna ilişkin aşağıda yer verilen araştırma soruları ise çalışmanın genel çerçevesini oluşturmaktadır:

1) Spor medyası, mafya ve futbol ilişkisini nasıl tanımlamakta ve ne şekilde ortaya koymaktadır?

2) Spor medyasında yer alan ilgili haberlerin mafya-futbol ilişkisini betimlemede başvurduğu temel stratejiler nelerdir ve bu stratejilerde hangi dinamikler rol oynamaktadır?

3) Spor medyasının içinde bulunduğu ekonomi politik yapı ile mafya-futbol ilişkisinin ekonomi politiği arasındaki etkileşim ilgili haberlere; haberlerde başvuru strateji ve dinamiklere nasıl yansımaktadır?

4) Spor medyası, mafya-futbol ilişkisinin ekonomi politik bağlamına ilişkin açıklamalara yer vermekte midir? Bu durum medyanın eleştirel ekonomi politik açısından ne ifade etmektedir?

Araştırmanın Önemi

Mafya-futbol ilişkisinin medyadaki yansımalarına ilişkin farklı çalışmalar yapılmış olsa da bu çalışmaların daha çok şiddet üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Futbol, medya ve mafya ilişkisinin eleştirel ekonomi politik yaklaşım temelinde çözümlendiği bir çalışmanın yokluğu ise dikkat çekicidir. Bu bağlamda, çalışma neoliberal anlayışın ortaya çıkardığı finansallaşma, ticarileşme ve metalaşma süreçlerinin sonucunda değişen medya, mafya ve futbol ilişkisinin eleştirel ekonomi politik açıdan değerlendirmesini ortaya koymaktadır. Futbolun ve medyanın neredeyse eşanlı bir biçimde yaşadığı dönüşüm sonucunda futbol, medya ve mafya ilişkisinin güncel görünümünün haber medyası üzerinden değerlendirilmesi ve dinamiklerinin çözümlenmesi araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada futbol-mafya ilişkisinin medya tarafından nasıl tanımlandığı ve medyanın bu ilişkinin ekonomi politik bağlamına yer verip vermediğini çözümlemek amacıyla nitel metin çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada www.similarweb.com aracılığıyla 2023 yılı verilerine göre en çok ziyaretçi alan Hürriyet gazetesinin ve sahiplik ilişkileri nedeniyle Milliyet gazetesinin internet haber siteleri seçilmiştir. Çalışma, gazetelerin internet haber sitelerinde Ocak 2014 ve Aralık 2023 tarihleri arasında yer verdikleri haberler ile sınırlandırılmıştır. Böylesi bir sınırlandırmanın nedeni, elde edilecek verilerin güncelliğine önem verilmesinin yanı sıra çalışmanın temel yaklaşımı olan eleştirel ekonomi politik ile ilişkilidir. Nitekim, Hürriyet Gazetesi'nin 2018 yılında Demirören Holding tarafından satın alınması eleştirel ekonomi politiğe dayanan bir çalışma için yaşamsal önemdedir. Bu çerçevede, Hürriyet Gazetesi'nin sahipliğinin 2014 ve 2018 yılları arasında Doğan Medya Grubu'nda, 2018-2023 yılları arasında ise Demirören Holding bünyesinde bulunduğunu ifade etmek gerekir. İki sermaye grubu arasında ekonomi politik açıdan belirli ayrımlar bulunmakla birlikte, çalışma açısından öne çıkan ayrım Demirören Holding'in aynı zamanda Türkiye'nin tek yasal bahis platformunu da içerecek biçimde Milli Piyango'yu satın almasıdır. Demirören Grubu'nun medya alanındaki yatırımlarının yanı sıra şans oyunları ve bahis şirketlerine de sahip olması mafya-futbol ilişkisinin betimlenişinde farklılıklar yaratabileceği düşünülmüştür. Bir

diğer anlatımla, ilgili tarih aralığında Hürriyet Gazetesi el değıştirmiş, Milliyet Gazetesi ise tümüyle Demirören Grubu'nun kontrolüne geçmiştir. Dolayısıyla, çalışmanın tarih aralığı, her iki gazetenin Demirören Holding elinde yoğunlaştığı bu süreci kapsayacak şekilde; ilgili süreçte yaşanan dönüşümün saptanabilmesi açısından değerlendirilmiştir. Çözümleme nesnesi haberlere, *Hurriyet.com.tr* ve *Milliyet.com.tr* adresli haber sitelerinin arşiv sekmelerinde “mafya-futbol”, “suç örgütü-futbol” ve “çete-futbol” anahtar kelimeleriyle yapılan aramalar sonucunda ulaşılmıştır. Haberlere ulaşılması için belirlenen “suç örgütü” ve “çete” anahtar kelimeleri kavramsal açıdan mafyaya yakın olması nedeniyle seçilmiş; bu bağlamda, mafya-futbol ilişkisinin medya tarafından nasıl sunulduğunun daha açık bir biçimde çözülmesi amaçlanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler, tematik çözümlemeye tabi tutulmuş; öne çıkan unsurlara göre başvuru alan temel stratejiler ve dinamikler saptanmıştır. Ayrıca çözümleme çerçevesinde, “mafya”, “suç örgütü” ve “çete” kavramları arasında hiyerarşik bir ilişkinin bulunup bulunmadığı da irdelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL VE TARİHSEL ARKA PLAN

1. 1. Endüstriyel Futbolun Gelişimi

Günümüzde futbolun spor alanları içerisinde en popüler oyun olduğu görülmektedir. Kesin olarak başlangıcının ne zaman olduğu, nerede ortaya çıktığı bilinmemekle birlikte kökenleri başta İngiltere olmak üzere pek çok coğrafyaya atfedilmektedir. Dünya’da futbol oyununun başlangıcı olarak top oyunlarından söz edilmektedir. Çin’de cujuva, Antik Yunan’da episkiros, Roma İmparatorluğunda ise harpastum, adlı futbola benzer oyunlar oynanmıştır. Oyunlar kurallar, kullanılan malzemeler ve oynanılan alan bakımından farklılıklar göstermektedir. Modern futbolun doğuşu ise 1863 yılında İngiltere Futbol Federasyonu’nun kurulmasıyla başlamaktadır (Tazegül, 2017).

İlk futbolcuların öğrenciler ve seçkin insanlardan oluşması futbolun aristokrat bir yaşam biçimi olarak algılanmasına yol açmıştır. Sanayi Devrimiyle beraber futbol Avrupa kıtası için ayırt edici bir nitelik kazanarak sadece aristokratları değil aynı zamanda işçi sınıfını da etkisi altına almıştır. Sanayi Devrimiyle birlikte İngilizlerin ekonomik alanda üstün olmalarının yanı sıra sömürgecilik faaliyetleriyle beraber futbol dünyanın dört bir yanına yayılmaya başlamıştır. Böylece dönemin modern futbolu farklı ülkelere taşınarak işçi sınıfı arasındaki etkisini arttırmıştır (Bozköylü, 2007).

Deniz aşırı ticaretin gelişmesiyle birlikte futbol İskandinavya’dan Güney Amerika’ya dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. Sanayi Devriminin bir sonucu olarak İngiliz işçilerin dünyaya tanıtmış olduğu futbol, ülkelerdeki diğer işçilerin kendi futbol takımlarını kurmalarına neden olmuştur. Bu nedenle Avrupa’da neredeyse her ülkede işçilerin kurmuş olduğu futbol takımları bulunmaktadır. Futbol oyunu dönem içerisinde işçiler için bir eğlence ve direniş aracı olarak yükselmeye başlarken işçi sınıfı arasında dayanışma içerisinde bir kültürün oluştuğu da görülmektedir (Riordan, 1999’dan aktaran Şahin, 2010, s. 10).

İngiltere’de 1857 yılında kurulan ilk futbol kulübü Sheffield F.C.’den sonra özellikle Latin Amerika’da İngiliz demiryolu işçileri sayesinde futbol takımları kurulmaya başlanmıştır. Futbolun artan popüleritesine karşı kayıtsız kalmayan sermaye sınıfı da kurulan futbol takımlarını desteklemeye başlamışlardır. Futbol, modern anlamda ortaya çıktıktan sonra sanayi devrimiyle beraber işçi sınıfının örgütlenmesine olanak sağlarken; sermaye sahipleri de futbolu işçileri kontrol altında tutmak amacıyla kullanmışlardır. Bu bağlamda, futbolun eğlence ve spor yapmanın yanı sıra ilk dönemlerinden itibaren sınıfsal mücadelenin bir aracı olduğu da görülmektedir (Şahin & Tunçkol, 2010).

Birinci Dünya Savaşı nedeniyle futbolun popülaritesi azalsa da savaş sonrasında geniş kitlelere yayılmaya devam etmiştir. Futbol seyircisi artarak Avrupa’da başta Fransa ve İtalya olmak üzere birçok ülkede profesyonel futbol ligleri kurulmuştur. Avrupa’da faşist Benito Mussolini ve Adolf Hitler döneminde ise futbolun anlamının değiştiği görülmektedir. Mussolini ve faşist rejim başlangıçta futbolu “çirkin bir İngiliz” icadı olarak görerek İngiliz futbol terimlerini yasaklamış ve futbol kulüplerinin isimlerini değiştirmiştir. İlerleyen süreçte ise futbolun kitleler üzerindeki etkisini gören Mussolini futbolu bir propaganda aracı olarak kullanmaya başlamıştır. 1930’da Uruguay’da düzenlenen ilk FIFA Dünya Kupasının ardından İtalya’da düzenlenecek olan Dünya Kupası, Mussolini için propaganda aracı olmuştur. 1934 ve 1938 yılında Dünya Kupası şampiyonu olan İtalya takımı faşist rejimin bir başarısı olarak görülmüştür. Bu dönemde futbol ve siyaset içe içe girmekte futbolun geniş kitleler üzerindeki etkisini fark eden liderler futbolu siyasi bir araç olarak kullanmaktadır. Futbol ulusların milli duygularını pekiştireceği yeni bir arena olarak ortaya çıkmaktadır (Aktükün, 2010).

Türkiye’de ilk futbol kulüpleri milliyetçiliğin etkisi altında kurulmuştur. Ulusal kimliğin oluşmasında önemli rol oynayan İttihat ve Terakki kadroları futbola ilgisiz kalmamıştır. Futbolun kitlesel özelliğini kavrayan ulusal kimlik yaratmak amacıyla 1912 yılında Karşıyaka, 1914 yılında Altay Kulübünü kuran İttihat ve Terakki, İzmir liginde mücadele eden Yunan ve İtalyan takımlarına karşı mücadele etmek ve gençleri örgütlemek amacıyla futbola başvurmuştur. Aynı dönemde Trabzon’da Rum futbol takımlarına karşı mücadele etmek amacıyla Trabzon İdman Yurdu kulübü kurulmuştur (Yüce, 2014).

Endüstriyel futbol öncesinde savaş dönemlerinin de etkisiyle futbol milli kimlikler üzerinden oynanmaktadır. 1954 Dünya Kupası finalinde Batı Almanya’nın doğu bloku takımı olan Macaristan’ı yenmesi “sosyalizme karşı bir zafer” olarak nitelendirilmiştir. Aynı şekilde Brezilya’nın 1958 ve 1962 Dünya Kupası’nda şampiyon olması Avrupa’ya karşı başkaldırı olarak algılanmıştır. Bu dönemde futbol, uluslar için bir ideolojik aygıt olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, futbol söz konusu dönemde politik kazanımların ve çeşitli yönetim sistemlerinin meşruiyetini ve başarısını sergileme hedefine dönük olarak sergilense de hala “halkın oyunu” olarak görülmeye devam edilebilir (Aktükün, 2010).

Serbest pazar ekonomisinin politikalarının yanı sıra endüstrileşen futbol giderek halkın bir oyunu olmaktan çıkmış; sermaye sahipleri için bir yatırım alanına dönüşmüştür. Serbest pazar ekonomisinin üretim anlayışında yaşattığı değişimin sonucunda ortaya çıkan tekelleşme süreci bu dönem içerisinde futbolun bir pazar haline gelmesine neden olmuştur. Dönem içerisindeki liberal dalga toplumun her alanında olduğu gibi futbolda da görünür olmakta ve futbol kulüpleri bu süreç içerisinde şirketleşerek özel şahısların “malı” haline gelmektedir. Böylece, sermaye sahiplerinin ellerinde tekelleşen futbol, oyun olmaktan çıkarak bir “iş” halini almaya başlamıştır (Talismenler, 2008).

Neoliberalizmin yaratmış olduğu tüketime dayalı ekonomik düzenin sonucunda futbol önemli bir pazarlama aracı olarak öne çıkmaktadır. Kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi de futbolun ticarileşme sürecini hızlandırmaktadır. Futbolun televizyonlara taşınmasıyla beraber pazarlanması sağlanmış böylece futbol uluslararası boyut kazanarak geniş kitlelere yayılmıştır (Kılınç, 2008). Medyanın neoliberal politikalarla beraber finansallaşması sonucunda kamu yayıncılığı anlayışı terk edilmiş ve futbolda da ticari yayıncılık dönemi başlamıştır. Ticari yayıncılıkla beraber futbol endüstrisi için milyar dolarlara varan bir gelir kaynağı oluşturulmaktadır. Ticari yayıncılıkla beraber “televizyon futbolu” olgusu ortaya çıkmakta ve futbol bir sektör haline almaktadır. Bu doğrultuda medyanın serbestleşmesiyle beraber futbol finansal olarak büyümekte, yaşanan dönüşümün dönem içerisindeki başlıca futbola yansımaları ise reklamlar ve sponsorluklar olmaktadır. Futbol tüketim ideolojisinin kitlelere benimsetilmesinde araç olarak kullanılmakta ve bu süreç medyayla beraber yürütülmektedir (Klose, 2001).

Serbest pazar ekonomisinin vazgeçilmez alanına dönüşen futbol, firma sahipleri için ürün ve hizmetlerinin pazarlanmasını sağlayacak bir vitrine dönüşmektedir. Futbolun endüstrileştiği bu dönemde de kulüpler firmaların ürünlerini satma görevini üstlenmektedir. Kapitalizm varlığını devam ettirebilmek için kârlılığını durmaksızın artırmak zorundadır. Endüstriyel futbol da bu işleve hizmet etmektedir. Ürünlerin pazarlanmasında araç olarak kullanılan futbol, ilerleyen süreçte kulüplerin şirketleştiği ve serbest pazar kriterlerinin temel ölçüt haline geldiği ekonomik bir örgüte dönüşmektedir. Eş deyişle, futbol kulüpleri sportif örgüt olmanın yanı sıra artık birer ekonomik işletmelerdir. Oyunun özünden çıkılarak “profesyonelleşme” adı altında kültür endüstrisinin bir ürünü olarak yer alan futbol, paraya endeksli bir anlayış üzerinde inşa edilmektedir. Futbolun taraftarlar ile kurduğu bağ zayıflamakta ve taraftarlar endüstri için birer müşteri olmaya başlamaktadır (Talimciler, 2008).

Kapitalist üretim biçiminin yaşama yansımaları meta üzerinden kurulmaktadır. Futbolun üretim sürecinde kendisi ve unsurlarının metalaşma sürecinin dışında medya da dönem içerisinde iş dışı zamanın kontrol altına alma görevi üstlenmektedir. Medyanın dönem içerisinde serbest zamanı kontrol etmesi ve kârlılığını devam ettirebilmesi için ticari yayıncılık modeli öne çıkmaktadır. Futbolda, ticari yayıncılığın tek bir elden, monopol bir yapıda izleyicilere sunulması ve fiyatların artması düzenli olarak artması kârlılığın sürdürebilmesine bir örnek oluşturmaktadır. Futbol neoliberal dönem sonrasında artık oynanan bir oyun yerine metalaşarak kapitalizm adına seyredilen bir etkinlik olarak ortaya çıkmaktadır. Ticari yayıncılıkla beraber seyredilen bir etkinliğe dönüşen futbol kapitalizmin çıkarları doğrultusunda işlenmektedir (Arık, 2008).

Neoliberal dönem öncesinde bulunan transfer yasakları, yabancı kısıtlamaları neoliberal dönem sonrasında özellikle Bosman Kararları ile değişmektedir. Savaş sonrası dönemde futbol federasyonları oyuncu hareketliliğini kısıtlamaya yönelik politikalar uygulamaktadır. Bosman Kararlarıyla birlikte futbolcular pazarda serbest bir şekilde hareket etmeye başlamaktadır. Avrupa

Birliği ölkelerinden birinin pasaportuna sahip oyuncular Avrupa sınırları içerisinde yerli statüde oynamaya hak kazanırken, sözleşmesi biten oyuncuların kulüpleriyle bağlantısı kesilmekte ve transfer ücreti ortadan kalkmaktadır. Bosman Kararları sonucunda uluslararası futbolcu hareketliliği ivme kazanmaktadır. Çevre ölkelerden merkez ölkelere olan futbolcu göçü ile ligler arasındaki rekabet dengesi ve futbol içerisindeki ekonomik koşullar bozulmaktadır (Yiğit & Şişman, 2019).

Neoliberal dönemde futbolda emek hareketliliği serbestleşerek Avrupa merkezli yoğunlaşmaktadır. Merkez ölkelerin çevre ölkelerdeki yetenekli oyuncuları kendilerine çekmesi futbol alanındaki eşitsizliğin göstergesidir. Afrika kıtasından Avrupa'ya gerçekleşen futbol emek göçleri Avrupa'nın kolonyalizm tarihiyle de ilişkilendirilebilir. Bu durum “yeni sömürgecilik” anlayışı ile açıklanmaktadır. Avrupa'nın hakimiyet kurduğu Afrika topraklarını ekonomik olarak yeniden biçimlendirmesi kaynak akışının yanı sıra insan göçlerine de neden olmaktadır. Bu bağlamda, transfer serbestliğiyle beraber bütünöyle bakıldığında futbol emek göçlerinin ekonomi politik süreçlerden bağımsız olmadığı görölmektedir (İnal, 2021). Bu durum gelişmiş ve gelişmekte olan ölkeler arasında futbolcu ücretlerinin farkının açılmasına neden olmaktadır. Futbolun kendi içerisinde oluşturduğu gelir ise bu şekilde Avrupa tekelinde toplanmaktadır.

Oyuncu transferlerinin serbestliğiyle beraber yıldız oyuncular dünyanın dört bir yanına giderek medyanın reklam yüzü olmaktadır. Medya sahipleri yıldız futbolcular ile sponsorluk anlaşması yaparak ürünlerini pazarlamaktadır. Neoliberal dönemde futbolcular sadece kulüplerinin birer oyuncusu değil futbol endüstrisinin birer ürünü olarak medya tarafından satılmaktadır. Kulüpler medya sayesinde ölkelerinin sınırları dışında etkin olmakla beraber kâr maksimizasyonunu hedefleyen ulusötesi şirketlere dönüşmektedir (Yiğit & Şişman, 2019).

Kulüpler ve oyuncular uluslararası birer markalara dönüşerek futbol tüketicilerini üretmeye başlamaktadır. Medyanın futbol üzerindeki etkisi ve sürekli olarak kârlılığı maksimize etme durumu stadyumların yeniden inşasını gerektirmiştir. Stadyumların yeniden inşa edilmesini gerektiren diğer bir durum ise 1980'lerde İngiltere'de yaşanan 98 kişinin öldüğu *Hillsborough faciası* ve dönem içerisinde öölümle sonuçlanan stadyum felaketleridir. Taylor Raporuyla beraber stadyumlar koltuklu hale getirilmiş ve azalan stadyum kapasiteleriyle bilet fiyatları yükselmiştir. Stadyumların yeniden inşasıyla beraber taraftarların stadyum içerisindeki yerleşim düzenini sahip oldukları ekonomik koşullar belirlemektedir. Böylece futbolda taraftarlar stadyumdan uzaklaştırılarak yerlerini endüstrinin müşterileri, seyircileri almaktadır (Aktükün, 2010).

Futbolun neoliberal dönemde yaşadığı değişime 1974 yılında FIFA Başkanı seçilen Joao Havelange'nin ticari yaklaşımları etkili olmuştur. Havelange yönetiminde ilk defa Adidas ile sponsorluk anlaşması yapılmış ve FIFA ilk ticarileşme hamlesini atmıştır. Adidas'ın yanı sıra Coca Cola, Gillette, Hyundai gibi ulusötesi şirketlerle ticari ortaklıklar kurulmuş ve bu ortaklıklar günümüzde de devam etmektedir. Dünya Kupası'nın Amerika, Afrika ve Asya kıtasına verilmesiyle beraber oyun değil futbol endüstrisi öncelenmiş ve futbol ekonomik anlamda küreselleşmeye devam

etmiştir. Bu bağlamda, FIFA ve futbol dünyası dönem içerisinde Havelange'nin getirdiği liberal politikalarla beraber belirgin bir ticari dönüşüm yaşamıştır. FIFA yaşadığı bu ticari dönüşümle beraber sportif bir organizasyondan çok futbol endüstrisinin büyüyen bir yönetim birimi haline geldiği görülmektedir (Yiğit, 2019).

FIFA'nın yaşadığı ticari dönüşümün nedenlerinden birisi olan televizyonun etkinliğinin giderek artmasıyla beraber futbolun küreselleşme ve metalaşma süreci de hızlanmaktadır. Televizyon vasıtasıyla evler küçük birer stadyuma dönüşerek seyircinin dikkati televizyonun ilkeleri olan eğlence, gerilim ve dramatiklikle uyarlamaktadır. Bu şekilde medyatik işlem futbol sporunun algısını da değiştirmiştir. Futbol, neoliberal dönem sonrasında televizyon, sponsorluk ve reklam üçgeninin içerisinde oynanmaya başlamaktadır. Medyanın futbol üzerindeki belirleyiciliğinin artmasıyla beraber oyun artık sermaye sahiplerinin çıkarlarının gözetildiği bir gösteri halini almaktadır (Talimciler, 2008).

Futbolun sermaye sahiplerinin çıkarları için oynanan bir gösteri halini almasının başlıca nedenlerinden birisi medyanın neoliberal politikalar doğrultusunda "kârı maksimize etme" anlayışı içerisinde olmasıdır. 80'li yıllardan itibaren ulusal ve uluslararası düzeyde holdingleşen televizyon kuruluşları kamusal görevlerini bir yana bırakmışlardır. Bu yaşanan dönüşümle beraber futbol finansal gücünü televizyon sayesinde almaya başlamıştır. Televizyon ve futbol arasındaki bağ patron-işçi ilişkisine dönüşmüş ve futbol televizyonun belirlediği sınırlar içerisinde hareket etmektedir. Bu noktada futbola düşen görev reklam verenlere izleyici sağlamak ve televizyon kuruluşlarına oyundan ekonomik olarak fayda sağlamaları için izin vermektir. Futbolun televizyonlara taşınmasıyla beraber yeniden üretim sürecinin bir nesnesi haline gelmiş ve geleneksel anlayışının medya sahipleri tarafından tehdit edilmesiyle maddi çıkarların etrafında oynanmaya başlamıştır. Bunun sonucunda futbol kulüplerinin en önemli gelir kaynağını naklen yayın hakları oluşturmaktadır. Maçların televizyonda yayınlanmasıyla beraber reklam endüstrisi futbola yatırım yapmakta ve futbola diğer bir büyük gelir kaynağı oluşturacak sponsorluk anlaşmaları televizyon aracılığıyla oyunun içerisine dahil olmaktadır. Kâr mantığıyla yürütülen televizyon şirketleri futbolla kurduğu ilişkiyi de aynı mantık ile yürütmekte ve finansal desteği sağlayan taraf olarak kendi çıkarları doğrultusunda futbolu yeniden tasarlamaktadır. Futbol medyanın etkisiyle zenginleşmekte ve medyaya bağımlı hale gelmektedir. Endüstrinin hegemonyası futbolun rızasıyla birlikte oyunun tüm hücrelerine girmektedir (Arık, 2008).

Televizyon ve futbol ilişkisi bir kapitalist birlikteliğin ürünü haline gelmiştir. Bu birliktelik birbirini bütünleştirerek televizyonsuz bir futbolu olanaksız hale getirmiştir. Medya tarafından yeniden üretilen futbol, egemen güçlerin ticari çıkarları doğrultusunda yapılandırılarak, izleyici sayısının ve toplumun futbol endüstrisine harcadığı para tutarının artırılmasını amaç edinmiştir. İzleyicilere ücretli olarak maçları sunan televizyon, maçlardan sonra futbol programları ile ürün pazarlamasını sürdürerek futbol kitlesini metalaştırmaya devam etmektedir. Futbol kısa süre

içerisinde kitleler için alternatif yollar üreten bir yatırım aracına da dönüşmüştür. Futbolun taraftarları da dönemin politikaları doğrultusunda değişmiştir. Fordist dönemin geleneksel taraftarı oyunun içerisinden çekilmiş ve yerlerini sahip oldukları zenginliği göstermek için localarda ikamet eden elitler almıştır. Yaşanan politik değişimin sonrasında oluşan yeni yaşam kültürü kısa bir zaman içerisinde futbol ve futbolun tüm dinamiklerini değişime uğratmış, “televizyon futbolu” olgusu da bu değişimle beraber mümkün oldukça kapitalize edilmeye çalışılmıştır. Futbol, sınır tanımayan televizyonun en önemli araçlarından biri haline gelmiş, bu sayede futbola yapılan finansal yatırım olağanüstü artış göstermiş ve bunun sonucunda futbol medyaya bağımlı kılınmıştır (Arık, 2008).

Neoliberal dönemin getirdiği uluslararası finans serbestliği ve özelleştirme eğilimlerinin sonucunda Avrupa’nın büyük futbol kulüpleri zengin iş adamlarının ve çok uluslu şirketlerin yatırım alanına dönüşmüştür. Milan’da ABD’li fon şirketi Elliot Management, Inter’de Zhang Jindong, Paris Saint Germain’in Nasır el-Halifi gibi birçok zengin iş adamı söz konusu dönem içerisinde Avrupa kulüpleri merkezde olmak üzere dünyanın dört bir yanından kulüpleri satın almakta ve hisselerine ortak olmaktadır. 80’lerin sonunda ivmelenen bu yatırımlar ekonomik liberalleşme sonucunda kulüplerin borçlanmasına ve iflas etmesine de neden olmuştur. Futbol kulüpleri neoliberal dönem sonrasında kişilerin tekelinde toplanmaya başlamıştır. Üst gelir gruplarını sahip kitleler için borsaya açılan futbol, orta-alt gelir sınıflarını da bahis ile kapsamaktadır.

Neoliberalizmin getirdiği deregülasyon, serbest pazar ve özelleştirme ilkeleri Türkiye’de 1980 yılı itibarıyla etkili olmaya başlamıştır. Bu politikaların sonucunda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de futbolda köklü değişimler yaşanmış ve futbol sermaye gruplarının tekelinde oynanmaya ve izlenmeye başlamıştır. Öncelikle 1980’li, 1990’lı yıllarda devletçi kurumların ve pazarlaşmanın önündeki engeller kaldırılarak 2000’li yıllardan itibaren neoliberalizmin reformları kurumsallaştırılmıştır (Öğüt, 2014). Yaşanan bu değişimlerle beraber Türkiye’de futbolda ticari yayıncılığın başlaması, futbol kulüplerinin şirketleşmesi, ürün pazarlamaları ve bilet fiyatları gibi futbolun birçok unsuru değişime uğramıştır.

Neoliberal politikaların Türkiye futbolundaki ilk yansımaları Türkiye Futbol Federasyonu’nun 1992 yılında özerkleşmesiyle başlamıştır. Bu dönemde ise maçların yayın hakları TRT’nin elindedir. 1996’ya gelindiğinde ise Türkiye’de futbolda ticari yayıncılık dönemi Cine5’in yayın haklarını satın almasıyla başlamıştır (Çakmak, 2019). 1999-2000 sezonunda yayın haklarını Teleon satın alırken 2000-2001 sezonu ikinci yarısı itibarıyla de 465 milyon dolarla ihaleyi kazanan Digtürk firması 3,5 yıllığına yayın haklarını satın almıştır. Ticari yayıncılığın başlamasının ardından 2000’lere gelindiğinde dört büyük kulüp hisselerini İMKB’de satışa çıkarmıştır. Dönem içerisinde kulüplerin yabancı oyuncu transfer bedelleri milyon dolarla çıkmıştır. Bosman kararlarıyla birlikte serbestleşen transfer pazarı sonucunda, Galatasaray’da sözleşmesi biten Emre Belözoğlu ve Okan Buruk Avrupa’ya transfer olan ilk Türk oyuncular olmuştur (Akşar, 2005’ten aktaran Öğüt, 2019, s. 40).

Yaşanan gelişmelerle birlikte transfer pazarı hareketlenmiş ve Türkiye giderek küresel pazara eklemelenmeye başlamıştır.

Kulüpler reklam, ürün satışları, sponsorluk ücretleri gibi ticari gelirlerini arttırmak adına şirketleşme yoluna girmişlerdir. Türkiye’de ilk şirketleşen futbol kulübü Malatyaspor, futbol şubesini Malatyaspor A. Ş.’ye devretmiştir. Malatyaspor’un yanı sıra Fenerbahçe Futbol Kulübü 1998 yılında, Galatasaray Futbol Kulübü 2000 yılında, Beşiktaş Futbol Kulübü 2003 yılında ve Trabzonspor Futbol Kulübü ise 2004 yılında şirketleşmiştir (Devecioğlu, Çoban, Karakaya, & Karataş, 2012).

Liberalleşen ekonomi politikaları doğrultusunda futbola da yansıyan bu değişimlerin Türkiye’deki ilk ayağı ticari yayıncılık ve kulüplerin şirketleşmesi şeklinde oluşmaktadır. Ticari yayıncılıkla beraber kulüpler naklen yayın haklarından yüksek oranda gelir elde etmekte izleyiciler ise tek bir firmadan ücret karşılığında maç yayınlarını satın alarak seyretmektedir. Kulüpler bu dönemde küresel şirketlerle sponsorluk anlaşmaları yaparak ticari faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır (Talimciler, 2008). Bilet fiyatları artmış ve eğlence merkezi şeklinde yeni stadyumlar inşa edilmiştir. 2014 yılında uygulamaya konulan elektronik bilet ve banka kartı olan Passolig ise yakın dönemde endüstriyel futbolun Türkiye’deki yansımasının diğer bir örneğini oluşturmaktadır. Passolig dışında diğer bankalar futbol kulüplerine özel, logolu kredi kartları da çıkartmaktadır. Kulüpler satış mağazalarında forma ve atkının yanı sıra lisanslı eşyalar da satmaya başlamışlar ve ürün yelpazelerini genişletmişlerdir. Kulüpler ticari faaliyetlerini devam ettirebilmek adına kapitalizmin verimlilik ve kârlılığı arttırma ilkelerine dikkat etmişlerdir. Sadece sportif örgüt kimliğiyle hareket etmeyerek dönemin şartlarına uyum sağlamışlardır.

1980’lerden itibaren Türkiye’nin toplumsal yapısı medyanın önemli etkisiyle değişim geçirmiş ve tüketim toplumu olma yönünde hareket etmiştir. Neoliberal politikaların yaşama geçirilmesiyle beraber değişen kamusal yayıncılık anlayışı yerini reklam ve rating dinamiklerinin ele alındığı yayıncılık politikasına dönüşmüştür. Yayıncılık politikaları reklam gelirleri doğrultusunda belirlenmiş bu doğrultuda ideolojik yeniden üretim yaşama geçirilmiştir. Mal ve hizmetlerin tüketiminin özendirilmesiyle beraber metalara bağlı, bireyci yaşayan, daha çok tüketen ve daha fazla televizyon seyrederek giderek pasifleşen bir toplum ortaya çıkmıştır (Dağtaş, 2012).

Televizyon futbolu olgusu da yeni medya politikalarının bir parçası olarak haz merkezli pasifleşen seyircilerini/tüketicilerini üretmektedir. Stadyumlarda oynanan futbol ekranlara taşınarak dramatik ve magazinsel bir şekilde izleyicilere sunulmaya başlanmıştır. Futbolun magazinsel sunumuyla birlikte endüstriyel futbol sadece izlenmemekte ayrıca yoğun bir şekilde konuşulmaktadır. Bu durumun sonucu olarak birçok televizyon kanalında futbol programları bulunmaktadır. Gazeteler spor sayfalarında futbola daha çok yer vermekte ve futbol gazeteleri ortaya çıkmaktadır. Futbol Türkiye’de yaşadığı dönüşümle beraber bir kültür endüstrisi ürünü halini alarak kapitalizmin yeniden üretimi için ideoloji üreten medyatik bir gösteriye dönüşmüştür. Taraftarlık

tüketimini kolaylaştırmak adına kredi kartı uygulamalarıyla beraber müşteri çeken futbol endüstrisi kapitalizmin yeniden üretiminin küçük bir örneğini oluşturmaktadır. Televizyondan izlenilen bir medya ürününe dönüşen futbol bireylerin serbest zamanlarını yönlendirmekte ve yeniden üretime katkı sunmaktadır. (Dağtaş, 2012).

Futbol, serbestleştirme politikalarının güç kazandığı dönemde medyanın tekelleşen yapısının bir sonucu olarak egemen ideolojinin üretiminde bir araç olarak kullanılmaktadır. Medyatik bir gösteri halini alan futbol kitle iletişim araçları tarafından sunularak tüketim kültürünü yeniden üretmektedir. Medya sahipleri ise kârlı bir alan olarak gördükleri futbol endüstrisinden paylarını almakta ve oyunun dinamiklerini de kâr elde etmeye yönelik değiştirmektedir. Sahip oldukları ya da reklamlarını sundukları eğlence, yiyecek ve içecek endüstrilerini futbolla ilişkilendirmektedirler. Bu doğrultuda medya sahipleri doğrudan ya da dolaylı olarak futbolu bir spor olmaktan çıkararak kendi “rant” alanlarını oluşturmaktadır (Çoban, 2008).

Futbolun kitleleri bir arada tutan yapısı ve endüstriyel hareketliliğinin yanı sıra özerk yönetime geçilmesiyle beraber oluşan yetersiz denetimin sonucunda belli suç grupları futbol içerisinde yapılanmıştır. Futbolun serbest ekonomik yapısından ötürü yasa dışı gelirlerini aklamayı, ekonomik ve politik anlamda meşruluk kazanmayı amaçlayan mafya oluşumları yaşanan ekonomi politik dönüşümle beraber birer “iş insanı” olarak faaliyetlerini futbol aracılığıyla yürütmeye başlamıştır (Erdoğan, 2008).

Futbol endüstriyel dönem öncesinde sınıf çatışmalarının, milliyetçiliğin ve ideolojik söylemlerin etkisi altında kalarak siyasi bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Futbolun endüstrileşmesinden sonra geline süreçte ise politik kazanımların yanına ekonomik çıkarlar eklenmiştir. Endüstriyel futbol küresel bir pazar haline gelerek ekonomik işlevleri yerine getiren bir yapıya dönüşmüştür (Aktükün, 2010). Bu bağlamda, tarih boyunca parayı, gücü hedefleyen, ekonomik ve politik çıkarları gözeten mafya oluşumları endüstriyel futbol yapısından ayrı tutulmamalıdır. Diğer bir ifadeyle serbest pazar ekonomisinin finansallaştırma ve serbestleştirme politikalarının ardından giderek güç kazanan organize suç örgütleri ve futbol ilişkisi incelemeye değer bir konu haline gelmiştir. Bu amaçla mafya adıyla anılan organize suç örgütlerinin tarihsel gelişiminin incelenmesi ve güncel yapısının anlaşılması yararlı olacaktır.

1. 2. Mafya: Tarihi ve Sosyolojisi

Mafya sözcüğünün kökeni hakkında farklı varsayımlar öne sürülmektedir. 1282 ayaklanmasında İtalya’nın Sicilya bölgesinde Fransızlara karşı savaşıyan isyancıların savaş naralarının bir kısaltması olarak Mafya sözcüğü, İtalyanca yazılışıyla *Morte Ai Francesi Italia Anela* (Fransızlara ölüm, diye haykırır İtalya) şeklinde ifade edilmektedir. Yeni İtalya adlı devrimci örgütün kurucusu olan Giuseppe Mazzini (1805-1872) ise mafya sözcüğünü Mazzini Autorizza Furti Incendi Avvelenamenti (Mazzini hırsızlık, kundakçılık ve zehirlenmeyi onaylıyor) şeklinde açıklamıştır. İlk

mafya suçlaması ise 1865 yılında Palermo mahkemelerinde yasa dışı tahsilat yapanlara karşı yürütülen davalarda kullanılmıştır. Mafya terimi 1875 yılından itibaren farklı dillere girmeye başlamıştır (Schneider & Zarate, 1998).

Mafya ve organize suç kavramı birbirinden farklı olmasına rağmen sık sık birbirinin yerine kullanılmaktadır. Kavramların tam olarak tanımlanamamasından kaynaklanan bu sorun iki kavramın farklılıklarıyla ortaya konulabilir. Mafya oluşumları üye alımlarında belli ritüelleri olan, aile yapılanmalarına, geleneklere bağlı olarak gelişmiş yapılanmalardır. Mafyanın belli bir bölgede üstünlük kurmak, siyasi karar merkezlerini etkilemek ve pazar içerisinde ticari faaliyet yürütme gibi amaçları bulunmaktadır. Ortak olarak organize suç örgütleri ve mafya oluşumları üyelerine, kurbanlarına korku dayatarak, şiddet uygulamaktadır. Bu şiddetin mafya ve organize suç örgütlerinde farklı bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Mafya oluşumları organize suç örgütlerinden ayrı olarak kurbanlarını farklı yöntemlerle infaz etmektedir. Bu yöntemler her mafya oluşumlarında da farklılık gösterebilmektedir (Finckenauer, 2005). İnfaz yöntemleri, siyasi amaçlar, yapılanma gibi durumlar iki kavramın farklılıklarını ortaya koyarak tanımlanmalarını kolaylaştırabilmektedir. Tanımlamaların yanı sıra Irmak ve Darcan (2014) mafya ve organize suç örgütleri arasındaki önemli diğer bir farkı “Her mafya oluşumunun organize suç örgütü olduğu ancak her organize suç örgütünün mafya olmadığı” şeklinde belirtmiştir (s. 66).

Mafyanın doğuşu İtalya’nın Sicilya bölgesine dayandırılmaktadır. Mafyanın Sicilya’da ortaya çıkmasının nedeni bölgenin tarihiyle ilişkilendirilmiştir. Sicilya tarih boyunca farklı milletlerin saldırıları ve işgalleri altında kalmıştır. M.Ö. 8. Yüzyılın ortalarında Yunan kolonileri, sonrasında ise Romalılar, Bizanslılar, Araplar, İspanyollar, Fransızlar, Cermenler ve İtalyanlar Sicilya’ya saldırılar düzenlemiştir. İşgalcilerin her biri Sicilya’nın kültürel geçmişine katkıda bulunmuştur. Kültürel geçmişine katkının yanı sıra işgalciler Sicilyalıları ağır vergiler yüklemiş, bölgenin tarımsal ürünlerini ve doğal kaynaklarını da sömürmüşlerdir. Böylece Sicilyalılar tarihsel süreçte çoğu zaman bağımlı bir koloni olarak yaşamışlardır. Sömürgecilerin yaptığı baskılar sonucunda Sicilyalılar yabancılara karşı güvensizlik duymaya başlamıştır. Sicilyalılar ayaklanma ve isyanlarda bulunmuş ancak bu isyanlar yerel sorunlara yönelik olmuştur. Ayaklanmalar ayrılıkçı ya da milliyetçi bir ideoloji bulundurmamakta, örgütsüz bir şekilde yapılmıştır (Schneider & Zarate, 1998).

İtalya, 1860 yılına kadar dağınık küçük devletlerden oluşmaktadır. Sicilya ise 1948’de Bourbon kralına karşı başarısız bir ayaklanma gerçekleştirmiştir. Bağımsız devrimci Giuseppe Garibaldi (1807-1882) ise 1860’ta Bourbon ordusuna karşı zafer kazanmış ve Sicilya halkının desteğini almıştır. Garibaldi 1860 yılında İtalyan Birliği’ne katılma konusunda Sicilya halkına başvurmuş ve Sicilya halkı özerklik yerine büyük bir çoğunluğun desteğiyle İtalyan Birliği’ne katılmayı seçmiştir. Sicilya’nın İtalyan Birliği’ne katılması bölgenin durumunu değiştirmemiş, Kuzey İtalya endüstrinin gelişmesiyle zenginleşirken, Sicilya ve Güney İtalya toplumsal ve ekonomik olarak zayıflamıştır. Sicilyalıların topraklarını işleyememesi ve toplum içerisinde çıkan

anlaşmazlıklar sonucunda ise aile yapılanmaları ortaya çıkmıştır. Aile yapılanmaları yerel halk ile siyasiler arasında aracılık yapan, halkın sorunlarını çözen bir güç odağını oluşturmaktadır. Köken itibarıyla mafya, Batı Sicilya'nın tarıma dayalı bölgelerinde etkinlik gösteren şerefli adamlar niteliğiyle yerel halk tarafından saygı gören bölgenin zengin ailelerinin üyelerinden oluşmaktadır (Schneider & Zarate, 1998). Mülk sahiplerinin yokluğunda aracılardan zor kullanarak ele geçirdiği ada topraklarını, mafya devreye girerek denetimi altına almıştır. Mafyanın bütünü belirli bir bölgeyi yöneten aile yapılanmalarını kapsamaktadır. Mafyanın en önemli klanı ise adanın kuzeybatısında bulunan Sicilya köyü Corleone'dir. Sicilya mafyasının liderleri olarak nitelendirilen Luciano Leggio ve Salvatore Riina buradan çıkmıştır (Özbudun, Demirer, Grimal, & Vericourt, 2006).

Sicilya'da farklı bölgelerde yapılan mafya oluşumları arasında ilk kurulan ve en büyük organizasyona sahip olan mafya oluşumu Cosa Nostra'dır (Europol, 2013). Günümüzde ise Amerikan Mafyası olarak bilinmekte ve kriminoloji literatüründe Mafya'dan çok "La Cosa Nostra" ifadesi yer almaktadır. Mafya oluşumunun ismi 1963 yılında mafya üyesi Joseph Valachi'ye örgüt adının sorulması üzerine İtalyanca "bizim işimiz" anlamına gelen "La Cosa Nostra" ifadesiyle belirlenmiştir. İsim konusunda yanlış anlaşılmanın olduğu ve örgütün isim değişikliğine gittiği iddia edilmektedir. Mafya üyesi Valachi'nin hâkime verdiği cevabın aslında "sizi ilgilendirmez" şeklinde olduğu ifade edilmiştir (Albini, 1971).

Cosa Nostra mafya oluşumunun Amerikan Mafyası olarak nitelendirilmesinin dönem içerisinde İtalya'da suç örgütlerine karşı yapılan operasyonların neticesinde bir göç hareketinin uzantısı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, özellikle 1922 yılında iktidara gelen Benito Mussolini'nin 21 yıl hüküm süren faşist dikta rejimi mafyanın Sicilya'daki tekeline karşı bir savaş başlatmıştır. Mafyayla mücadele etmek adına görevlendirilen Palermo valisi Cesare Mori 1926 ve 1927 yıllarında çoğu mafya üyesini tutuklatmış ancak tamamen mafya örgütlerini bitirememiştir. Bu sırada pek çok mafya üyesi hapse atılmış ve Kuzey İtalya'ya sürgün edilmiştir. Kuzey İtalya'ya sürgün edilen mafya üyeleri çıkarlarını geliştirmek amacıyla daha uygun konuma gelmişlerdir. İtalya'nın yanı sıra baskılar ve tutuklamalar sonucunda birçok İtalyan mafya üyesi Tunus'a kaçmış ya da ABD'ye sığınmışlardır (Dickie, 2004).

ABD'de mafyanın gelişimi sadece Sicilya'dan göç eden mafya üyeleriyle değil aynı zamanda İtalyanların yaşadıkları göçmen mahallelerinin suç örgütleri için verimli bir zemin oluşturması gelişimin önünü açmıştır. Sicilya'dan gelen Cosa Nostra mafya üyeleri Amerikalılarla özdeş bir kimlik kazanmış ve ABD'de varlığını daha belirgin bir şekilde göstermeye başlamıştır. ItaloAmerikan mafyasının gelişimi ABD'de yaşanan içki yasağı ve Büyük Buhran döneminde yükselmiştir. Mafya örgütleri için yasaklar, krizler, savaşlar birer fırsat olarak görülmüştür. ABD'deki içki yasağının ardından mafya örgütleri alkol satışını yasa dışı bir pazar haline getirmiştir. Bu dönemde ItaloAmerikan mafyası mahallelerini terk ederek etkinliklerini arttırmak amacıyla kumar, uyuşturucu ve fuhuş işlerine girmiştir. İçki yasağından kazandıklarını restorasyon,

gayrimenkul gibi yasal işlere yatıran mafya meşru iş yapma biçimleriyle halk tarafından saygınlık da kazanmıştır (Schneider & Zarate, 1998).

80’li yılların başında Sicilya Mafyası New York üzerinden ABD’de tüketilen toplam eroinin üçte birini sağlamaktadır. Sicilya mafyası sadece ABD pazarından yılda 600 milyon dolara yakın kâr elde etmiştir. Sicilya mafyasının uyuşturucu ticaretine girişi dönem içerisinde Sicilya’nın özerk bölge olması dolayısıyla İtalyan Merkez Bankası tarafından denetlenmeyen bankalardan büyük tutarlarda nakit para sağlamasıyla kolaylaşmıştır. İtalya Devleti’nin Güney Bölgesi’nin kalkınması amacıyla Sicilya bölgesine yaptığı para desteği, politikacılarla çıkar ilişkisi kuran mafyanın bu fonlara el koymasıyla uyuşturucu ticaretine sermaye yaratmıştır. Aynı zamanda Sicilya’da mafyanın denetiminde olan vergi daireleri sayesinde de uyuşturucu ticareti için nakit desteği sağlamışlardır (Schneider & Zarate, 1998).

Mafyanın giderek büyümesi ve etkinliğini her noktada göstermesi sonucunda İtalya mafyaya yönelik operasyonlar yapmış olsa da kesin olarak bir sonuca varamamıştır. Bu operasyonlar arasında en önemlisi İtalya savcısı Giovanni Falcone’nin Sicilya mafyasına karşı yürüttüğü çalışmalardır. Savcı Falcone’nin en büyük başarısı Sicilyalı mafya babalarından birisi olan Tommaso Buscetta’nın ifadesini almasıdır. Corleone klanı tarafından ailesinden on kişiyi yitiren Buscetta “Yaşadığımız çağ, Cosa Nostra’nın ilkelerine uygun değil” diyerek itirafçı olmuştur. Buscetta’nın ifadeleri sonucunda 1987 yılında mafya üyelerine karşı “büyük dava” açılmıştır. Falcone mafyanın içini görebilmiş ve tekil yapısını keşfetmiştir. Yüzlerce mafya üyesi Falcone sayesinde itirafçı olmuş ve tutuklanmıştır. Falcone 23 Mayıs 1992 yılında Capaci yakınlarında Corleone mafyası tarafından otoyolda bir köprü altına yerleştirilen dinamitlerin patlatılması sonucu eşi ve korumalarıyla ölmüştür. Falcone’nin ölümü sonrasında görevlendirilen savcı Paolo Borsellino ise 19 Temmuz 1992’de mafya tarafından yapılan bir suikastle öldürülmüştür. Giovanni Falcone dünya üzerinde mafyanın küreselleştiğini ve sürekli birbirleriyle iletişim içinde olduklarını ifade etmiştir. Mafya oluşumlarının birbirleriyle olan ticari ilişkileri ve iki tarafın da kârlılık sağlaması sonucunda küresel bir mafyanın doğacağından söz etmiştir (Massari, 2013).

Güney İtalya bölgesinde Sicilya mafyası Cosa Nostra dışında Napoli mafyası Camorra, Calabria mafyası N’drangheta ve Puglia mafyası Sacra Corona Unita bulunmaktadır. Sicilya bölgesi ve Güney İtalya mafyanın doğduğu ve etkin olduğu bölgelerdir (Europol, 2013). İtalya’nın yanı sıra dünyanın dört bir yanında köklü mafya oluşumları mevcuttur. Çin’de üye sayısı 245 bini bulan Triadeler diğer bir isimle Üçlüler mafyaların en büyüğünü temsil etmektedir. Sicilya mafyası Cosa Nostra gibi belli kuralları, hiyerarşik yapıları ve ayinleri bulunan Üçlüler 1927 yılında Şanghay limanında işçi sendikalarına yönelik katliamlarda boy göstermişlerdir. Üçlülerin Hong Kong’da merkezleştiği ve faaliyetlerini daha çok buradan yönettiği ifade edilmektedir. 8 Ocak 1845’te Hong Kong yasama konseyinden geçen ilk yönetmeliğin üçlülerin ve diğer gizli toplulukların bastırılmasına yöneliktir. Üçlülerin uzun yıllar Hong Kong üzerinden varlığını devam ettirdiği

görülmektedir. Hong Kong'un her köşesinde faaliyetlerini yürüten Üçlüler, fuhuş, yasa dışı göç, çetecilik, gasp ve uluslararası uyuşturucu ticaretiyle organizasyonlarını yürütmektedir (Chu, 2000).

Üçlüler Hong Kong'un yanı sıra ABD'de ve Asya bölgesinin büyük bir bölümünde etkinliklerini sürdürmektedir. Uyuşturucu ticaret ağını Tayvan, Laos, Myanmar ve Vietnam arasında gerçekleştirmektedirler. Çin mafyasına karşı yapılan operasyonlar arasında 1950-1953 yılları arasında Çin Komünist Parti'nin baskıları etkili olmuştur. Komünist Parti'nin baskıları sonucunda mafia üyeleri çevre bölgelere ve ABD'ye göç etmek durumunda kalmıştır (Wang, 2013).

Japonya'da sayıları 60 bini bulan *Yakuzalar*¹ ise diğer bir mafia oluşumudur. Diğer mafia oluşumlarında olduğu gibi eski dönemlerde Japon mafyasında da üye alımlarında ayinler ve dini törenler yapılmıştır. Şefleri, alt şefleri, memurları ve çırakları olan hiyerarşik yapılara sahip aileler oluşturmuşlardır. Meiji dönemi sonrasında ekonomik ve siyasi anlamda güçlenen mafia oluşumu etkinliğini günümüzde de sürdürmektedir. Anti-komünist ve milliyetçi kampanyalarda boy gösteren Japon mafia oluşumu diğer mafia oluşumları gibi uluslararası uyuşturucu ticareti içerisinde yer almaktadır. Ekonomik çıkarları doğrultusunda siyaset içerisinde yer alan Yakuzalar politik kararları etkilemekte ve kredi şirketlerini kontrol etmektedir (Dubro & Kaplan, 2003).

Uyuşturucu kaçakçılığının en önemli noktası olan ve devasa ölçekte örgütlendiği Kolombiya'da ise suç örgütü oluşumunu karteller oluşturmaktadır. Coğrafi konumu nedeniyle Kolombiya altın, değerli taş ve zümrüt kaçakçılığında önde gelmektedir. Kolombiya'da birçok kartel bulunmaktadır. Bu kartellerden bazıları ise Cali, Pereira, Letica ve Medellin'dir. Medellin karteli, lideri Pablo Escobar sayesinde en tanınmışları ve kokain ticaretinin büyük bir bölümünü gerçekleştiren organize suç örgütüdür (Özbudun vd., 2006).

Organize suç örgütleri arasında ve mafia tipi oluşumları içerisinde diğer bir yapılanma ise "Rus Mafyası" ya da organize suç literatüründeki ismiyle "Organizatsiya"dır. Sovyetler Birliğinde faaliyet gösteren ve tek bir yapıda olmayan suç gruplarının ilk izlerinin 19.yüzyıla dayandırıldığı iddia edilmektedir. Rus organize suç çetelerinin ise 15.yüzyıla dayandırıldığı ancak bu gruplar ile modern Rus mafyası karıştırılmamalıdır (Lintner, 2002). Rus mafyasının organize olmasının sebebi "Gulag" adı verilen Sovyet işçi kamplarına dayandırılmaktadır. Birbirleriyle ilişkisi bulunmayan cinayet, gasp ve siyasi suçlar gibi çeşitli suçlar sonucunda bir araya gelen mahkumların birlikte hareket etmesi mafia oluşumunun destekçisi olmuştur. Rus mafyasının etkinliği ise SSCB'nin çöküşünden sonra oluştan otorite boşluğuyla artmaktadır. Yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler ve serbest pazar ekonomisine geçiş sonucunda yeni sektörlerin ortaya çıkışı mafyayı güçlendirmiştir. SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte doğan yeni cumhuriyetler ise Rus mafyasının Orta Asya, Rusya, Orta

¹ Hanafuda olarak adlandırılan Japon kâğıt oyununda üç kart dağıtılır ve kartların son basamakları toplanarak el sayısına ulaşılır. Dağıtılan üç kartın son basamaklarının toplamının 0 olduğu 8-9-3 sayı dizisinin çekilmesi oyunu kaybettirir. Sayıların Japonca telaffuzu Ya-ku-sa şeklindedir (Kaplan & Dubro, 2003).

Avrupa ve ABD’de etkinliğini arttırarak uluslararası alanda boy göstermesine neden olmuştur (Yılmaz, 2016).

Mafya oluşumlarının kendine özgü ayinleri ve kuralları bulunmaktadır. Aile yapılanmasına dayanan mafya, uluslararası düzeyde güçlü bir hiyerarşisi bulunan bir örgüttür. Mafya oluşumları genel olarak rüşvet, şiddete başvurma, korkutma, sindirme politikalarıyla gayrimeşru bir servet elde ederek güç kazanmanın peşindedir. İtalyan mafyasının hiyerarşik yapısı her bölgenin cupola olarak adlandırılan komisyonun zirvesinde bulunan babalar babasının yer aldığı bir piramit şeklindedir. Tabanda sıradan üyeler yer alırken, taban ile zirve arasında şef ve alt-şefler bulunur. Mafya oluşumlarında İtalyan mafyasında olduğu gibi belli hiyerarşik yapıları bulunmaktadır. Mafya yapılanmaları içerisinde ve özellikle İtalyan mafya yapılanmasında görülen, “omerta” olarak adlandırılan suskunluk yasası bulunmaktadır. Omerta ilkesi mafyanın varlığını reddederek mafyanın çözümlenememesinde ve karmaşık bir yapı olarak kalmasında önemli bir rol oynamaktadır. İtalya, Güney Amerika ve Asya’da bulunan mafya oluşumları genel olarak devrim karşıtı bir kimlik taşımaktadır. İktidar tarafından doğrudan hedef alınmadıkları sürece iktidarın yanında ve politik merkezlerin içerisinde yer alırlar. Mafya oluşumlarının genel karakteristik yapısına bakıldığında milliyetçi, tutucu, aile yapısına ve kiliseye karşı saygı gösterdikleri görülmektedir (Schneider & Zarate, 1998).

1. 2. 1. Türkiye’de Mafya Tarihi ve Sosyolojisi

Organize suç örgütlerinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimine ve mafya yapılanmasına giden süreçteki etkenlere bakıldığında ortak bir nokta olarak halk ile siyasiler arasındaki aracı kişilerin birlikteliği görülmektedir. Otoritenin zayıfladığı dönemde halkın kurtarıcısı konumundaki kişiler ilerleyen süreçte yapılanma içerisine girebilmektedir. Türkiye’de organize suç örgütlerinin yapılanması ve mafya benzeri örgütlerin ortaya çıkışı da benzer bir şekilde gerçekleşmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yoksulları baskıcı yönetime karşı koruyan, anlaşmazlıkları çözen kabadayılar mahallelerin gayri resmi liderleri konumundadır. Haksızlıklar karşısında isyan ederek dağlara çıkan ve halkın lehine hareket eden efeler ya da diğer bir ifadeyle, eşkıyalar ise kabadayılarla birlikte Türkiye’de mafya oluşumunun yapılanmasının tarihteki izlerini taşımaktadır. 17. yüzyılın sonlarına doğru kabadayı olarak da nitelendirilen ve hamam koruyuculuğu yapan Külhanbeyleri daha sonrasında halkın sorunlarını çözen bir noktaya gelmiştir. Külhanbeyleri ilerleyen süreçte bulundukları konumun dışına çıkarak otorite zayıflığıyla beraber halktan haraç alan ve soygun yapan bir örgüte dönüşmüştür (Yeşilgöz & Bovenkerk, 2004).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte köyden kente göçlerin hızlanması suç örgütlerinin yapılanmasında değişikliklere neden olmuştur. Kırsal bölgede hüküm süren eşkıyalık cumhuriyet döneminde de kısmen devam etmiştir. Kentlerde ise kabadayılık yerini daha organize ve suç yelpazesi daha geniş hiyerarşik yapılanmanın olduğu örgütlere bırakmaya başlamıştır. Cumhuriyetin

yeni kurulmasıyla beraber sistem içerisindeki eksiklikler ve otorite zayıflığı Osmanlı döneminde olduğu gibi suç örgütlerinin kurulmasında ve yapılanmasında etkili olmuştur. Siyasi ve ekonomi politikalarının dönem içerisindeki değişimleri suç örgütlerinin organize yapılar haline gelmesinde ve suç çeşitliliğinin artmasında belirleyici olmuştur. 1950’li yıllar itibarıyla mafya yapısı organize hale gelmeye başlamakta ve kabadayılarının yerini “babalar” almaya başlamaktadır. Küçük çapta uyuşturucu ticaretinin başlaması, haraç, fuhuş ve iş alanı olarak görülen çay bahçelerinin açılması Cumhuriyet dönemi sonrasında mafya tipi oluşumun süreç içerisindeki göstergeleridir (Gökpınar, 2005).

1960’lı yıllardan itibaren siyasi gençlik hareketlerinin yaşanması, siyasi kutuplaşma ve sonrasında 1970’li yıllara gelindiğinde terörizmin gelişmesi Türk mafyası için yeni bir suç alanı olarak silah kaçakçılığının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ülkenin bulunduğu coğrafi konum ve sınırlarda yaşanan hareketlilik ise kaçakçılığın gerçekleşmesinde rol oynamaktadır. Ülkenin konum olarak kaçakçılık güzergahında bulunması, sınır ülkelerde yaşanan savaşlar, terör faaliyetleri ve ülkeler arasındaki işbirliği konusundaki yetersizlik silah kaçakçılığının suç örgütleri için ulaşılabilir olmasına neden olmuştur. Türk mafyası da organize ettiği suç grupları sayesinde dönem içerisinde silah kaçakçılığına yönelmiştir (Cengiz, 2013).

1980’li yıllara gelindiğinde suç örgütlerinin ticareti faaliyetleri artmaktadır. Ekonomik değişimler sonucunda mafya oluşumları uyuşturucu ticaretinin yanı sıra farklı suç alanlarına yönelmiştir. Ekonomik değişimin yanı sıra 1980 darbesi ile uyuşturucu ticaretinin ordu tarafından kontrol altına alınması suç örgütlerinin farklı alanlara yönelmesinde etkili olmuştur (Bovenkerk & Yeşilgöz, 2004).

İhracatı arttırmak adına hükümet tarafından verilen teşvikler sayesinde suç örgütleri yurtdışından döviz kaynaklı paralarını dönem içerisinde sıklıkla başvurulanan hayali ihracat yöntemiyle ülkeye getirmektedir. Hayali ihracat sayesinde hazineden alınan vergi iadeleri krizlere yol açarken mafya oluşumları bu yöntem ile kara para aklama yöntemlerine yenisini eklemiştir. Hayali ihracat yönteminin dönem içerisinde bir suç olarak düzenlenememesi ve hayali ihracata yönelik yapılacak önlemlerin ihracatçıyı korkutacağı düşüncesi mafyanın bu yöntemi kullanmasında etkili olmuştur. Dönem içerisinde hayali ihracat gibi ekonomik krize neden olan ekonomik hamleler, alacaklarını yasal yollardan temin edemeyen iş adamlarının organize suç örgütlerini başvurmalarına ve mafyanın tehdit yoluyla çek-senet alanında faaliyet göstermesine olanak sağlamıştır. 1980’li yıllardan itibaren İstanbul, Bursa, Ankara, İzmir gibi büyük illere başlayan göçlerle beraber şehir içerisinde etnik kökene bağlı gruplaşmalar olmuştur. Bu durum liberal ekonomiye geçişle beraber özelleştirmelerin artmasıyla şehir içindeki grupların ortak suç faaliyetleri içerisinde yapılanmasına ve suç örgütüne dönüşmesine fırsat yaratmıştır. Örgütlenen gruplar kamuya açık arazilerin ihalelerine girmekte, gelir düzeyi yüksek olan insanları baskı, tehdit ve haraç altına almaya başlamıştır (Dursun, 2005).

1990'lı yıllara gelindiğinde Türk mafyası ve organize suç çeteleri uluslararası alanda faaliyet göstermeye başlamaktadır. 1980'li yıllarda gelişen liberalleşme ve onu takip eden küreselleşme akımları mafyanın hiyerarşik yapısını, faaliyetlerini değiştirmiştir. Türk mafyası aile yapılanması şeklinde başta bir babanın bulunduğu üyeleri ise baştaki babanın kan hısımlarından oluşmaktaydı. Türk mafya organizasyonun değişerek elemanlarının kan hısımlarından, akrabalarından oluşmadığı, suç örgütünün işine yarayacak profesyonellerin seçildiği esnek bir organizasyona bürünmüşlerdir. İtalya mafyasında olduğu gibi hücre sistemine geçen Türk mafyası alt ve üst gruplar şeklinde organize olmuşlardır. Bu durum mafyanın çözülmemesinde ve mafya içi gizliliğin sağlanmasında etkili olmuştur. Türk organize suç grupları bölgelere yayılan hücre sistemiyle kendi ağlarını kurmuşlardır. Yeni yapılanma sonrasında teknoloji alanındaki ilerleyiş, mali ve ticari liberalizasyonun bir sonucu olarak Türk mafyası, açılan yeni pazar alanlarını sömürmeye başlamıştır (Dursun, 2005).

Uluslararası uyuşturucu ticaretinin içerisinde yer alan Türk mafyası Avrupa'ya gönderilecek olan uyuşturucunun dağıtım işini Arnavutluk mafyasına bırakmıştır. Afganistan'dan getirilen uyuşturucunun İran, Irak ve Türkiye sınırında tırlara yüklenecek İstanbul'a getirilmesinde de rol oynamıştır. Diğer bir örnek olarak Türk mafyası, İtalyan mafyaları Cosa Nostra ve Camorra ile morfinin dağıtımında işbirliği yaparak uluslararası uyuşturucu ticaretinde görev almıştır (Jamieson, 1999). Türk mafyası küreselleşme akımlarının etkisi ve liberalleşmenin getirmiş olduğu serbest ekonomi politikalarının, denetimsizliğin bir neticesi olarak Orta Doğu'dan Avrupa'ya, Afrika'dan Almanya'ya eroin, morfin gibi uluslararası uyuşturucu ticaretinin içerisinde değişen yapısıyla birlikte daha organize bir şekilde yer almıştır (Adamoli, Nicola, Zoffi, & Savona, 1998).

Türkiye'de organize suçun, organize suç örgütlerinin tarihi dönemin siyasal, ekonomik, kültürel yapısı içerisinde değişim göstermektedir. Ülkenin kurumsal, ekonomik ve toplumsal özelliklerine bakılarak suç yapılarının nasıl değiştiği, suç örgütlerinin nasıl gelişim gösterdiği belirlenmektedir. Organize suç örgütleri kendilerini yenilemekte dönemin gerekliliğine göre yapılanmaktadır. Ekonomik anlamda yetersiz kalan devlet denetiminin sonucunda organize suç örgütleri faaliyetlerini birer iş adamı olarak gerçekleştirmektedir. Ulusal çapta yapılan suç faaliyetleri ise uluslararası alana taşınmakta ve mafyalar arasında işbirliği yapılmaktadır. Mafya oluşumları organize gruplar halinde dünyanın dört bir yanında faaliyet gösteren örgütlere dönüşmüştür. Organize suç örgütleri çıkarları doğrultusunda beraber hareket etmekte ve küresel bir mafya organizasyonunun varlığından söz edilmektedir (Schneider & Zarate, 1998). Devletlerin yetersiz hukuk düzenlemeleri ve yıllar boyunca politik merkezlerin içerisinde kümelenen mafya oluşumları ise suçun önlenmesinde, çözülmesinde birer engel oluşturmaktadır. Organize suç örgütlerinin ekonomik ve siyasi anlamda güç odakları haline gelmeleri demokrasi açısından da bir tehdit oluşturmaktadır. Türk mafya oluşumları ve dünyadaki diğer mafya organizasyonlarının tarih boyunca sürekli kârlılığı, gücü hedeflemesinin kapitalizm ruhunun bir yansıması olarak

değerlendirilebilir. Diğer bir ifadeyle Batancourt ve Garcia (1994) bu durumu “Kapitalizm yasal mafya, mafya ise yasa dışı kapitalizmdir” şeklinde açıklamaktadır (aktaran Schneider & Zarate, 1998).

1. 2. 2. Mafya ve Futbol İlişkisi

Neo-liberal politikalar doğrultusunda endüstri halini alan futbol 1980 sonrası liberal ekonominin sağladığı serbestlikle beraber mafya-futbol ilişkisini doğurmuştur. 1980 öncesi mafyanın futbola olan ilgisi yerel takımlarına destek olsun diye açılan çay bahçelerini uyuşturucu ticareti için kullanmaktan öteye geçmemiştir. 1980 sonrası ekonomik gelişmelerle beraber değişen futbol yapısı mafyanın ilgisini çekmiştir. Mafya liderleri ve üyeleri kulüplerin yönetimlerine girerek futbolun artan popülerliğinden meşruluk kazanmaya çalışmakta ve futbolu yasa dışı işler için araç olarak kullanmaya başlamaktadır. Kumar ve bahis mekanizmasından kazandığı parayı futbol aracılığıyla aklamaktadır. 1980 sonrasında pazarların serbestleşmesi ve ihracata verilen vergi iadesi mafya için yeni bir rant alanı oluşturmuştur. 1988’e kadar hayali ihracat ile vergi iadesi alan mafya mensupları bu parayı oyuncuların sözleşme ücretlerinin yüksek göstererek futbol içerisinde aklamıştır (Uzun, 2008).

Kâr ve sermaye birikimi kapitalistler arasında rekabeti arttırırken gayrimeşru araçlara da gereksinim duymaktadır. Mafya neoliberal politikalar sonucunda değişen ekonomik yapılanmayla birlikte futbolu gayrimeşru bir araç olarak kullanmaktadır. Mafya-futbol ilişkisinde mafya futbolu kullanırken, kulüp yöneticileri de mafya örgütlerini kullanmıştır. Kulüpler transfer sezonunda mafya sayesinde yıldız transferler yapmış ve mafya gücüyle karşı takımı tehdit etmişlerdir. Tehdit ve baskının yanı sıra mafya örgütleri uyuşturucu ticareti ve kaçakçılık gibi yasa dışı yollardan elde ettikleri gelirleri futbolcu transfer süreçlerinde aklamışlardır (Uzun, 2008).

Mafyanın futbol içerisindeki etkinliği futbolda şiddet alanının yaratılmasına da neden olmaktadır. Mafya örgütlerinin tribünler, taraftarlar ve federasyon başkanlık seçimleri üzerindeki baskıları futbolda şiddeti arttırmaktadır. Futbolcuları, kulüp başkanlarını ya da teknik direktörleri tehdit eden mafya örgütleri futbolda şike olaylarının yaşanmasında rol oynamaktadır. Bahis, şike ve mafyanın iç içe olduğu bu durumda futbol bir şiddet alanına dönüşmektedir. Futbolu propaganda aracı olarak kullanan mafya örgütleri bu sayede ekonomik ve siyasi faaliyetlerini kolayca yürütmektedir (Kaplan, 2016). Futbol kulüplerinin altyapı organizasyonlarını da ele geçiren mafya örgütleri genç sporcuları kendi ideolojileri doğrultusunda birer militan gibi yetiştirmektedir. Mafya örgütlerinin futbolun her noktasında etkinlik göstererek siyasi ve ekonomik olarak faaliyet yürütmesi, futbol endüstrisi içerisinde mafyanın sosyo-ekonomik anlamda önemli bir noktada olduğunu göstermektedir (Ekmekçi, Dağlı, & İrmiş, 2013).

Mafya oluşumları futbol kulüplerini ve endüstrisini diğer organize suç örgütlerine göz dağı vermek ve işlerini yasallaştırmak amacıyla da kullanmaktadır. Sicilya mafyası Cosa Nostra’nın

Palermo şehrinin, dönem içerisindeki adıyla U. S. Palermo futbol takımı üzerindeki baskısı, faaliyetleri sonucunda stadyumları kendi mafya üyeleriyle doldurmuş ve bölgede bulunan diğer suç gruplarına, klanlara karşı futbol kulübü üzerinden güç gösterisinde bulunmuştur. Mafya üyelerinin stadyum içerisinde ve çevresinde yapılanmasındaki amaç stadyumun rakip klan Resuttana'nın bölgesinde bulunmasıdır. Mafya örgütü stadyum bölgesindeki hakimiyeti ele almak amacıyla yasal olarak futbol kulübü üzerinden aldığı ödenekleri Palermo şehrinde gayrimenkul ve spor tesisi inşası için de kullanmıştır. Palermo şehrine yatırım yapan mafya örgütü bir noktada halkın desteğini de almıştır. Kulüp yönetimi, oyuncu menajerleri ve taraftarlar arasında yapılanan kişiler Cosa Nostra'ya bağlı 2007 yılında tutuklanan Salvatore Piccolo'nun klanının üyeleridir (Scalia, 2020). Bu bağlamda, mafya örgütü Palermo bölgesinde etkinliğini arttırmak ve diğer klanları etkisiz kılmak amacıyla futbol kulübünü bir araç olarak kullanmıştır.

Mafya örgütleri kârlılıklarını arttırabilmek ve para aklamak için futbol müsabakalarının sonuçlarını etkilemektedir. Mafya örgütleri katılımın az olduğu, yayıncı kuruluşun yayınlamadığı ancak yasal ya da yasa dışı bahise açık maçların hakemlerini, futbolcularını, teknik direktörlerini ve kulüp başkanlarını tehdit etmektedir. Brezilya futbol liglerinde 2005 yılında organize suç örgütlerinin hakemlere rüşvet vererek şike yaptığı iddiasıyla “Düdük Mafyası” adlı dava açılmıştır. Dava sonucunda hakemlerin 11 futbol müsabakasında şike yaptığı saptanmıştır. 2018 yılında açılan “Game Over” adlı diğer bir şike davasında ise uluslararası şike organizasyonu olduğu ve Asya’lı suç örgütlerinin Brezilya futbol maçlarında şike yaptığı belirlenmiştir. Organize suç örgütleri ulusal alanda şike yapmanın yanı sıra uluslararası bir işbirliği içerisinde futbol müsabakalarına da etki ettiği görülmektedir. Bu durumda mafya örgütleri futbol endüstrisinden faydalanmakta ve para aklamak için futbol sahalarını küresel bir pazar haline getirmiştir (Marchetti, Filho, & Constandt, 2021).

Futbol mafya ilişkisini daha açık bir şekilde ortaya koyan durum Latin Amerika’da futbolcuların mafya tarafından yaşadığı ölümler ve tehditlerdir. Kolombiya mafyası, futbolcuların mafyayla bağlantı kurduğunu ifade eden Omor Canos isimli futbolcuyu öldürmüştür. 1994 yılında milli takımda kendi kalesine gol atan defans oyuncusu Andres Escobar’ı öldüren Kolombiya mafyası futbol dünyasında ve mafya içerisindeki gücünü göstermiştir. 2002 Dünya Kupası öncesinde Kosta Rika teknik direktörünün oğlu kaçırılmış ve 117 bin dolar fidye istenmiştir (Uzun, 2008). Dolayısıyla mafya örgütlerinin futbolun her alanını işgal ettiği ve şiddet alanına çevirdiği görülmektedir.

Mafya örgütlerinin toplumsal yaşam içerisindeki etkinlikleri onların ekonomik ve politik anlamda kazanımlarını arttırmalarını sağlamaktadır. Futbol alanı mafya örgütleri için onların toplumsal işlevlerini yerine getirerek ve toplumun bir parçası olmalarında olanak sağlamaktadır. Mafya örgütleri futbolun yaratmış olduğu sosyal alan sayesinde meşruluk kazanmakta, haydut, çete görünümünden uzaklaşarak topluma entegre olmaktadır. Toplum içerisindeki sosyal faaliyetleri ve görünür olmaları halk gözünde yasallaşmalarını sağlamak ve bu durum mafyanın gücünü arttırmaktadır. Mafya güçlendikçe siyasi alanda etkinliği artmakta ve hukuk sisteminden

faaydalanmaya başlamaktadır. Bu bağlamda, mafya örgütlerinin meşrulaşmasında, ekonomik ve politik anlamda güçlenmesinde futbol bir araç olarak kullanılmakta, futbol endüstrisi mafya örgütlerine istediklerini vermektedir (Beşe, 2005).

1. 3. Medyanın Eleştirel Ekonomi Politikęi

Ekonomi politik, genel anlamda toplumsal üretimi ve üretime bağlı olarak gelişen tüketim, değişim ve dağıtım sistemleri arasındaki işleyişi sorgulamaktadır. Diğer bir ifadeyle ekonomi politik, toplumların ekonomik yasalarının gelişimini inceleyen ve insanlar arasındaki ekonomik ilişkileri açıklayan bilimdir (Nikitin, 1979).

Ekonomi politik bilimi klasik ekonomi politik ve eleştirel ekonomi politik olmak üzere temel iki yaklaşımla tanımlanmaktadır. Klasik ekonomi politik yaklaşım ticari kapitalizmin geliştiği dönemde merkantilizme tepki olarak ortaya çıkarak kapitalizm nedeniyle değişen ve gelişen toplum yapısını açıklamaktadır. Bu bağlamda, klasik ekonomi politik yaklaşımı İskoç Aydınlanması'na ve Adam Smith'in çalışmalarına dayandırılmaktadır. Adam Smith'in yanı sıra David Ricardo, John Stuart Mill, Jean Baptiste Say ve Robert Malthus gibi iktisatçılar da klasik ekonomi politik yaklaşıma katkıda bulunmuşlardır. Klasik ekonomi politik yaklaşım, liberal ekonomi politik yaklaşım olarak da adlandırılmaktadır (Yaylağül, 2006).

Erken kapitalist dönemin etkilerine tanık olan Adam Smith toplumların geçim tarzları özelinde birbirlerinden ayrıldıklarını ortaya koyarak klasik ekonomi politik yaklaşımın temelini oluşturmuştur. İşlevsel geçim tarzına sahip olmayan toplumların ayakta kalamayacağını öne süren bu yaklaşım üretim tarzlarının toplumun temelini oluşturduğunu belirtmektedir. (Garnham, 2008). Kapitalist üretim tarzına bağlı olarak gelişen ekonomik yasalar ise tarihsel koşulların bir sonucu olarak değil insan doğasının bir parçası olarak görölmektedir. İnsanın doğası gereği var olan bencil yapısı ve bireysel çıkar dürtüsü ise klasik ekonomi politik yaklaşıma göre toplumun ekonomik çıkarlarına hizmet etmektedir. Bireyin pazar içerisinde sermayesini artırma çabasının toplumun servetinin artmasına yol açacağına bu sayede toplumun refahının ve zenginliğinin artacağı savunulmuştur. Bu bağlamda, klasik ekonomi politik yaklaşım pazara karşı devlet müdahalelerinin yapılmaması gerektiğini belirterek liberal bir ekonomi anlayışı sunmaktadır (Smith, 2006).

Eleştirel ekonomi politik yaklaşım ise Karl Marx tarafından klasik ekonomi politik yaklaşımın temellendirdiği kuramlara yönelik eleştirileri ve çözümlemeleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Marx klasik ekonomi politik yaklaşımı tarihsel bakış açısından uzak olmakla eleştirerek iki yaklaşım arasındaki temel farklılığı belirtmiştir (Hunt, 2005). Klasik ekonomi politiğin, insanların sürekli yöneleceği ve insan doğasının ürünü olarak gördüğü kapitalist üretim tarzı, eleştirel ekonomi politiğe göre tarihsel sürecin parçası olarak son bulacaktır. Klasik ekonomi politik yaklaşımın diğer üretim tarzlarında olduğu gibi kapitalist üretim tarzının da belirli bir süre sonunda yok olacağını belirtmemesi eleştirel ekonomi politik yaklaşımdan ayrıldığını göstermektedir (Savran, 1979).

Klasik ekonomi politik yaklaşım kapitalist üretim tarzının neden olduğu kâr, rant, ücret gibi değişim yasalarının toplumsal etkileri üzerinde durmayarak iktisadın doğal yasaları olarak kabul ederek değerlendirmiştir. Marx'ın ortaya koyduğu ve eleştirel ekonomi politiğin temelini oluşturduğu emek-değer kuramıyla kapitalist üretim tarzının yasalarını analiz etmiştir. Kâr, rant, ücret vb. yasaların kaynağının ortak noktasını emeğin sömürülmesi olarak nitelendirmiş ve artı değer teorisini geliştirmiştir. Marx kapitalist üretim tarzında işçi sınıfının ortaya koyduğu emeğini sermaye sahiplerine sattığını ve egemen sınıfın satılan emeğin karşılığını ödemeyerek artı değeri elde ettiğini belirtmiştir. Artı değer teorisinin sonucunda tarihsel çatışmanın, sınıf mücadelesinin nedenini açıklayan yasaları ortaya koymuştur (Mandel, 2008). Sınıfların belirlenmesiyle beraber özel mülkiyeti elinde bulunduran kapitalist sınıf ekonomik gücünün varlığıyla toplumsal gücü de elde etmektedir. Toplumsal güce sahip egemen sınıf siyasal kararların verilmesinde dolaylı yoldan etki sağlamakta bu şekilde siyaset ve toplum, ekonomik yapının içerisinde çözümlenmektedir (Erdoğan & Alemdar, 2005).

Bu bağlamda, eleştirel ekonomi politik yaklaşım toplumsal, siyasal ve kültürel yaşam ile ekonomik örgütlenme arasındaki ilişkiyi incelemektedir (Golding & Murdock, 2002, s. 53). Dünyada ve 1980 sonrası Türkiye'de uygulanan neoliberal politikaların bir sonucu olarak yaşanan ekonomi politik dönüşüm ise medyanın değişen sahiplik, içerik ve ekonomik yapısını anlamada etkili olacaktır. Neoliberal politikaların medya üzerindeki etkisi, medyanın radikal bir biçimde dönüşümüne yol açmış ve kamu yararına dayalı yayıncılık ilkesi terk edilmiştir. Devletin medya üzerindeki denetimi, etkinliği deregülasyon politikaları ile ortadan kaldırılarak medya pazaryla açılmış ve çokuluslu şirketlerin, sermaye sahiplerinin hakimiyetine bırakılmıştır (Adaklı, 2010).

Liberal ekonomi politikalarının neticesinde serbestleşen medya şirketler tarafından satın alınarak tekelleşme eğilimi göstermektedir. Özel şirketler medya aracılığıyla bilgi, iletişim ve kültürel alanı denetimleri altına alarak egemen ideolojinin sürdürebilmesini sağlamaktadır. Sermaye sahipleri enformasyonu ve kültürü kamu hizmeti olmaktan çıkararak satılmak üzere hazır hale getirilen metalara dönüştürmektedir. Özelleştirmeler sonucunda kapitalizmin pazar denetimine giren enformasyon, kültür ve iletişim alanları sermayenin çıkarları doğrultusunda düzenlenmiştir. Medyanın tekelleşmesi iktidar ve medya sahipleri arasındaki çıkar ilişkisine neden olmakta sermaye sahipleri ekonomik kâr elde ederken iktidar ise yapısını güçlendirecek içeriklerin üretilmesini sağlamaktadır. İktidarın yapısını güçlendirecek enformasyonun tekel medya aracılığıyla servis edilmesi toplumun başka bir alternatif olmadığına, yönetenlerin mevcut durumda en iyi seçenek olduğuna neden olmaktadır. Bu durum medyanın egemen iktidar tarafından topluma karşı propaganda aracı olarak kullanılmasını sağlamaktadır (Schiller, 1996'dan aktaran Yaylagül, 2019, s. 405).

Devletin kontrolünden çıkarak sahiplik yapısının değiştiği medya ilk dönemlerinde belirli bir sermayenin ortaya koyulması sonucunda oluşmuştur. Teknolojik gelişmelerle beraber kitlenin

büyümesi, gazete üretim maliyetlerinin artması ve serbest pazarın genişlemesi medya sahibi olmak için büyük tutarda para gerektirmiştir. Bu bağlamda, medya holdinglerin, çokuluslu şirketlerin kontrolü altına girmektedir. Medyanın yüksek maliyetlerinin karşılanması ise reklamcılıkla sağlanmakta, medya reklam gelirleri sayesinde ayakta kalmaktadır. Reklamcılığın gelişmesi medya ürünlerinin üretim maliyetinden altında satılmalarına neden olmakta reklam desteği alamayan sadece satışla maliyetlerini karşılamaya çalışan medya kuruluşlarının ise iflasına neden olmuştur. Reklamcılığa dayalı sistem serbest pazar içerisinde birbirleriyle rekabet eden kuruluşların kendi aralarında tekelleşmesini sağlamaktadır. Pazar payı ve reklam geliri yüksek olan medya kuruluşları etkili bir şekilde rekabet etmekte, dezavantajlı durumdaki kuruluşlar ise pazar içerisinde varlığını sürdürememektedir. Sermaye sahipleri ve iktidar arasındaki ilişki medya kuruluşlarına verilen reklam desteğini etkileyerek haksız rekabete neden olmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik olarak güçlenen reklam destekli medya kuruluşları belli gruplar tekelinde yoğunlaşmaktadır (Herman & Chomsky, 2012).

Ticarileşme sürecinin ardından holdinglerin, grupların kontrol altına aldığı medya, ürün satışlarının yanı sıra reklam endüstrisinin desteğiyle ayakta kalmaktadır. Medya ve reklam endüstrisinin kârlılığını ise reklam temelli kitle iletişim sistemlerinin tüketicilerin iş dışı, serbest zamanlarını kontrol altında tutmasıyla sağlamaktadır. Medya şirketlerinin mal ve hizmetlerin kitlesel pazarlanmasında izleyiciler kullanılmaktadır. Medyanın reklamcı yayın anlayışıyla kitle iletişim araçları sayesinde baskıyla dayattığı mal ve hizmetler tüketiciler tarafından izlenmekte ve satın alınmaktadır (Smythe, 2006).²

Tekelleşen medyanın reklamcılık destekli yayın anlayışı ve şirketlerin kârı maksimize etme durumu haberin üretiminde de değişikliklere neden olmuştur. Medya şirketleri haber kurumlarının gazetecilerinin yerine popüler gazetecilerden ve haber ajanslarından verileri almaktadır. Bu durum haber kalitesinin düşmesine neden olurken holdinglerin kontrolü altında bulunan haber ajanslarının sağladığı enformasyonlar egemen iktidar ve şirketler tarafından belirlenmektedir. Gazeteciler kurumsal baskılardan dolayı haber değerine sahip olayları haber yapamamaktadır. Medya şirketlerinin haber politikaları gazetecilerin seçimlerini ve içerik üretmelerini sınırlandırmaktadır. Medya iç politika, dış politika ve ekonomi konusundaki haberlerin üretilmesinde, yayılmasında şirketlerin ve siyasilerin çıkarlarını gözetmektedir (Yaylagül, 2019).

Serbest pazar ekonomisiyle beraber amaçlanan demokratik, çoğulcu medya anlayışı yerini ideolojik ve ekonomik anlamda bir bütünün parçası olan şirketlerin, grupların tekeli altına bırakmıştır. Özel mülkiyet altındaki medya kuruluşları birbirleriyle rekabet eder gibi gözükseler de ortak politik ve ekonomik çıkarlar gözetmektedirler. Medya kuruluşları izleyicileri kendi

² İnsanların medya aracılığıyla sunulan reklamları izleyerek tüketici konumuna geçmesi ve elde ettiği “izleyici emeği” medya şirketleri tarafından reklam verenlere satılmaktadır. Uyku zamanı dışında işçi rolünü üstlenen insanlar iş dışı zamanlarında izleyici konumunda bulunan, medya tarafından reklam verenlere satılmaya hazır metalara dönüşmektedir (Smythe, 2006)

yapımlarına çekmeye çalışırken birbirlerini taklit etmektedirler. Aynı kategori içerisinde yer alan ve kâr elde eden yapımların farklı versiyonları taklit edilerek diğer medya kuruluşları tarafından yayınlanmaktadır. Filmler, gazeteler, haber ve eğlence programları arasında keskin farklar bulunmamakta izleyiciler bir kanalı izlerken aynı anda diğer kanalları da izlemektedir. Bu durum iletişim endüstrisinin monopol yapısının bir sonucu olarak görülmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber artan dijitalleşme sonucunda enformasyon birçok kaynaktan sağlanmakta böylece izleyiciye yapılan etki artmaktadır. Kaynakların artmasıyla beraber sonuç değişmemekte tek veya daha çok kaynağın ulaştırdığı haberler, mesajlar ortak merkezlerin ticari ve politik çıkarlarını gözeterek yayınlanmaktadır (Schiller, 2005).

Medya holdingleri ticari stratejilere bağlı olarak çapraz tekelleşmenin sonucunda yükselişe geçmektedir. Şirketler sadece belli bir kitle iletişim aracının sahibi değil tüm medya sistemlerini ve araçlarını satın almaktadır. Şirketlerin dergileri, gazeteleri, yayınevleri ve radyo istasyonları kendi televizyon kanallarında ücretsiz yayınlanmaktadır. Bu durum kültürel çeşitliliği azaltmakta ancak pazar içerisinde temaları aynı olan daha fazla metanın dolaşmasına neden olmaktadır. Şirketler pazara girmeye çalışan küçük medya kuruluşlarını reklamcılara indirim sağlayarak ya da nitelikli elemanlarını satın alarak pazara girişlerini engellemektedir. Medya holdingleri sahip oldukları siyasi ve ekonomik güçleriyle pazardaki rekabeti azaltarak bütün iletişim araçlarına sahip olmaktadır (Golding & Murdock, 2002).

Medyanın bütünüyle sermaye sahiplerinin kontrolü altına girerek ticarileşmesi ve tekel yapıya bürünmesi birçok farklı alanın değişmesine de yol açmıştır. Futbolun endüstriyel hale gelmesi medyanın sağladığı ekonomik gücün bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Futbolun ticari yayıncılık anlayışı içerisinde gösterime girmesiyle beraber endüstriyel sürecinin hızlandığı görülmektedir. Endüstrileşen futbol medyanın yaşadığı dönüşümde olduğu gibi farklı alanların maddi kârlılığını ve meşruluğunu sağlama noktasında önemli hale gelmektedir (Arık, 2008). Gücü hedefleyen mafya örgütleri ise medyanın ve endüstriyel futbolun ortaya koyduğu bu elverişli ortamdan bağımsız düşünülmemelidir. Bu bağlamda, özellikle neoliberal koşulların getirdiği finansallaşma ve metalaşma süreçlerinin baskısı altında gelişen mafya, medya ve futbol arasındaki ilişkiyi çözümleme noktasında eleştirel ekonomi politiğin sunduğu bakış açısı kullanışlı hale gelmektedir. Mafya, medya ve futbol arasındaki ilişkiye eleştirel ekonomi politik bağlamda bakıldığında ise bir bütünün parçasını oluşturdukları görülmektedir. Bütünün parçalarını oluşturan mafya ve medyanın birlikteliğini çözümlemek ve futbol-mafya ilişkisinin medya tarafından nasıl temsil edildiğini anlamak adına medya ve suç araştırmalarının sonuçlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

1. 4. Medya ve Suç Araştırmaları

Suçun işlenmesine yönelik davranışların açıklanmasını ele alan temel suç kuramları medya ve suç araştırmalarına yönelik teorilerin ortaya koyulmasında öncü olmaktadır. Modern kriminolojinin kurucusu olarak kabul edilen Cesare Lombroso'nun ortaya koyduğu “*biyolojik soyaçekim kuramı*” suçun nedenlerini biyolojik indirgemeci bir yaklaşımla açıklamaktadır. Lombroso suça yatkın insanların fizyolojik gelişimlerinde soyaçekim olduğunu savunarak büyük çeneler, belirgin elmacık kemikleri ve uzun kollar gibi fiziksel özellikleri bulunan insanların suç işlemeye eğilimli olduğunu belirtmiştir (Lombroso, 1891'den aktaran Güven, 2018, s. 178).

Lombroso'nun biyolojik indirgemeci yaklaşımına karşı Emile Durkheim suçun işlenmesine ve oluşmasına ilişkin nedenlerin toplumsal yapının etkileri olduğunu ifade etmiştir. Durkheim toplumsal çevrenin etkilerini temel alarak suça ilişkin değerlendirmelerini toplumsal yapı içerisinde çözümlemiştir. 1897 yılında yayınlandığı “*İntihar*” adlı eserinde ise suçun ve intiharın nedenlerine ilişkin yaptığı analizlerle “*İntihar Kuramını*” ortaya koymuştur. Durkheim çalışmasında suçun, intiharın kalıtsal olarak diğer nesillere geçmediğini belirterek akıl hastalığı, doğa olayları gibi etmenlerin suça bulaşmada ve intihar etmede temel belirleyici olmadığını ifade etmiştir. İntiharların nedenlerini aile, dini inançlar, siyasal toplum ve bireyin toplum içerisindeki konumuna dayandırmıştır. Bireyin topluma entegre olamaması sonucunda yalnız kalması, dini inanç farklılıklarından doğan farklı yaşam tarzları ve bireyin aile ilişkilerinin intiharın gerçekleşmesinde rol oynadığını belirtmiştir. Durkheim'a göre bireyin toplum içerisinde yer aldığı yapılarla bütünleşememesi ya da aşırı toplumsallaşması intihar oranlarını arttırmaktadır. Toplumsal ve siyasal dönüşümlere bağlı olarak gelişen ekonomik krizlerin de bireyi intihara sürüklediğini ifade etmiştir (Durkheim, 2013). Durkheim intihar çalışmasında direkt olarak medya ve suç ilişkisini ele almasa da suçun ve suçlunun oluşmasındaki etkileri “anomi” olarak nitelendirdiği toplumsal yapıların çökmesi, toplumsal kuralların geçersiz kılınması ve kaos ortamının oluşması gibi toplumsal olgularla temellendirmiştir. Bu bağlamda, Durkheim'ın intihar çalışması suça eğilimin toplumsal nedenlerini analiz ederek, medya ve suç ilişkisine yönelik yapılan araştırmaların ve ortaya koyulan kuramların oluşmasında belirleyici olmuştur.

Durkheim'ın anomi kavramını geliştirerek gerilim kuramını ortaya koyan Robert Merton ise sadece kuralsızlık ve normsuzluk durumunda suçun oluşmayacağını düzenin istikrarlı biçimde devam ederken de toplum içerisinde “hedefe ulaşamama” durumunda yaşanan gerilimlerin suç eğilimini arttıracığından söz etmiştir. Merton tüm toplumların kendisine ait bir özgün kültürü olduğunu ve normların bu kültürler üzerinden şekillendiğini ifade etmektedir. Kültürün, toplumların hedeflerini tanımladığını ve normlar sistemini oluşturduğunu belirtmektedir. 1938 yılında yayınladığı “*Sosyal Yapı ve Anomi*” adlı makalesinde de ABD kültürü özelinde suça eğilimin ve hedefe ulaşamayan bireylerin yaşadığı gerilimin nedenlerini ortaya koymuştur. Merton, Amerikan kültürünün, maddi kazancı ve servet birikimini başarılı bir toplumun şartı olarak sunduğunu ve

toplumun öncelikli hedefinin bu başarıyı sağlaması gerektiğini ifade etmiştir. Maddi zenginliğin Amerikan kültürü açısından temel başarı nedeni olduğunu vurgulayan Merton maddi servete ulaşmadaki izlenecek yolun ve araçların ise önemsiz olduğunu söylemektedir. Önemli olan kültürün tanımladığı maddi servete ulaşmaktır. Meşru hedef olan maddi servete meşru olmayan yollarla ulaşılabilme toplum açısından normal karşılanır. Bu durumda yaşanan anomiyi ve suça yönelik eğilimi ise Merton “*gerilim teorisiyle*” açıklamaktadır. Merton’a göre ABD kültürünün hedeflediği maddi zenginlik tüm toplum üyeleri tarafından kabul görmüştür ancak bu başarıya ulaşma yollarındaki fırsatların, araç ve gereçlerin toplumun üyelerine eşit dağılmaması gerilimi ortaya çıkarmaktadır. Fırsat eşitsizliğinden ötürü hedefe ulaşılamama durumundan dolayı doğan gerilim ise bireylerin suç işlemesine neden olmaktadır (Merton, 1938’den aktaran Karğın, 2016, s. 64-65).

Durkheim ve Merton’un suçun nedenlerine ve oluşumuna ilişkin temel çözümlemelerinin ardından George Gerbner’in “Ekme Kuramı” ve “Kültürel Göstergeler” projesi, medya ve suç arasındaki bağlantıyı ele alan önemli çalışmalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerbner ekme kuramıyla, medyanın belli değerleri izleyiciye aktararak izleyicinin uzun süre mesajlara maruz bırakılması sonucunda tutumlarının ve davranışlarının değiştiğini ortaya koymuştur. Televizyon şiddeti üzerine yaptığı çalışmasında ise şiddet içerikli haberlerin ve yapımların izleyiciye sürekli olarak aktarılmasının sonucunda izleyicinin gerçeklik algısının değişeceğine, dünyanın tehlikeli ve güvensiz bir yer olduğu düşüncesine kapılacağını belirtmiştir. Çalışmada şiddet içeriklerinin etkisinde kalan izleyicilerin doğrudan suç işlemeye yönlendirilmediği ancak normal yaşamlarında suça maruz kalma korkusu yaşadıklarından söz edilmiştir (Gerbner & Gross, 1976).

Bireylerin şiddet içerikli mesajlara maruz kalmasının sonucunda kendini güvensiz hissedeceğini savunan yaklaşımlarla belirli açılarda çelişen çalışmalar da bulunmaktadır. Seymour Feshbach ve Robert Singer televizyon şiddetinin olumsuz etkileri de bulunsa sunulan şiddet içeriklerinin bireylerde saldırgan davranışları azalttığını öne sürmüştür. Feshbach ve Singer “*Television and Aggression*” adlı çalışmalarında bireylerin şiddet içeriklerine maruz kaldığında agresif duygulardan arındıklarını gözlemlemiştir. Şiddet içerikli mesajlar bireylerde “*katarsis*”³ etkisi yaratmakta ve bireylerin şiddet eğilimleri azalmaktadır (Feshbach & Singer, 1971).

Medya ve suç ilişkisine yönelik diğer bir yaklaşım ise Stanley Cohen’in “*Günah Keçileri ve Ahlaki Panik*” adlı eserinde söz ettiği “*yaftalama kuramıdır*”. Cohen medyanın sıradan bir olayı abartarak belli gruplara yönelik hedef gösterici şekilde haber yapmasının gruplarda endişe yaratacağını gözlemlemiştir. Hedef gösterilen gruplar toplum tarafından tehdit unsuru olarak görüldüğünde toplumlarda “*ahlaki panik*” oluşur ve gruplar suç işlemeye yönelik daha fazla eğilim gösterirler. “*Ahlaki panik*” olgusu ise medya tarafından toplumsal değerlere karşı tehdit olarak konumlandırılan, hedef gösterilen kişilere ya da gruplara yönelik toplumun duyduğu endişedir.

³ Korku ve acıma duygularına maruz kalınması sonucunda endişe ve stresten arınma durumu, duygusal rahatlama (Aristoteles, 1987)

Medyanın ahlaki paniğe neden olacak sapkın ve suçlu grup inşa etme girişimi din adamları, politikacılar ya da yazarlar tarafından da gerçekleştirilebilmektedir. Cohen'e göre medyanın belli dönemlerde ilgi odağı olan bir konuyu ahlaki panik girişimine neden olacak şekilde düzenleyerek gündeme taşıması, politik ve toplumsal değişimlere neden olmaktadır (Cohen, 1972).

Medya ve suç araştırmalarına ilişkin diğer bir yaklaşım Albert Bandura'nın ortaya koyduğu sosyal öğrenme teorisidir. Medyanın sunduğu şiddet içerikleriyle, bireyde suç işlemeye yönelik eğilimler arasındaki bağlantı “*sosyal öğrenme kuramına*” dayanmaktadır. Bandura medya, birey ve şiddet gibi farklı alanları kapsayacak şekilde ortaya koyduğu bu teorik altyapıyla beraber televizyon ve birey arasındaki şiddet ilişkisini ele alarak çözümlemeler yapmıştır. Sosyal öğrenme kuramına göre birey taklit ve gözlem yoluyla medyada maruz kaldığı şiddet içeriklerini içselleştirerek gerçek yaşamında uygulamaktadır. Bireyler izlediği içeriklerde, kahraman olarak konumlandığı karakterlerin davranışlarını şiddet işlemenin haklı gerekçesi olarak gösterebilmektedir. Leonard Berkowitz'in “*kullanıma hazırlama kuramı*” da benzer şekilde medyanın şiddet etkilerine ilişkin genel bir değerlendirme sunmaktadır. Kuram medya etkilerinin bireyi koşullandırmasından öte zihinsel çağrışımlar yaparak şiddete yöneleceğini ortaya koymaktadır. Şiddet içeriğine maruz kalan bireyin izlediği içerikle ilgili düşünceleri, geçmiş duygularını ve deneyimlerini çağrıştırarak bilince getirir. Bireyin içeriğe maruz kalma süresiyle paralel olarak çağrışımların bilince gelme sıklığı artmaktadır. Bu durumda televizyon izleyerek ya da farklı medya alanlarından şiddet içeriğine maruz kalan birey saldırgan düşüncelerini harekete geçirmek için hazır hale gelebilir (Mutlu, 2005'ten aktaran Dilber, 2014, s. 62-63).

Medya ve şiddet bağlantısının sonucunda suça yönelik eğilimin arttığı gözlenen çalışmaların yanı sıra Victor Cline, Roger Croft ve Steven Courier, “*Desensitization of Children to Television Violence*” adlı çalışmalarında medyanın şiddet içeriklerine maruz kalan çocuklarda şiddete karşı duyarsızlaşma gerçekleştiğini gözlemlemiştir. Televizyon aracılığıyla sunulan şiddet içeriklerinin uyarma derecesi giderek arttırılmasına rağmen içeriklere aşırı maruz kalan çocuklar, şiddet olayları karşısında normal duygusal tepkiler vermek yerine donuk ve duyarsız kalmaktadır (Cline, Croft, & Courier, 1973).

Kitle iletişim araçlarının verdiği şiddet içerikli mesajların bireyi duyarsızlaştırdığı teorisinin aksine Percy Tannenbaum ortaya koyduğu “*uyarma kuramıyla*” medyanın şiddet içerikli mesajlar sunmasının bireyin saldırganlığını arttırdığını öne sürmüştür. Tannenbaum çalışmasında şiddet içeren filmlerin ya da medya içeriklerinin özellikle dramatik biçimde sunulan mesajların izleyicide duygusal uyarımı tetikleyeceğini ve bireyin daha fazla heyecanlanarak saldırgan davranışlarda bulunacağını gözlemlemiştir (Tannenbaum & Zillmann, 1975).

Medya çalışmaları alanı içerisinde yer alan bu araştırmalar başından bu yana medya ve şiddet ilişkisini göz önünde bulundurmıştır. Çalışmaların ortaya koyduğu yaklaşımlara bakıldığında ise genel itibarıyla Durkheim'ın çalışmasının ayrı bir konuma sahip olduğu gözükmektedir.

Durkheim’ın suçun oluşmasına ilişkin ele aldığı sosyal yapı çözümlemesi ve “anomi” teorisi yaklaşımların neredeyse tamamında öncelenmiş ve çalışmalar medyanın suç davranışını oluşturmadaki rolünü ve suçlu davranışının oluşmasındaki medya etkilerinin boyutunu soruşturmuştur. Bu bakımdan çalışmalarda ortak bir “ahlaki panik” temelinin de bulunduğu düşünülebilir. Yvonne Jewks ise “*Media and Crime*” adlı eserinde geleneksel formülasyonlarda ahlaki paniği belirleyen beş özelliği şöyle sıralamaktadır. (1) Ahlaki panik medyanın normal bir olayı abartarak sıra dışı sunması sonucunda ortaya çıkmaktadır. (2) Yazarlar, gazeteciler ve otoriterler toplumsal çözülmenin ve ahlaki çöküşün nedeni olarak suçlu algılananları görmektedir. Medya ise otoriterler aracılığıyla ve ahlaki bir söylem içerisinde “sapkınlığı güçlendirme sarmalı” adı verilen bir döngü harekete geçirmektedir. (3) Ahlaki paniğin çıktığı toplum içerisinde fikir birliği sağlanarak ahlaki sınırlar keskinleştirilir ve endişe ortamı yaratılır. (4) Ahlaki panikler toplumsal değişimin hızlı yaşandığı dönemlerde gerçekleşir ve toplumsal kaygıları, riskleri daha belirgin hale getirir. (5) Genelde hedef alınanlar geleceğin metaforu sayılan ve davranışlarıyla toplumun sağlığının ya da hastalığının testi olarak görülen gençlerdir (Jewkes, 2004).

Durkheim’ın suça ilişkin çözümlemesinin temel alındığı ve ortak bir “ahlaki panik” olgusunun bulunduğu suç ve medya araştırmalarında ele alınan diğer bir unsur ise etki odaklılıktır. Eşdeyişle, medyanın suçu oluşturmada güçlü bir etken olduğu düşüncesi sözü edilen çalışmaların merkezi unsurlarındandır. Bu nedenle her yeni medya aracının içeriğinin ve türünün farklılaşmasından kaynaklı yeni bir suçlu grubu profili oluşacağı düşünülebilir. Ayrıca medya araçlarında yaşanan değişimle beraber yeni suç türlerinin ortaya çıkması yeni bir ahlaki panik dalgasının oluşmasına da neden olabilir. Çalışmaların etki temelli olması ve medyayı suçun gerçekleştiği ekonomi politik toplumsal bağlamdan görece soyutlayarak ancak aynı zamanda suç ortamının neredeyse tek değişkeni haline getirerek işlemesi böylesi bir sonuca ulaşmayı zorunlu kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle medya suçun toplumsal, ekonomik ve politik değişkenlerinden yalnızca biriyken bu çalışmalarda diğer değişkenler göz ardı edilip suç ve suçluluk neredeyse yalnızca medya araçlarına indirgenmiştir. Buna karşın özellikle Marksizm’den beslenen eleştirel çalışmalar medyayı suçun oluşumundaki sorunluluğunu göz ardı etmeksizin tek değişken olmaktan çıkarmış ve medya-suç ilişkisini geniş ekonomi politik bağlamın içerisine yerleştirmiştir. Böylesi bir tabloda medya “insanları manipüle ederek” suç işlemelerine neden olan bir araçtan çok suça neden olan ekonomik politik eşitsizliklerin ve çelişkilerin bir parçasıdır. Bu bakımdan suç ve medya ilişkisinin “etki tuzağından”⁴ uzaklaşarak çözümlenebilmesi için Marksizm’den beslenen eleştirel medya çalışmaları ve eleştirel suç kriminoloji kesişimine yakından bakmak yararlı olacaktır.

⁴ Toplumsal değişimler, hareketler ve şiddet gibi olguların incelenmesinde medyanın tek başına bireyleri yönlendirdiği ve hipnoz ettiği varsayımlarına dayanan “etki” odaklı anlatım (Maigret, 2014).

1. 4. 1. Medyanın ve Suçun “Eleştirisi”

20. yüzyılın ortalarına doğru suç araştırmalarının odak noktasının bireyden topluma doğru kaydığı görülmektedir. Bu durum Marksizm’den esinlenen medya ve suç çalışmalarının ortaya çıkmasına ayrıca Antonio Gramsci’nin yazılarının önem kazanmasına neden olmuştur. Karl Marx’ın ve Antonio Gramsci’nin sosyal yapı teorileri 1960’lardan itibaren kriminologlar ve medya araştırmacıları tarafından benimsenerek “baskın ideoloji” yaklaşımının ve “egemen medya” olarak bilinen modelin gelişmesine neden olmuştur (Jewkes, 2004).

Bu durumda ana akım suç kriminolojilerinin ortaya koyduğu kuramlar dahilinde yapılan medya ve suç araştırmalarının eleştirel suç kriminolojisinin ortaya çıkmasıyla beraber yapısının değiştiği görülmektedir. Marksizm’den beslenen eleştirel kriminolojinin, klasik ve pozitivist kriminoloji çalışmalarının kabullerini sorgulayarak suçun oluşumunu sınıf çatışmasının ve gücü elinde bulunduranların bir getirisi olarak görmektedir. Marksizm suç kavramını kendi kavramsal çerçevesine dahil etmese de kriminologlar eleştirel kuramın genel çerçevesini suçun ve sapma davranışının açıklanmasında ele almışlardır. Diğer bir ifadeyle eleştirel suç kriminolojisi suçun tanımlanmasını ekonomi-politik ekseninde yapmaktadır. Eleştirel kriminologlar tarafınca ele alınan bu çerçeveye göre suçun yaptırımına dair ceza adalet sistemi güçlü sınıfların alt sınıflar üzerindeki kontrolünü sağlamada ve pekiştirmede bir işlev üstlenmektedir. Ayrıca kriminologlar sistemin cezalandırma sürecinin adil olmadığını, yoksul sınıfların ve azınlıkların cezai yaptırımlarının daha ağır olduğu savunmaktadır (Maviş, 2021).

Eleştirel kriminologların suç ve ceza sistemine dair genel değerlendirmelerinin ardından kriminolog Willem Bongers 1916 yılında “*Criminality and Economic Conditions*” adlı eseriyle Marx’ın teorilerini ceza yargılamasına ve kriminolojiye uygulamaya çalışmıştır. Eleştirel kriminoloji araştırmalarının 1960’larda ortaya çıkmasına rağmen Bongers Marx’ın teorilerini çalışmalarına uygulayan öncü bilim insanlarından birisidir. Çalışmasında grevi yasaklayan eylemler gibi kanunların yöneten sınıfların çıkarlarına hizmet ettiğini ve alt sınıfların haklarını koruyan kanunların daha az olduğunu ifade etmiştir. Suçun oluşmasını ise egoizm ile ilişkilendiren Bongers emek üretkenliğinin artı değer yarattığı toplumlarda sosyal içgüdünün zayıfladığını bu şekilde egoizmin artarak bencilliğin suç işlemede ön plana çıktığını belirtmektedir. Kapitalist toplumlarda işçiler burjuvazinin isteklerini tatmin etmeye odaklı olduklarından dolayı sosyal algıları zayıflamaktadır. Uzun çalışma saatleri ve yoksulluk sonucunda işçilerin bencillik eğilimleri artmakta ve kendi çıkarlarını düşünmeye başlamaktadır. İşçi çocukları ise kendi çıkarlarını düşünerek küçük yaşta çalışmak zorunda kalır. Yoksulluk ve bencil eğilimler dolayısıyla küçük yaşta çalışmaya başlayan çocuklar okula gitmeyerek eğitimden mahrum kalmaktadır. Çocukların eğitimden uzak kalması anlık kararlar vermelerine ve ahlaki değerlerden yoksun kalmalarına neden olurken bu durum çocukları suç işlemeye maruz bırakmaktadır. Bunun sonucunda çocuk suçlarının büyük bir kısmını yoksul sınıflar oluşturmakta ve suçun oluşmasında ekonomik koşullar belirleyici olmaktadır. Diğer bir

örnekte ise Bonger, kapitalizmin yaratmış olduğu para kazanma hırsının ahlaki ilkeleri yok sayarak dolandırıcılık eylemlerine neden olduğunu ve bu suçlara ilişkin yaptırımların daha hafif kaldığını belirtmiştir (Bonger, 1916’dan aktaran Cowling, 2012, s. 97-101).

Willem Bonger’in çalışmasından sonra ortadan kaybolan eleştirel kriminoloji çalışmaları 1960’lardan itibaren tekrar hız kazanmıştır. Güney Vietnam savaşının yarattığı huzursuz ortam, üniversite öğrencilerinin savaş nedeniyle gerçekleşen olaylara karşı radikalleşmesi, suç oranlarının artması ve enflasyon gibi ABD’de yaşanan toplumsal olaylar radikal kriminolojinin gelişmesine neden olmuştur (Cowling, 2012). Dönemin kriminologlarından Richard Quinney ise “*Critique of Legal Order*” adlı eleştirel kriminoloji çalışmasında ceza hukukunun devlet ve yöneten sınıfın çıkarları doğrultusunda işlediğini belirtmiştir. Quinney’e göre ceza adalet sistemi kapitalist sistemin devamlılığını sağlamak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Kapitalist sistem toplum tarafından tehdit edildiğinde ceza hukuku düzeni sağlamak için kontrolü ele almaktadır. Mevcut kriminologlar suçun neden olduğuna değil suçlunun davranışlarına odaklanmışlardır. Toplumsal istikrarın sağlanması için suç davranışının ortadan kaldırılması gerektiği mevcut kriminologlar tarafından düşünülmüştür. Böylece kriminologların mevcut suç teorileri, suç davranışı teorileri olarak görülmüştür. Quinney’e göre bu durumda kriminoloji bilimi toplumsal düzenin meşrulaştırılmasını hizmet etmektedir (Quinney, 1973).

ABD’de suçluluk ve yargılama sistemine dair yapılan diğer bir araştırma ise Jeffrey Reiman’ın “*The Rich Get Richer and the Poor Get Prison*” adlı çalışmasıdır. Reiman yaptığı çalışmada ceza yargılama sisteminin yoksul sınıflar üzerinde etkili olduğu zenginlerin yol açtığı zararların suç olarak nitelendirilmediği ve zararların suç olarak tanımlanmadığı için cezalandırılmadığını belirtir. Yoksulların ise ekonomik baskılardan, muhtaçlıklarından ve yasal ekonomik fırsatlara erişemediklerinden suça yatkın olduklarını ifade eder. Aynı suçu işleyen orta ve üst sınıflara kıyasla alt sınıfların tutuklanma durumları daha fazladır. Orta ve üst sınıf tutuklansa dahi alt sınıfa mensup bireylerin hapis cezasına çarptırılma durumları daha muhtemeldir. Reinman’ın diğer bir örneğinde ise maden şirketi bulunan birinin işletmesinde yaşanan işçi ölümleri dolayısıyla açılacak en büyük soruşturmanın güvenlik yönetmeliği ihlali suçundan olacağını ifade etmiştir. Reinman’a göre zenginlerin suç dolayısıyla ekonomiye verdikleri zarar yoksulların verdiği zararın çok ötesindedir. Beyaz yaka suçları olarak nitelendirilen rüşvet, çek-senet dolandırıcılığı, vergi kaçakçılığı ve yolsuzluk gibi suçlar hırsızlık suçundan elde edilen toplam paradan on üç kat daha fazla olduğu belirtilmiştir. İşlenen bu suçların ise çok küçük bir bölümü hapis cezasına çarptırılmaktadır. Reinman çalışmasında genel anlamda kapitalist toplumlarda yargılama ve cezalandırma durumunda eşitlik kavramının idealleştirildiğini ifade etmektedir (Reinman, 1979’dan aktaran Cowling, 2012, s. 154-163).

Sınıf çatışmasının neden olduğu sapma davranışına ilişkin değerlendirmelerin ele alındığı diğer bir eleştirel kriminoloji araştırması ise Ian Taylor, Jock Young ve Paul Walton’ın “*The New*

Criminology: For a Social Theory of Deviance “adlı çalışmasıdır. Etiketleme teorisinin ve Marksist analizlerin birlikte ele alındığı çalışmada yeni kriminoloji önerileri sunulmuştur. Young, Taylor ve Walton’un önermeleri ise şu varsayımlara dayanmaktadır: a) Suçun oluşumuna dair iki neden bulunmaktadır. Bu durumlar suçlu davranışının nedeni ve suçlu etiketini veren gücün kimliğidir. b) Suçun oluşmasını sağlayan kapitalizmin kendisidir. Toplumsal ve maddi eşitsizlikler suçun işlenmesine neden olmaktadır. c) Eşitsizliklerin son bulmasını sağlamak suçu ortadan kaldıracaktır. Suçun ortadan kalkması ise eşitsizlikleri sağlayan gücün yok edilmesiyle gerçekleşecektir (Taylor vd., 1973’ten aktaran Güven, 2018, s. 185).

Eleştirel kriminoloji çalışmaları suç ve suçun nedenlerini böyle tanımlarken eleştirel medya çalışmaları ise suçun nedenlerinden ve suçun tanımından çok temsil, hegemonya, ideoloji, söylem gibi kavramları ele almaktadır. Etki temelli yaklaşımlardan belirgin bir biçimde farklılaşan eleştirel medya çalışmaları medyanın suça olan etkisinden çok ekonomi politik eşitsizliklerin suçun temsiline etkisini ve belli grupların imgelerle kriminalize edilmesi gibi durumlara çalışmalarında yer vermiştir. Genel çerçevede eleştirel medya çalışmaları hegemonya kuramı, eleştirel söylem analizi ve egemen ideoloji tezi ekseninde temellendirilmiştir. Eleştirel medya çalışmalarında öne çıkan araştırmalardan birisi ise Stuart Hall’ın “*Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*” adlı çalışmasıdır. Çalışmada Hall vd. kapitalizmden kaynaklı toplumsal sorunların bastırılmasında medya tarafından inşa edilen ahlaki paniğin ve sapma davranışının ideolojik rolünü ortaya koymuşlardır (Jewkes, 2004).

Medyanın, halkın kurumlara karşı düşünce ve davranışlarını kontrol etme sürecinde yer aldığı bu merkezi rol, Teun van Dijk’in eleştirel söylem analizi modelini ve söylem çalışmalarını önemli kılmaktadır. Van Dijk’in göçmenlerin ve yoksulların haber medyasındaki temsilini ele aldığı araştırmasında, bu kesimlerin problemli ve toplumsal yaşamı tehdit eden insanlar şeklinde tasvir edildiği sonucuna ulaşmıştır. Van Dijk, medyanın haberlerinde problemli olarak tasvir ettiği azınlıkların işledikleri suçlar hakkında çok fazla detaya yer verdiğini ancak uğradıkları ırkçı davranışlar hakkında ise daha az ayrıntı bulunduğunu belirtmiştir. Medyanın haberlerde ayrıştırıcı bir dil kullanarak “iyi ve kötü” şeklinde kutuplaştıracı bir söylem inşa ettiği ve söylemlerin karşıtlık üzerinden kurulduğu ifade edilmiştir. Medya bu şekilde azınlıkları söylem üzerinden dışlarken, suçun oluşumuna ilişkin nedenlerin değerlendirmelerini de ırk üzerinden yapmaktadır. Toplumun sapma davranışına ilişkin düşünceleri ve davranışları ise “tehdit” unsuru olarak görülen azınlıklardan korunma çabası üzerine şekillenmektedir (van Dijk, 2003’ten aktaran Güven, 2018, s. 192).

İKİNCİ BÖLÜM

2. LİTERATÜRDEKİ İLGİLİ ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde eleştirel ekonomi politik bağlamda mafya ve futbol ilişkisinin medyadaki temsiliyle ilişkilendirilebilecek çalışmalar araştırılmıştır. Mafya-futbol ilişkisini ele alan çalışmaların dışında bu çalışmanın temel yaklaşımıyla bağdaşan, medya-suç bağlantısını konu edinen araştırmalar da değerlendirilmiştir. Literatür taraması sonucunda bu çalışmanın konusuyla tam olarak örtüşen ya da eş değer araştırmalara rastlanılmamıştır. Çalışmanın konusuna ilişkin alan içerisindeki benzer çalışmalar incelendiğinde ise mafya-futbol ve medya-futbol ilişkilerini ayrı olarak ele alan çalışmalar gözlemlenmiştir. Futbol ve medya ilişkisini içeren çalışmalar incelendiğinde futbolun medya sunumundaki şiddet boyutunun ele alındığı görülmektedir. Mafya-futbol birlikteliğinin konu edildiği çalışmalar değerlendirildiğinde genel olarak mafyanın futbol içerisindeki konumu ve faaliyetleri tartışılmış, medya bu bağlam içerisinde dışarıda bırakılmıştır. Medya-suç ilişkisinin işlendiği çalışmalarda ise medyanın “etki” odaklı yaklaşımı ve eleştirel medya çalışmaları bağlamında suçun haber söylemindeki temsili değerlendirilmiştir. Sözü edilen bu araştırmalar Özgür Güven’in (2017) *“Suçun Sosyolojisi ve Haber Söyleminde Temsili”* adlı makalesi, Meriç Mirioğlu’nun (2007) *“Futbol Haberlerinin Sunumunda Şiddet: Hürriyet, Zaman ve Birgün Gazetelerinde Futbol Sunumlarının Analizi”* adlı yüksek lisans tezi ve Ruhdan Uzun’un (2008) *“Mafya Ligi: Türkiye’de Futbol-Mafya İlişkileri”* adlı makalesidir.

Güven’in *“Suçun Sosyolojisi ve Haber Söyleminde Temsili”* adlı makalesi suçun oluşumuna ilişkin farklı görüşleri inceleyerek suçun haber temsiline nasıl inşa edildiğini ve bu süreç içerisindeki tartışmaları araştırmaktadır. Çalışmada suçun medyadaki temsili ortaya koyulmadan önce suç davranışının açıklanmasında ele alınan pozitivist, sosyo-ekonomik ve sosyolojik görüşler tartışılmıştır. Suç tartışmalarına ilişkin ele alınan bu paradigmların suçun haber söylemindeki inşasına etkisi incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda etki odaklı psikolojik süreçleri temel alan ve egemen ideoloji tezine dayanan iki farklı görüşün suçun haber söylemindeki temsiline ilişkin görüşleri açıklanmıştır. Bu görüşler ve tartışmalar doğrultusunda araştırma medyanın suç tartışmalarına ve suçun temsiline müdahil olmak yerine direkt olarak temsilin oluşmasına yön veren ve icat eden konumda olduğunu tespit etmiştir. Medyanın olay ve olguların işlenmesinde egemen ayrımını ve hiyerarşik yapıları gözeterek haberi biçimlendirdiği ortaya koyulmuştur. Çalışmada suç-medya ilişkisi eleştirel medya çalışmaları bağlamında suçun haber söylemindeki temsili üzerinden incelenmiştir. Medya ve suç ilişkisinin tartışılmasında belirlenen bakış açısı ve ortaya koyulan sonuç bu çalışmayla benzerlik taşısa da çalışmanın temel problemlerinden birisi olan futbol araştırma kapsamında yer almamaktadır.

Çalışmayla benzerlik taşıyan Mirioğlu'nun (2007) yüksek lisans tezi ise futbolun ekonomi politliğini inceleyerek futboldaki şiddet olgusunun medya tarafından nasıl üretildiğini ve medyanın futbolda yaşanan şiddet tartışmalarında oynadığı rolü araştırmaktadır. Üç gazete üzerinden incelenen futbol şiddeti, spor haberlerinde verilen manşet ve spotlar temel alınarak değerlendirilmiş, spor haberlerinde şiddet çağrışımına yol açacak sunumlar belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda seçilen gazetelerin büyük bir bölümünde şiddet içeriğine rastlanıldığı saptanmıştır. Spor medyası futbol sunumlarında şiddet öğelerini kullanarak haberleri sunduğu ve sunulan haberlerin futbolda şiddeti tetiklediği, arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada futbol ve medya ilişkisinin ekonomi politik yönü tartışılmış ancak şiddetin oluşmasındaki rol sadece medya üzerinden aktarılmıştır. Futbol içerisinde yer alan suç örgütlerinin ekonomik, ideolojik yapılanmaları ve futbolda şiddeti oluşturmadaki etkinlikleri çalışma kapsamında dışarıda tutulmuştur.

Çalışma ile benzer yönleri taşıyan Ruhdan Uzun'un (2008) *"Mafya Ligi: Türkiye'de Futbol-Mafya İlişkileri"* adlı makalesi incelendiğinde mafya ve suç örgütlerinin futbol içerisindeki yapılanmalarının ve mafya-futbol ilişkisinin ekonomi politik yönünün araştırıldığı görülmektedir. Makale kapsamında mafya örgütlerinin yasa dışı bahis ve şike olaylarındaki etkinliği, futbol yoluyla nasıl kara para akladığı ve uyuşturucu ticareti içerisinde futbolun araç olarak kullanılmasına dair konular değerlendirilmiştir. Araştırmada neoliberal koşulların etkisi dikkate alınarak endüstriyel futbolun yaratmış olduğu sorunlara değinilmesi ve mafyanın futbol içerisindeki faaliyetlerinin belirlenmesiyle beraber araştırma futbol-mafya ilişkisine yönelik genel bir çerçeve çizdiği için önemli bulunmuştur. Diğer bir yandan araştırmada mafya-futbol ilişkisine yönelik ekonomi politik çıkarımlar yapılarak kapitalist sistemin futbol ve suç örgütleri üzerindeki değişimine olan etkisinin ortaya koyulması bu çalışmanın genel hatlarına doğrudan etki etmektedir. Araştırmada mafya-futbol ilişkisinin ekonomi politik bağlamda incelenmesi ve belirlenmesi çalışmayla benzerlik taşısa da medya boyutunun araştırma kapsamında dışarıda tutulması ve ele alınmaması bu çalışmanın temel problemiyle bağdaşmamaktadır.

2. 1. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada futbol-mafya ilişkisinin medya tarafından nasıl tanımlandığı ve medyanın bu ilişkinin ekonomi politik bağlamına yer verip vermediğini çözümlemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan metin çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi veri toplama teknikleri kullanılarak, olayların ve algıların doğal ortamda, bütüncül bir biçimde ortaya koyulduğu süreç ise nitel araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Tümevarımsal bir yaklaşımın izlendiği nitel araştırmada yapılan analizlerin sonuçları bir sonraki adımda toplanılacak veriye öncülük etmektedir. Bu bakımdan nitel araştırmalarda yapılan analiz çalışmanın bütün aşamalarına yayılmaktadır. Ayrıca nitel araştırmalarda deneysel kanıtlarla birlikte soyut kavramlar bir araya getirilerek yeni kuramlar oluşturulmaktadır. Oluşturulan

kuramların geçerli ve etkin olduğunu göstermek amacıyla kanıtlarla örneklendirilmektedir (Neuman, 2014). Araştırmada olgu ve olaylarla ilgili bilgileri içeren yazılı belgelerin detaylıca taranarak ortaya çıkarılan yeni bilgilerin bütünlüklü bir şekilde oluşturulması ise metin analizi/çözümlemesi olarak tanımlanmıştır (Creswell, 2012). Nitekim bu çalışmada da www.similarweb.com aracılığıyla 2023 yılı verilerine göre en çok ziyaretçi alan Hürriyet gazetesinin ve sahiplik ilişkileri nedeniyle Milliyet gazetesinin internet haber sitelerinde yer alan haberler metin çözümlemesi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışma, gazetelerin internet haber sitelerinde Ocak 2014 ve Aralık 2023 tarihleri arasında yer verdikleri haberler ile sınırlandırılmıştır. Böylesi bir sınırlandırmanın nedeni, elde edilecek verilerin güncelliğine önem verilmesinin yanı sıra çalışmanın temel yaklaşımı olan eleştirel ekonomi politik ile ilişkilidir. Nitekim, Hürriyet Gazetesi'nin 2018 yılında Demirören Holding tarafından satın alınması eleştirel ekonomi politiğe dayanan bir çalışma için yaşamsal önemdedir. Bu çerçevede, Hürriyet Gazetesi'nin sahipliğinin 2014 ve 2018 yılları arasında Doğan Medya Grubu'nda, 2018-2023 yılları arasında ise Demirören Holding bünyesinde bulunduğunu ifade etmek gerekir. İki sermaye grubu arasında ekonomi politik açıdan belirli ayrımlar bulunmakla birlikte, çalışma açısından öne çıkan ayrım Demirören Holding'in aynı zamanda Türkiye'nin tek yasal bahis platformunu da içerecek biçimde Milli Piyango'yu satın almasıdır. Demirören Grubu'nun medya alanındaki yatırımlarının yanı sıra şans oyunları ve bahis şirketlerine de sahip olması mafya-futbol ilişkisinin betimlenişinde farklılıklar yaratabileceği düşünülmüştür. Bir diğer anlatımla, ilgili tarih aralığında Hürriyet Gazetesi el değiştirmiş, Milliyet Gazetesi ise tümüyle Demirören Grubu'nun kontrolüne geçmiştir. Dolayısıyla, çalışmanın tarih aralığı, her iki gazetenin Demirören Holding elinde yoğunlaştığı bu süreci kapsayacak şekilde; ilgili süreçte yaşanan dönüşümün saptanabilmesi açısından değerlendirilmiştir. Çözümleme nesnesi haberlere, *Hurriyet.com.tr* ve *Milliyet.com.tr* adresli haber sitelerinin arşiv sekmelerinde “mafya-futbol”, “suç örgütü-futbol” ve “çete-futbol” anahtar kelimeleriyle yapılan aramalar sonucunda ulaşılmıştır. Haberlere ulaşılması için belirlenen “suç örgütü” ve “çete” anahtar kelimeleri kavramsal açıdan mafyaya yakın olması nedeniyle seçilmiş; Bu bağlamda, mafya-futbol ilişkisinin medya tarafından nasıl sunulduğunun daha açık bir biçimde çözülmesi amaçlanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler, tematik çözümlemeye tabi tutulmuş; öne çıkan unsurlara göre başvuru temel stratejiler ve dinamikler saptanmıştır. Ayrıca çözümleme çerçevesinde, “mafya”, “suç örgütü” ve “çete” kavramları arasında hiyerarşik bir ilişkinin bulunup bulunmadığı da irdelenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUMLARI

Bu bölümde, Ocak 2014-Aralık 2023 tarihleri kapsamında *Hürriyet* ve *Milliyet* gazetelerinin internet sitelerinde yer alan, mafya-futbol, çete-futbol ve suç örgütü-futbol anahtar kelimelerini içeren haberler metin çözümlemesi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Mafya, suç örgütü ve çete olarak belirlenen suç organizasyonlarının yapılarına dair farklılıkların belirlenmesi de söz konusu çözümlemenin önemli bir bileşenidir. Bu bakımdan farklı suç organizasyonlarını işaret eden anahtar kelimelerin tanımlanması önem kazanmaktadır. Özellikle mafyanın tarihsel süreç içerisindeki gelişimine bağlı olarak oluşturduğu hiyerarşik yapı, üye sayısı, küresel ölçekte suç organizasyonunda bulunma, diğer mafya örgütleriyle kurulan uluslararası ağ, infaz yöntemleri, siyaset içerisinde ciddi etkinlik, kendine özgü kurallar ve devlet organlarına sızma gibi sosyolojik ve kriminolojik yapısı diğer suç organizasyonlarından kendisini ayırmaktadır (Demirbaş, 2020). Diğer bir anahtar kelime olarak belirlenen suç örgütü ise genel itibarıyla en az 3 üyesi bulunan, suç işlemeyi süreklilik haline getirmiş, haksız çıkar amacı sağlayan, şiddet uygulayan, iş bölümü bulunan ve hiyerarşik yapıya sahip organizasyon olarak tanımlanmaktadır (Albanese, 2000). Bir diğer suç organizasyonu olan çetenin ise mafya ve suç örgütüne kıyasla daha küçük yapıya sahip olduğu ve belirli bir suç faaliyeti üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Suç organizasyonlarını işaret eden kavramlar içerisinde özellikle mafya ve suç örgütü birbirleriyle karıştırılmaktadır. Ceza kanunları açısından mafya tipi örgütlenme, çıkar amaçlı örgütlenme veya belirli suçları işlemeye yönelik örgütlenme gibi farklı düzenlemeler bulunmaktadır (Sarıtaş, 2017). Söz konusu örgütlenmelerin hukuken düzenlemeleri farklı olsa da her birinin suç örgütü olarak nitelendirilmesi yukarıda ifade edilen karışıklığın nedeni olarak görülebilir. Bu açıdan mafya organizasyonları “sosyolojik” değerleri ve küresel alandaki “kriminolojik” yapısı nedeniyle diğer örgütlerden farklılaşmaktadır. Çalışma kapsamında suç organizasyonlarını işaret eden anahtar kelimeler ise haberlerde kullanıldığı biçimde ele alınmıştır. Bu doğrultuda çözümlemenin üç temel hedefi şu şekildedir;

1) İlk hedef suç organizasyon tiplerini işaret eden (mafya, suç örgütü ve çete) anahtar kelimelerin kullanıldığı haberlerdeki suç öyküleri arasında sunum bakımından hangi farklılıkların bulunduğunu saptamaktır. Farklılıkların haber temsilinde bir hiyerarşiyi yansıtıp yansıtmadığının ortaya çıkarılması bu hedefin önemli bir bileşenidir.

2) İkinci hedef futbol, suç ve medya arasındaki ilişkiyi yansıtabileceği düşünülen suç öykülerinin sunumunda izlenen stratejilerin belirlenmesidir. Diğer bir ifadeyle yukarıda belirtilen ilişkinin haber söylemindeki yansımalarının izlenen stratejiler aracılığıyla saptanmasıdır. İzlenen stratejiler ise futbolun ekonomi politiği, medyanın ekonomi politiği ve neoliberal koşulların

kesişiminde yer almaktadır. Bu bağlam içerisinde bulunan stratejiler incelendiğinde neoliberal koşullar altında değişen futbol ve medya ekonomi politişinin üstyapısal yansımaları olarak görölmüştür. Ekonomi politik ilişkinin yansımalarının değeriendirilmesi sonucunda stratejiler *kişiselleştirme, magazinleştirme* ve *dışsallaştırma* olmak üzere üç temel başlık altına alınmıştır.

3) Çözümlemenin üçüncü hedefi ise ilk iki hedefin bulgularının birlikte değeriendirilmesidir. Diğer bir ifadeyle farklı suç örgütlerinin sunumuna dair belirlenen hiyerarşinin haber sunumunda izlenen stratejilere göre dağılımının saptanması amaçlanmıştır. Bu bakımdan mafya, çete ve suç örgütü kavramlarını içeren anahtar kelimelerin sunumunda hangi stratejiye ne sıklıkla başvurulduğu incelenerek haberler arasındaki stratejik dağılım ortaya koyulmuştur.

3. 1. Sunum Hiyerarşisi

Çözümlemenin bu bölümünde farklı suç organizasyonlarını işaret eden anahtar kelimelerin (mafya, suç örgütü, çete) kullanıldığı haberler incelenmiştir. Haberlerde anahtar kelimeler arasında sunum bakımından bir hiyerarşinin olup olmadığı değeriendirilmiştir.

3. 1. 1. Mafya

Mafya-futbol anahtar kelimesini içeren haberler incelendiğinde “mafya” suç organizasyonunun ayrıcalıklı, gücü, şöhreti ve lüks tüketimi ifade eden kavramlarla temsil edildiği görölmüştür. Haberlerin Pierre Bourdieu’nun kültürel tüketim sosyolojisine özgün katkısı *ayırım* kavramını anımsatan göstergelerle donatıldığı görölmektedir. Haberlerde ayrıca haberin görselinde mafya oluşumunda yer alan kişilere ya da mafyayı ifade eden, belirten bulgulara rastlanılmamıştır. Diğer bir ifadeyle mafya-futbol anahtar kelimesini içeren haberlerin görselleri daha çok futbolu veya sporu temsil eden içeriklerle sunulmuştur. Hürriyet gazetesinin 18.08.2016 tarihli “Dünyaca Ünlü Gangsterin Evini Satın Aldı!” ve 23.05.2016 tarihli “Mafya Operasyonu: 7 Kişi Cezaevinde” başlıklı haberleri de yukarıda ifade edilen durumlara örnek oluşturmaktadır. 18.08.2016 tarihli haberde Fransız futbolcu Paul Pogba’nın menajeri Mino Raiola’nın mafya lideri Al Capone’nin bir dönem yaşadığı malikanesini satın almasına ve malikanenin özelliklerine değinilmektedir. Malikanenin 6100 metrekare büyüklüğe, özel yüzme havuzuna, plaja, köprüye ve rıhtıma sahip olduğu gibi lüks yapısına, pahalı olmasına değinilse de haberdeki esas vurgu mafya lideri Al Capone’nin bir dönem bu malikanede yaşamasıdır. Bu durum ise metin içerisinde “Malikanenin eski sahibi ise dünyaca ünlü gangster Al Capone’dan başkası değil” şeklinde ifade edilmiştir. “Mafya Operasyonu: 7 Kişi Cezaevinde” başlıklı haberde ise İtalya Serie B liginde yaşanan şike olayları kapsamında mafyaya bağlı kişilerin tutuklandığından söz edilmektedir. Suçları kesinleşmesine rağmen haber görselinde mafyaya dair herhangi bir bulguya yer verilmemiştir. Benzer şekilde *Milliyet* gazetesinin 19.05.2015 tarihli “İtalyan Futbolunda Şike Operasyonu” başlıklı haberinde İtalya Seria D ligi ve amatör ligde

yaşanan şike nedeniyle birçok yönetici ve teknik adamın gözaltına alındığından söz edilmiştir. Şike faaliyetlerini yürütenin ise Calabria mafyası Ndrangheta olduğu söz edilmesine rağmen haber görselinde şike organizasyonunda bulunan hiçbir mafya üyesine ya da gözaltına alınan antrenörlere yer verilmemiştir.

3. 1. 2. Suç Örgütü

Suç örgütü-futbol anahtar kelimesini içeren haberlere bakıldığında suça karışan kişilerden “popüler” olanın ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Bu durumda suça karışan örgüt içerisindeki kişilerden özellikle futbolcuların ön plana çıkartıldığı suç organizasyonuna dahil olan diğer kişilerin haber görselinde yer almadığı saptanmıştır. Anahtar kelimeyi içeren haberlerin sunumunda futbolcuların müthiş yetenekli, yıldız futbolcu ve geleceği parlak gibi kavramlarla sunularak suç örgütü içerisindeki diğer faillerin haber temsilinden soyutlandığı göze çarpmıştır. Bu bağlamda, suç örgütü anahtar kelimesini içeren haberlerin temsilinin futbolcular üzerinden popüler ve ayrıcalık içeren bir biçimde sunulduğu belirlenmiştir. *Milliyet* gazetesinin 31.10.2018 tarihli “Iaquinta’ya Hapis Cezası” ve 14.04.2020 tarihli “Ülkenin En Yetenekli Futbolcusuydu, En Tehlikelisi Oldu” başlıklı haberleri yukarıda belirtilen popüler ve ayrıcalıklı sunuma örnek oluşturmaktadır. “Iaquinta’ya Hapis Cezası” başlıklı haberde Iaquinta’nın 150 kişinin şüpheli olarak yargılandığı davada suçlu bulunarak iki yıl hapis cezası almasına değinilmiştir. Vincenzo’nun iki yıl hapis cezası almasına neden olan konu ise suç örgütüyle ilişkisi bulunan ve 19 yıl hapis cezası alan babasına silah temin etmiş olmasıdır. Suç örgütü üyeliği, yasa dışı yollarla silah temini gibi konuların ele alındığı haber Vincenzo’nun yetenekleri ve istatistik bilgileri ön plana çıkarılarak son bulmuştur. Haberdeki suç temsili ise sadece futbolcu üzerinden yürütülmüştür. Haber görselinde futbolcunun gol sevincinin kullanıldığı görülürken dahil olduğu suç örgütüne ya da suç davranışına ilişkin bir bulguya yer verilmemiştir. Aynı şekilde “Ülkenin En Yetenekli Futbolcusuydu, En Tehlikelisi Oldu” başlıklı haberde de Ilija Jurkovic adlı futbolcunun yeteneklerinden söz edilerek haber görselinde sadece kendisine yer verilmiştir. Ayrıca metin içerisinde “müthiş yetenekli bir futbolcu” olarak nitelendirilmesinin ardından futbolcunun “artık bir suç örgütü lideri olarak anılıyor” ifadelerine yer verilmesi suç örgütü anahtar kelimesinin sunumuna dair diğer bir örneği oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle futbolcunun yetenekleri ön plana çıkartılıp suç örgütü lideri nitelemesinin zemini hazırlanırken suç örgütünün diğer üyelerine metin ve görsel içerisinde yer verilmemiştir.

3. 1. 3. Çete

Çete-futbol anahtar kelimesini içeren haberlerin temsilinin incelendiği bu başlık altında diğer iki anahtar kelimeye göre (suç örgütü-futbol, mafya-futbol) görsel ve ifadeler bakımından suç davranışına ilişkin bulgulara daha açık bir şekilde yer verildiği görülmüştür. Diğer bir ifadeyle çete

anahtar kelimesini içeren haberlerin sunumunda suça karışan kişiler ve suç olayına ilişkin bulgular haberin görselinde göze çarpmaktadır. Futbol dünyası ve suç organizasyonu içerisinde bulunan kişiler haber metninde açıkça belirtilmiştir. Haber görselinde çoğunlukla suça dahil olan kişilerin yapılan operasyon esnasında veya sonucunda elde edilen görüntüleri kullanılmıştır. Diğer anahtar kelimelerin metin içerisindeki sunumundan farklı olarak çete haberlerinde “baskın” ifadesinin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, çete-futbol anahtar kelimesini içeren haberlerin sunumunda suça ve suçluya dair bulguların ayrıcalık göstergeleriyle donatılmadan temsil edildiği saptanmıştır. *Hürriyet* gazetesinin 18.12.2019 tarihli “Sanal Bahis Çetesine Baskın” ve 09.12.2019 tarihli “Çanta Çanta Taşımışlar. 40 Kişi Adliyede” başlıklı haberleri incelendiğinde yukarıda belirtilen temsil bulgularının örneklerini taşıdığı görülmektedir. İki haberin görselinde de suça karışan kişilerin yapılan operasyon ya da gözaltı sonucunda elde edilen görüntüler kullanılmıştır. Haberlerde anahtar kelimenin temsilinde konunun bağlamından koparılmadığı ve suçun açıklanmasına dair ifadelere yer verildiği görülmüştür.

Suç organizasyonlarını işaret eden anahtar kelimelerin haber temsillerinin incelenmesi sonucunda sunum bakımından kavramlar arasında bir hiyerarşi bulunduğu saptanmıştır. Mafya-futbol anahtar kelimesini içeren haberler incelendiğinde mafyanın söz konusu haberlerde lüks tüketimi, ayrıcalığı, şöhreti ve gücü betimleyen ifadelerle sunulduğu görülmüştür. Söz konusu haber görsellerinde mafya oluşumuna, üyelerine ve işlenen suça dair bulgulara yer verilmeyerek mafya haber içerisinde gizli tutulmaya çalışılmıştır. Suç örgütü-futbol anahtar kelimesinin yer aldığı haberlerin temsiline bakıldığında ise mafya ile benzerlik taşıyan yönlerin bulunduğu dikkat çekmektedir. Suç örgütü kavramını içeren haberlerin görsellerinde de mafyada olduğu gibi suç organizasyonu içerisinde bulunan örgütteki kişilere dair herhangi bir bulgu yer almamaktadır. Haber görsellerinde çoğunlukla suç davranışı içerisinde bulunan futbolcular veya futbol dünyası içerisinde yer alan kişiler bulunmaktadır. Mafya ile suç örgütü anahtar kelimelerinin temsil bakımından ayrıldığı nokta ise suç örgütünü içeren haberlerin mafyada olduğu gibi ayrıcalığı ve gücü betimleyen ifadelerle sunulmamasıdır. Diğer bir ifadeyle suç örgütünü içeren haberlerin temsili çoğunlukla futbolcular ve futbol dünyası içerisinde yer alan kişiler üzerinden yürütülürken mafyayı içeren haberlerde olduğu kadar suç örgütlerine ayrıcalık sunan betimlemelere yer verilmemiştir.

Çete-futbol anahtar kelimesinin yer aldığı haberlerdeki sunumlar incelendiğinde mafya ve suç örgütüne göre çete kavramının daha açık bir anlatımla temsil edildiği görülmektedir. Çeteyi içeren haberlerde suç davranışı net bir şekilde açıklanırken haber görsellerinde suçun failleri resmedilmektedir. Diğer bir anlatımla suç organizasyonu içerisinde bulunan kişilerin görüntüleri ayırım yapılmadan haber içerisinde kullanılmıştır. Kullanılan görüntülerin çoğunlukla operasyon esnasında çekilmiş olması da dikkat çekmektedir. Bunun sonucunda çete-futbol anahtar kelimesinin yer aldığı haberlerin temsilinde suçun ve suç davranışı içerisinde bulunan kişilerin mafyada olduğu

gibi abartılı, ayrıcalıklı ve gizleyici ifadelerle sunulmadığı görülmektedir. Bu bağlamda, yukarıda ifade edilen anahtar kelimelerin haberlerdeki sunum biçimleri kısaca şu şekildedir;

1) Mafya-futbol anahtar kelimesi içeren haberlerde mafya gücü, şöhreti ve ayrıcalığı betimleyen ifadelerle sunulmaktadır.

2) Mafya-futbol anahtar kelimesi içeren haberlerin görsellerinde mafyaya dair herhangi bir bulguya yer verilmemektedir.

3) Mafya-futbol anahtar kelimesini içeren haberlerde mafyanın yapısına ve üyelerine değinilmeyerek söz konusu mafya gizli tutulmaktadır.

4) Suç örgütü-futbol anahtar kelimesini içeren haberlerde suç ilişkisine dair konu “popüler” bir unsur olarak futbolcular üzerinden yürütülmektedir.

5) Suç örgütü-futbol anahtar kelimesini içeren haberlerin görsellerinde futbolcular kullanılmaktadır.

6) Çete-futbol anahtar kelimesini içeren haberlerde çetenin yapısına ve işlene suça dair bilgiler açıkça verilmektedir.

7) Çete-futbol anahtar kelimesini içeren haberlerin görsellerinde çoğunlukla çete üyelerinin operasyon veya gözaltı sırasında çekilen görüntüleri kullanılmaktadır.

Suç organizasyonlarını işaret eden anahtar kelimeler arasındaki sunum biçimleri yukarıda belirtilen temsil farklılıkları bakımından ortaya koyulmuştur. Anahtar kelimeler arasındaki temsil biçimleri ise sunum hiyerarşisini oluşturmaktadır. Temsil arasındaki farklılıklar göz önüne alındığında hiyerarşinin en tepesinde gizlenmeye ve ayırım göstergeleriyle yüceltilmeye çalışılan mafyanın olduğu belirlenmiştir. Hiyerarşinin bir alt basamağını suç davranışının ve faillerinin mafyaya göre daha net bir şekilde ifade edilmeye çalışıldığı suç örgütü oluşturmaktadır. Suç organizasyonunda bulunan kişilerin haber görselinde kullanıldığı ve suç davranışının açıkça ifade edildiği çete ise hiyerarşinin en altında yer almaktadır.

3. 2. Ortak Stratejiler

3. 2. 1. Kişiselleştirme (Bireyselleştirme)

Çalışmanın bulgularını çözümlemeye ilişkin oluşturulan bu kategorik başlık çerçevesinde mafya-futbol, çete-futbol ve suç örgütü-futbol anahtar kelimelerini içeren haberlerin sunumunda suçun kişiselleştirilmesine yönelik kullanılan stratejik yöntemler incelenmiştir. Stratejide, haber içerisinde suçun bireysel/kişisel bir sapma durumu olduğu ima edilerek suçun sistemik karakterini gizlemek adına bireysel/kişisel özelliklere vurguda bulunulduğu görülmüştür. Suçun nedenleri ise bireye indirgenerek normal dışı bir davranış olarak nitelendirilmektedir. Bu amaçla haberde suçun faili olarak yansıtılan kişinin geçmişine, bağlantılarına ve kişisel özelliklerine yer verilmektedir. Kişiye atfedilen bu özelliklerle beraber suç davranışı ve birey arasında açık bir bağlantı kurularak

suçun nedenleri bireysel/kişisel bağlamda aranmaktadır. Diğer bir ifadeyle suçun oluşumuna ilişkin kurumlar, kişiler ve gruplar arasındaki bağlantılar göz ardı edilerek suç davranışı kişiselleştirilmektedir.

Bu bağlamda, *Milliyet* gazetesinin 20.03.2015 tarihli “Parma’yı Kara Para ile Kurtarmaya Çalışmış” başlıklı haberi belirtilen stratejik yöntemin kullanıldığı bir örnek oluşturmaktadır. Mafya-futbol anahtar kelimesinin kullanıldığı haberde finansal kriz içerisinde bulunan İtalya Serie A Futbol Ligi takımı Parma kulübünün yeni başkanları Giampietro Manenti tarafından kara para aklama yoluyla borç batağından kurtarılma girişimi anlatılmaktadır. Haberde Başkan Manenti’nin uyuşturucu satışı, şantaj ve mafya ile ilişkili bilgisayar korsanlarına “emir vererek” kredi kartı dolandırıcılığı yaptığı, elde edilen paranın ise kulüp üzerinden aklanmaya çalışıldığı bahsedilmektedir. Söz konusu suçlardan ötürü başkanla beraber 20 kişinin göz altına alındığı organize suç eylemine karşı haber söylemindeki temsil yalnızca kulüp başkanı Manenti üzerinden gitmektedir. Suçun birey odaklı açıklamalarının görüldüğü haberde Manenti’nin kulübü satın almadan önce de mafya yöntemleriyle bu suçları işlediği belirtilmiştir. Mafya ile ilişkili kişilerle dolandırıcılık yapılması ve “mafya yöntemleri” kullanılarak bu suçların tekrar edilmesine rağmen haber içerisinde mafyaya sadece kavram olarak değinilmiştir. Mafya oluşumu içerisindeki kişilere dolandırıcılık faaliyeti için emir verecek konumda bulunan kulüp başkanının mafya ile olan ilişkisi açıkça görülürken haberde mafyanın futbol içerisindeki etkinliği göz ardı edilmiştir. Bu doğrultuda metin içerisinde suç davranışı futbol-mafya ilişkisinin ekonomi politik bağlamından koparılmış, Manenti’nin kendi tercihleri üzerinden açıklanarak kişiselleştirilmiştir.

Hürriyet gazetesinin 16.12.2014 tarihli “O Golleri Mafya Atıyor” başlıklı haberi suçun kişiselleştirilmesine yönelik izlenen stratejinin diğer bir örneğini oluşturmaktadır. Mafya-futbol anahtar kelimesinin yer aldığı haberde Yunanistan futbol liglerinin ertelenmesine neden olan hakem dövme olayının yeni olmadığını geçmişe dönük sistematik şiddetin dönem içerisinde de devam ettiğine dair açıklamalar yapılmaktadır. Mafyavari yöntemlerle şiddetin devam ettiği ifade edilirken suçlamaların odak noktasında ise geçmişteki olaylara anılan Olympiakos Başkanı Evengelos Marinakis bulunmaktadır. Başkan Marinakis’in hakemlere yönelik saldırıları planladığı ve yaptırdığı belirtilirken bu durumun ayrıca yeraltı faaliyetlerini yönetmek için AEK Başkanı Dimitris Melissanidis ile girilen mücadelenin bir sonucu olduğu ifade edilmektedir. Yunanistan futbol liginde yer alan hakemlerden Vasaras’ın ofisine bomba atılması ve diğer bir hakem Sidiropoulos’un sopalı kişilerce dövülmesi gibi şiddet olaylarının belirtilen mücadelenin sonucu olduğu haberde anlatılmaktadır. Dönem içerisinde bir diğer futbol hakemi Petros Konstantineas’ın iş yeri de Olympiakos taraftarlarınca saldırıya uğramıştır. Olaylar sonucunda Olympiakos Başkanı Marinakis’e suç örgütü kurma, gasp ve cinayete teşebbüs iddiasıyla açılan davaların savcılarının da görevden uzaklaştırıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Başkan Marinakis’in 2010-2011 sezonunda şike nedeniyle küme düşen Olympiakos Volou Başkanı Ahilleas Beos ile maçlara hangi hakemlerin

atanması gerektiğine dair konuşmalarının basına sızdırıldığı haberde yer almaktadır. Bu bağlamda, çıkar amacıyla futbol içerisinde yapılan suç organizasyonun ve futbol aracılığıyla güç elde etme mücadelesinin açıkça görüldüğü haberde tüm odakların Olympiakos Başkanı Marinakis üzerine yoğunlaştırılması futbol içerisindeki sistematik şiddetin göz ardı edildiğini ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle haberde bir kişinin tercihleri ve geçmişte de bu suçlarla adının anılması, ortaya çıkan suçların nedeni olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla futbolun ekonomi politığının bir çıktısı olan mafya-futbol ilişkisinin bağlamından kopararak suçun kişiselleştirildiği görülmektedir.

Hürriyet gazetesinin 07.06.2021 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “İtalya'yı sallayan skandalda Vedat Muriqi detayı! 17.5 milyon euro, mafya, transfer.” başlıklı haberi suçun ve suçun oluşumuna neden olan unsurların kişiselleştirilmesine yönelik izlenen stratejinin yöntemlerini ortaya koyan diğer bir örneği oluşturmaktadır. Haberde Lazio futbol kulübüne transfer olan Vedat Muriqi'nin transfer sürecindeki usulsüzlüklerden söz edilmektedir. Ayrıca haberde Muriqi'nin transferinde Lazio Sportif Direktörü Igli Tare'nin mafyayla olan “kirli” ilişkileri ve yasal olmayan biçimde transferden komisyon alan üç kişinin süreç boyunca iç içe geçmiş bağlantıları ele alınmıştır. Sözü edilen ilişki Lazio Sportif Direktörü Igli Tare'nin Sicilya mafyasına bağlı Ndrangheta ve Bari gruplarıyla Arnavutluk'ta sahip olduğu bahis firmasına yatırım alma süreci ve vergiler dolayısıyla yatırımın yapılmamasıdır. Bari Cumhuriyet Savcısı tarafından ortaya koyulan bu ilişkinin diğer bir ayağı ise transferden usulsüz komisyon alan, Igli Tare ile ilişkileri bulunan menajer Shkumbin Qormemeti, Gabriele Giuffrida ve Valerio Giuffrida'dır. Transfere dair usulsüzlük nedeniyle oluşan suç durumu ise haber metni içerisinde Igli Tare'nin mafyayla olan “kirli” ilişkileri vurgusuyla ön plana çıkartılarak habere konu olan diğer suçlular Tare'nin gölgesinde bırakılmıştır. Mafyanın bahis ve transfer aracılığıyla futbol üzerindeki etkisi göz ardı edilmiş, suçluluk durumu Tare'nin kişisel ilişkileri bağlamında açıklanmıştır. Dolayısıyla mafya, futbol ve suç olgusu bir bütün olarak okunmaktan çıkarılarak suç davranışının haber metni içerisindeki temsili Tare üzerinden kişiselleştirilmiştir.

Görsel 1. *Hürriyet* gazetesinin “İtalya'yı sallayan skandalda Vedat Muriqi detayı!” başlıklı haber görseli⁵

⁵ İtalya'yı Sallayan Skandalda Vedat Muriqi Detayı. (2021).

Milliyet gazetesini 14.04.2020 suç örgütü-futbol anahtar kelimesini içeren “Ülkenin En Yetenekli Futbolcusuydu, En Tehlikelisi Oldu” başlıklı haber kişinin kendi tercihleri üzerinden suça karıştığı ifadesiyle uygulanan kişiselleştirme stratejisinin bir başka örneğini oluşturmaktadır. Haberde İsveç’in en yetenekli futbolcularından birisi olarak gösterilen Ilija Jurkovic’in futbolu bırakarak suç dünyasına geçiş yaptığı süreç anlatılmaktadır. Jurkovic’in silahlı soygun, cinayete teşebbüs, silah kanuna muhalefet gibi işlediği suçlara ve cezaevine iki kez girip çıkmasına değinilirken bu süreç Jurkovic’in tamamen kendi tercihleri doğrultusunda olmuş gibi ifade edilmektedir. Diğer bir ifadeyle haber metni incelendiğinde “müthiş yetenekli oyuncunun meşin yuvarlağı elinin tersiyle iterek kendisini suç dünyasının cazibesine kaptırdı” ifadesi kullanılarak suç örgütü-futbol ilişkisinin göz ardı edilmiş, kişisel tercihlerin suç davranışının başlıca nedeni olduğu belirtilmiştir. Haberin “Polis sınırı aşarsa ben de aşarım” ara başlığı içerisinde çocukluk arkadaşlarının da suç dünyasına girmesinde etkili olabileceği ifade edilerek oyuncunun geçmiş bağlantıları ele alınmaya çalışılsa da aynı başlık içerisinde “polis sınırı aşarsa ben de aşarım” demeciyle bu yolu “kendi tercih” ettiği vurgulanmıştır. Dolayısıyla futbol ve suçun iç içe geçmiş yapısı haber içerisinde tek yönlü olarak ele alınmış suç davranışı sadece futbolcu üzerinden kişiselleştirilerek sunulmuştur.

Görsel 2. *Milliyet* gazetesinin “Ülkenin en yetenekli futbolcusuydu, en tehlikelisi oldu” başlıklı haber görseli⁶

Milliyet gazetesinin 10.06.2017 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “Son dakika... Tanju Çolak Gözaltında!” başlıklı haberi kişiselleştirme stratejisinin uygulandığı diğer bir örneği oluşturmaktadır. Haberde dolandırıcılık faaliyetlerinde bulunduğu ifade edilen mafya organizasyonu ile bağlantısı bulunan eski futbolcu Tanju Çolak’ın gözaltına alındığı belirtilmektedir. Ankara merkezli yapılan operasyonun sonucunda Tanju Çolak dışında 24 kişinin gözaltına alındığı da ifade edilmiştir. Haber incelendiğinde Tanju Çolak dışında söz konusu mafya örgütü ve gözaltına alınan diğer kişiler hakkında bilgi verilmediği görülmektedir. Futbolcunun mafyayla olan

⁶ Ülkenin En Yetenekli Futbolcusuydu En Tehlikelisi Oldu. (2020).

bağlantısının bilindiği halde mafya örgütü hakkında herhangi bir bilgi verilmeyerek oluşan suç durumu sadece Tanju Çolak üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca eski bir futbolcunun dolandırıcılık faaliyetinde bulunan organize suç örgütüyle olan bağlantısı da mafya-futbol ilişkisini tekrar göz önüne getirmektedir. Bu duruma rağmen mafyaya dair bilgilerin gizlenerek futbolcunun ön plana çıkartılması suç ilişkileri arasındaki bağın koparıldığını da işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle mafya-futbol arasındaki ilişki haber kapsamı dışarıda bırakılarak suç durumu sadece Tanju Çolak üzerinden kişiselleştirilmiştir. Ayrıca haber metnini destekler biçimde haber görselinde de mafyaya dair bir bulguya rastlanılmamıştır.

Milliyet gazetesinin 30.04.2016 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “Dikkat! 'Mafya'nın takımı' Serie A'da” başlıklı haberi oluşan suç durumunun bir kişiye yöneltilerek mafya-futbol arasındaki ilişkinin göz ardı edildiği diğer bir kişiselleştirme stratejisinin örneğini oluşturmaktadır. Haberde 106 yıllık tarihi boyunca ilk defa İtalya Birinci Ligi Serie A'ya çıkan Crotona takımının “mafyanın takımı” olarak nitelendirilmesinin nedeni anlatılmaktadır. Söz konusu “mafyanın takımı” nitelemesinin nedeni ise kulüp sahibi Raffaele Vrenna'nın mafyayla beraber hareket ettiği gerekçesiyle açıklanmaktadır. Ayrıca İtalya Savcılığının mafya soruşturması dahilinde Vrenna'nın 800 milyon euro değerindeki mal varlığına da el konulma istemiyle dava açtığı belirtilmiştir. Dava nedeniyle kulüp hisselerine el konulma tehlikesinin taraftarları tedirgin ettiği de ifade edilmiştir. Haber incelendiğinde Crotona şehrinin bulunduğu Calabria bölgesinin hâkim mafya örgütü Ndrangheta'nın varlığı akla gelmesine rağmen “mafyanın takımı” ifadesinin yalnızca kulüp sahibi üzerinden açıklanması dikkat çekmektedir. Metne bakıldığında ise kulüp sahibinin mafyayla olan ilişkisi belirtilmiş ancak söz konusu mafyanın soruşturma dosyasında bulunmasına rağmen hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Crotona futbol takımının bir üst lige yükselmesi sonucunda tartışma konusu olan “mafyanın takımı” nitelemesi de sadece kulüp sahibi Raffaele Vrenna'nın kişisel bağlantılarının neden olduğu bir suç durumu olarak gösterilmiştir. Oluşan suç durumu ise mafyanın yapısına ve futbol ilişkisine değinilmeden kişiselleştirilerek sunulmuştur. Sonuç olarak organize suç örgütüyle ilişkileri bulunan ancak meşru iş yapma biçimi olarak “kulüp sahibi” olan kişi, bir futbol kulübünü kapanma tehlikesi içerisinde bırakabilmektedir. Mafya-futbol ilişkisinin neden olduğu bu risk de kullanılan stratejiyle beraber göz ardı edilmiştir.

Hürriyet gazetesinin 23.06.2015 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “İtalya'da şike operasyonu” başlıklı haber kişiselleştirme stratejisinin uygulandığı diğer bir örneği oluşturmaktadır. Haberde Sicilya adası takımlarından Catania futbol kulübünün adının maç satın alma faaliyetlerine karıştığı ve söz konusu durum dolayısıyla Catania futbol kulübü başkanı Antonio Pulvirenti'nin gözaltına alındığı ifade edilmiştir. Catania kenti mafyayla mücadele savcılığının yürüttüğü operasyon sonucunda kulüp başkanı Pulvirenti dışında başkan yardımcısı Pablo Cosantino ve sportif direktör Daniele Delli Carri'nin içerisinde bulunduğu 7 kişinin de gözaltına alındığı belirtilmiştir. Ayrıca haberde operasyonların Catania kentinin yanı sıra Campobasso, Chieti ve Roma şehirlerinde

de yürütüldüğünden söz edilmektedir. Haber metni incelendiğinde ise operasyonun mafyayla mücadele birimi tarafından yapıldığının belirtilmesine rağmen mafyanın olaya ilişkin konumuna dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Dolayısıyla maçların sonucunu değiştirerek lige tesir etmek, maç satmak ve satın almak amacıyla işlenen suç durumu yalnızca kulüp başkanı ve yardımcısı üzerinden ifade edilmiştir. Mafyanın bahis aracılığıyla futbol içerisindeki kara para aklama faaliyetlerinin bilinmesine ve söz konusu soruşturmanın mafyayla mücadele savcılığı tarafından yürütülmesine rağmen haber mafya-futbol ilişkisini göz ardı ederek suç durumunu kişiselleştirerek sunmuştur. Diğer bir ifadeyle şike faaliyeti içerisinde mafyanın da bulunduğu açıkça görülürken mafyanın varlığına ve futbol içerisindeki ilişkilerine değinilmemiş, maç satın alma ve satma sonucu oluşan suç durumunun kaynağı başta kulüp başkanı olmak üzere diğer yöneticiler olarak gösterilmiştir.

Görsel 3. Hürriyet gazetesinin “İtalya’da şike operasyonu” başlıklı haber görseli⁷

Hürriyet gazetesinin 25.02.2020 tarihli suç örgütü-futbol anahtar kelimesini içeren “İspanya’da bazı futbol menajerlerine para aklama ve vergi kaçırma suçlaması” başlıklı haberi kişiselleştirme stratejisinin uygulandığı diğer bir örneği oluşturmaktadır. Haberde İspanya’da bazı menajerlerin para akladığı ve vergi kaçırdığı gerekçesiyle haklarında soruşturma başlatıldığı belirtilmiştir. Soruşturma kapsamında Miralem Pjanic, Luka Jovic ve Kalidou Koulibaly gibi futbolcuların menajeri Fali Ramadani’nin hayali transfer için Kıbrıs Rum Kesimi’ndeki Apollon Limasol kulübünü kullandığı ifade edilmiştir. Ramadani’nin elde ettiği para ile 10 milyon eurodan fazla değeri olan ev ve yat satın alımı yapıldığı ayrıca Kıbrıs Rum Kesimi, Belçika ve Sırbistan’da bulunan suç örgütüyle bağlantısı bulunduğu söz edilmiştir. Soruşturma kapsamında İspanya’da birçok şehirde de çok sayıda konut ve iş yerinde arama yapıldığı belirtilmiştir. Haberde ayrıca Fali Ramadani dışında birkaç menajerin soruşturma kapsamına alındığı vurgulanırken diğer menajere dair bilgi verilmemiştir. Haber incelendiğinde suç örgütüyle ilişkisi bulunan menajerin organize bir şekilde transferler üzerinden para akladığı ve vergi kaçırdığı görülmektedir. Hayali transferler için Apollon Limasol kulübünün kullanılması ve suç örgütünün Kıbrıs Rum Kesimi’nde bulunması da

⁷ İtalya’da Şike Operasyonu. (2015).

dikkat çekmektedir. Ancak menajerlerin ve suç örgütünün organize bir şekilde işlediği açıkça görülen suç olayının haber temsili yalnızca menajer Fali Ramadani üzerinden yürütülmüştür. Dolayısıyla suç ilişkileri içerisinde söz konusu olan suç örgütünün soyutlandığı görülmektedir. Bu durumda hayali transfer, kara para aklama ve vergi kaçırma gibi suç örgütü-futbol arasındaki ilişkinin neden olduğu sonuçlara değinilmeyerek oluşan suç davranışının temsili menajer üzerinden kişiselleştirilerek sunulmuştur.

Hürriyet gazetesinin 18.01.2020 tarihli suç örgütü-futbol anahtar kelimesini içeren “Darko Kovacevic'e silahlı saldırıyı eski takım arkadaşı yaptırmış!” başlıklı haberi suç davranışının kişiselleştirilerek sunulduğuna dair diğer bir örneği oluşturmaktadır. Haberde bir dönem Real Sociadad futbol kulübünde forma giyen Nihat Kahveci'nin takım arkadaşı Darko Kovacevic'in bir önceki hafta silahlı saldırıya uğradığından söz edilmektedir. Darko'nun saldırıdan sağ kurtulduğu belirtilirken olaya neden olan kişinin Olympiakos futbol kulübünden eski takım arkadaşı Raul Bravo olduğu iddia edilmiştir. Yaşanan suç durumuna ilişkin haber metninde Raul Bravo'nun “daha önceden de benzer işler yaptığı” vurgulanmıştır. Söz konusu işlerin İspanya'da kara para aklama, şike faaliyeti, yolsuzluk ve suç örgütüyle bağlantı olduğu belirtilmiştir. Haber metnine bakıldığında Raul Bravo'nun suç örgütüyle ilişkili olduğu ve birtakım suçlara dahil olduğu görülmektedir. Raul'un bağlantılı olduğu suç örgütüne dair bir bilgi verilmezken yaşanan saldırı ve dolayısıyla oluşan suç durumu ise futbolcunun daha önceden de bu suçları işlediği gerekçesi verilerek sunulmuştur. Oluşan suç durumunun futbolcunun geçmiş ilişkileri ve bağlantıları neden gösterilerek sunulması kişiselleştirme stratejisinin uygulandığını göstermektedir. Diğer bir yandan futbolcunun suç örgütüyle ilişkili olduğu belirtilmesine rağmen suç ilişkileri içerisinde suç örgütüne yer verilmemiştir. Bu doğrultuda haber metninde suç örgütü-futbol ilişkisinin göz ardı edilerek futbolcu Raul'un tek başına söz konusu suçları işlediği ve Darko'ya yapılan saldırının da geçmiş suçları nedeniyle faili olacağı ifade edilmiştir.

Milliyet gazetesinin 16.09.2022 tarihli çete-futbol anahtar kelimesini içeren “Paul Pogba suçladı, gözaltına alındı! Mathias Pogba itiraf etti” başlıklı haberi suç davranışının belli bir kişiye yöneltilerek suça dahil olan diğer kişilerin bağlantıdan çıkarıldığı kişiselleştirme stratejisinin diğer bir örneğini oluşturmaktadır. Haberde Fransız futbolcu Paul Pogba'nın bir çete tarafından tehdit, şantaj ve gasp girişimlerine uğradığından söz edilmektedir. Olaylara ilişkin diğer bir önemli nokta ise Paul Pogba'nın kardeşi Mathias Pogba'nın söz konusu çete ile işbirliği içerisinde bulunmasıdır. Çetenin Paul Pogba'yı 13 yaşından beri gizlice koruduklarını iddia ederek 13 milyon dolar talep ettiği ayrıca Pogba'ya yönelik belli aralıklarla gasp girişiminde bulunduğu ifade edilmiştir. Paul Pogba'ya yönelik yapılan gasp girişimlerinde ise kardeşi Matthias Pogba'nın Paul'a ait antrenman takvimini bildiği böylece çeteye bilgi sağladığı belirtilmiştir. Matthias Pogba'nın kendisine yönelik söz konusu suçlamaları başta inkar etse de Paul Pogba'nın suçlamaları sonrasında gözaltında suçunu itiraf etmiştir. Ayrıca Matthias Pogba'nın sosyal medya üzerinden kardeşi Paul Pogba'nın Fransız

futbolcu Kylian Mbappe'ye büyü yaptığını ifade ettiği paylaşımında bulunmuştur. Haber metni incelendiğinde genel olarak bir çetenin futbolculara yönelik haraç ve şantaj yoluyla para almaya çalıştığı söz konusu durumun içerisinde de futbolcunun kardeşinin bulunduğu görülmektedir. İç içe geçmiş suç ilişkilerinin bulunduğu haberin üzerinde durduğu nokta ise Paul Pogba'nın kardeşi Matthias Pogba'dır. Bu durumda çetenin futbol içerisindeki etkinliğinin bir kenara bırakıldığı ve kendisi de futbolcu olan Matthias Pogba'nın suçun kaynağı olarak ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Dolayısıyla çete-futbol ilişkisinin şantaj, haraç ve gasp gibi yöntemlerle açıkça görülen haberde konunun odak noktası Matthias Pogba olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak çetenin iki futbolcu ile kurmuş olduğu bağlantının yalnızca Matthias Pogba üzerinden yürütülmesi suç davranışının kişiselleştirilerek sunulmasını sağlamıştır. Diğer bir ifadeyle futbolu ve bağlantılı olarak futbolcuları bir suç alanı olarak gören çetenin yapısına ve etkinliğine değinilmeyerek suç davranışı belirli bir kişiye yöneltilmiştir.

3. 2. 2. Magazinleştirme

Çözümlemeye ilişkin oluşturulan bu stratejik başlık altında suçun haber söylemindeki temsilinde kullanılan yöntemler incelenmiştir. Stratejide habere konu olan suç davranışının adli bir vaka olarak ele alınmaktan öte magazinleştirilerek sunulduğu görülmektedir. Erdal Dağtaş'a göre magazinleşme kavramı medya içeriğini oluşturan ekonomik, politik, toplumsal veya kültürel haberlerin bağlamından kopararak tüketilebilir eğlence unsuruna dönüştürülmesi olarak tanımlanmıştır (2005, s. 178). Bu bakımdan haberler incelendiğinde suç davranışının sunumu eğlence unsurlarıyla donatılan bir “gösteriye” dönüşmüştür. Debord'a göre gösteri kavramı görünürdeki olaylar arasında bulunan çeşitliliğin birleştirilerek açıklanmasıdır. Olaylar içerisindeki zıtlıklar ve çeşitlilikler kendi hakikatleri içerisinde değerlendirilmesi gerekirken gerçek tersine çevrilmektedir. Bu bağlamda, gösteri kavramı aldatılmış bakışın ve yanlış bilincin yeri olarak görülmektedir (Debord, 1996). Medyanın sansasyonel bir dünya yaratma dürtüsüyle beraber “şok edici, dikkat çekici, şaşırtıcı ve eğlendirici” nitelikteki unsurları haber içerisine yerleştirilerek suçun asli unsurlarını gizlemesi yukarıda belirtilen aldatılmış bakışın yansıması olarak göze çarpmaktadır. Suçun asli unsurlarının gizlenmesiyle beraber suç davranışının sistemik ve toplumsal yönleri üzerine yürütülecek tartışmalar da bu şekilde bağlamından koparılmaktadır. Kısaca suç davranışının sunumu ciddi bir mesele olmaktan çıkarılarak şok edici veya şaşırtıcı unsurlarla verilerek magazinleştirilmektedir.

Milliyet gazetesinin 16.10.2016 tarihli “Mafyadan Maxi Lopez'e Teklif: Icardi'nin Bacaklarını Kırılım” başlıklı haberi mafya-futbol ilişkisinin metin içerisinde magazin unsuru olarak temsil edildiği bir örneği oluşturmaktadır. Haberde futbolcu Maxi Lopez ile evli olduğu dönemde diğer bir futbolcu Mauro Icardi ile ilişkisi bulunan Wanda Nara isimli model dolayısıyla iki futbolcu arasında yaşanan gerilim ve mafya tehdidinden söz edilmiştir. Mauro Icardi'nin yaşanan olaylara ilişkin

kitabının çıkmasıyla beraber Sicilya mafyasının Lopez’e Icardi’nin bacaklarını kırmayı, futbol yaşamını bitirmeyi teklif ettiği, Lopez’in ise bu teklifi reddettiğinden bahsedilmiştir.

Mafya-futbol ilişkisinin futbolcular üzerinden görüldüğü bu örneğin haber söylemindeki temsili incelediğinde mafya, ilişkilerden tamamen bağımsız popüler bir kavram olarak kullanılmıştır. Dönem içerisinde İtalya Futbol Liginde yer alan futbolcularla yakın ilişki içerisinde bulunan ve bölgenin önemli mafya oluşumlarından birisi olan Sicilya mafyasının futbolculara yönelik tehdidi, mafya oluşumlarının futbol içerisindeki ciddi etkinliğini göstermektedir. Bu duruma rağmen haber söylemine bakıldığında mafyanın futbol içerisindeki politik ve ekonomik yapısına değinilmemiştir. Mafya-futbol ilişkisinin göz ardı edilmesinin yanı sıra tehdit suçuna yönelik bir ifadeye yer verilmemiş, mafya yalnızca magazin unsuru olarak kullanılmıştır.

Görsel 4. Milliyet gazetesinin “Mafyadan Maxi Lopez’e Teklif: Icardi’nin Bacaklarını Kırılım” başlıklı haber görseli⁸

Hürriyet gazetesinin 17.10.2016 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesi içeren “Dünyanın konuştuğu yasak aşkın detayları ortaya çıktı” başlıklı haberi Milliyet gazetesinde olduğu gibi Mauro Icardi, Maxi Lopez ve Wanda Nara arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Söz konusu bu haber de aynı stratejik yöntemin izlerini taşımaktadır. Sicilya mafyasının Maxi Lopez’e yaptığı “Icardi’nin bacaklarını kırılım” teklifinin haberde ön plana çıkartılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak işlenen suç davranışı *Milliyet* gazetesinde olduğu gibi belirli unsurların kullanımıyla ciddi bir sorun olmaktan çıkarılmıştır. Haber akışı incelendiğinde de konunun bağlamından kopararak Wanda Nara ve Icardi hakkında kişisel bilgilere yer verildiği görülmüştür. Ek olarak model Wanda Nara’nın fotoğrafları konudan bağımsız bir şekilde haberin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Fotoğrafların yanı sıra haberde “Gündeme bomba gibi düştü” ve “yasak aşkın detayları ortaya çıktı” gibi dikkat çekici unsurların da kullanıldığı görülmüştür. Dolayısıyla haber, kullanılan dikkat çekici unsurlarla beraber bir “gösteri”ye dönüştürülmüştür. Gösteri halini alan haberde ise futbol ve suç arasındaki ilişkinin göz ardı edildiği bu durumda da mafya kavramının magazinleştirilerek sunulduğu

⁸ Mafyadan Maxi Lopez’e Teklif: “Icardi’nin Bacaklarını Kırılım”. (2016).

belirlenmiştir. Ayrıca mafya kavramının sadece Maxi Lopez’e teklif yapılan bölümde kullanılması da suç davranışının önemli bir konu olmaktan çıkarılarak magazinleştirildiğinin diğer bir işaretidir.

Görsel 5. Hürriyet gazetesinin “Dünyanın konuştuğu yasak aşkın detayları ortaya çıktı” başlıklı haber görseli⁹

Milliyet gazetesinin 02.06.2014 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “Kolombiyalı Escobar kendi kalesine gol attı, öldürüldü!” başlıklı haber ise magazinleştirme stratejisinin özellikle suç davranışının ciddi bir mesele olmaktan çıkarılarak haberin ön plana çıkartılması adına olayın bir araç olarak kullanıldığını işaret etmektedir. Haberde ABD’de düzenlenen 1994 Dünya Kupası’nın tarihi, istatistikleri ve futbola dair önemli anlar anlatılmaktadır. Haberin başlığına bakıldığında futbolcu Andres Escobar’ın mafya tarafından öldürülmesine dair konunun ele alınacağı düşünülmektedir. Haberde sadece Kolombiya mafyasının maça yüksek bahis aldığı ve futbolcu Escobar’ın da bahis alınan maça kendi kalesine gol atması nedeniyle mafya tarafından silahlı saldırıya uğradığından söz edilmektedir. Haber kapsamına bakıldığında haber başlığında yer alan konunun sadece ara başlıkla kısa bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Haberin genel akışını ise 1994 Dünya Kupası istatistikleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, mafya-futbol ilişkisinin bahis yönünün ön plana çıktığı ve bir futbolcunun bu nedenle öldürüldüğü ciddi bir olay, metin içerisinde sadece haberin görünürlüğünü arttırmak adına araç olarak kullanılmıştır. Ayrıca haberde “kendi kalesine attığı gol yaşamına mal oldu” ifadesiyle birlikte konunun haber içerisindeki yeri değerlendirildiğinde vurgulanan bu ifadenin dikkat çekmek amacıyla kullanıldığı açıkça görülmektedir. Bu nedenle suç davranışının haberdeki sunumu ciddi bir mesele olmaktan çıkarılmıştır. Diğer bir ifadeyle suç organizasyonu, bahis ve infaz gibi futbol-mafya ilişkisinin önemli çıktıları görmezden gelinerek suç davranışı dikkat çekici, şaşırtıcı betimlemelerle beraber sunulmuştur.

⁹ Dünyanın Konuştuğu Yasak Aşkın Detayları Ortaya Çıktı. (2016).

Hürriyet gazetesinin 18.08.2016 tarihli “Dünyaca ünlü gangsterin evini satın aldı! Tam bir kale” başlıklı haberi magazinleştirme stratejisinin suç örgütü lideri üzerinden kullanıldığı diğer bir örneği oluşturmaktadır. Haberde futbolcu Paul Pogba’nın Juventus’tan Manchester United takımına rekor bedelle transfer olmasının ardından transfer ücretinden komisyon alan menajerinin satın aldığı malikane anlatılmaktadır. Haberde ön plana çıkan unsurlar Pogba’nın dönemin en pahalı oyuncusu olması ve menajeri Mino Raiola’nın satın aldığı malikane olsa da temelde vurguda bulunulan unsur malikanenin eski sahibidir. Haberin başlığına da taşınan kişi malikanede bir dönem yaşamış olan organize suç örgütü lideri Al Capone’dır. Haber metninde malikanenin lüks özelliklerinden ve “tam bir kale” olarak nitelendirilmesinin ardından “Malikanenin eski sahibi ise dünyaca ünlü gangster Al Capone’dan başkası değil” ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca haber görselleri içerisinde suç örgütü lideri Al Capone’nin fotoğraflarının kullanılması da dikkat çekmektedir. Çözümlemenin birinci hedefi olan sunum hiyerarşisi bölümünde mafya-futbol ve suç örgütü-futbol anahtar kelimelerini içeren haberlerin görsellerinde suç örgütü üyelerinin ve liderlerinin kullanılmadığı görülmektedir. Söz konusu bu haberde ise haberin magazinleştirilerek sunulması adına suç örgütü liderinin fotoğrafı kullanılmıştır. Diğer bir anlatımla magazinleştirme stratejisinin uygulanması adına “dünyaca ünlü gangster”, “tam bir kale”, “malikanenin eski sahibi ise Al Capone’dan başkası değil” gibi ifadeler ve suç örgütü liderinin görsellerine yer verilmiştir. Sonuç olarak eski bir suç örgütü liderinin “popülaritesi” kullanılmaya çalışılarak haber magazinleştirilmiş, mafya-futbol ilişkisi göz ardı edilmiştir.

Görsel 6. *Hürriyet* gazetesinin “Dünyaca ünlü gangsterin evini satın aldı! Tam bir kale” başlıklı haber görseli¹⁰

Hürriyet gazetesinin 27.09.2016 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “Gareth Bale’in başı mafya ile belada! Evini yaktılar.” başlıklı haberi şok edici ve dikkat çekici unsurların yoğun bir şekilde kullanıldığı farklı bir örneği oluşturmaktadır. Haberde dönem içerisinde Real Madrid forması

¹⁰ Dünyaca Ünlü Gangsterin Evini Satın Aldı. (2016, Mayıs).

giyen Gareth Bale'in nişanlısının manken kuzeni Epiphany Dring'in 1.1 milyon değerinde mücevherle ortadan kaybolduğu anlatılmaktadır. Ayrıca haberde manken Dring'in mafya ile bağlantılarının bulunduğu bu nedenle kendisine ulaşamayan suç örgütü üyelerinin Gareth Bale'nin evini yaktığı ifade edilmiştir. Haberin içeriğine bakıldığında manken Dring'in konuyla bağımsız fotoğraflarının kolaj şeklinde metin içerisinde verildiği görülmektedir. Mafyanın futbolcunun evini yakmasına ilişkin olarak sadece bir fotoğraf verilmiş, mafyaya dair ise herhangi bir bilgi paylaşılmamıştır. Haberde ayrıca Gareth Bale'nin mafya ile adının karışması nedeniyle İngiltere ve İspanya'nın "skandalla çalkalandığı" belirtilmiştir. Evin yakılması suçuna ilişkin tek bir fotoğrafla verilen haberin odak noktası ise manken Dring üzerinde yoğunlaşmıştır. Diğer bir yandan haber akışı incelendiğinde konu suç davranışı bağlamından koparılarak manken Dring'in kariyeri ve Gareth Bale'nin örnek çift olduğu konusu üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak mafya-futbol ilişkisinin açıkça görüldüğü bu haberde suç davranışına ve suça neden olan kişilere ilişkin bilgilere yer verilmeyerek "skandal", "çalkalandı", "güzel manken" gibi dikkat çekici unsurlar kullanılmıştır. Belirtilen bu unsurların kullanımı da suçun ve suça neden olan yapılar arasındaki bağlantıların gizlenmesini sağlamıştır.

Görsel 7. Hürriyet gazetesinin "Gareth Bale'in başı mafya ile belada! Evini yaktılar." başlıklı haber görseli¹¹

Milliyet gazetesinin 10.11.2016 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren "Gareth Bale'e şimdi de uyuşturucu şoku!" başlıklı haber yukarıda verilen "Gareth Bale'in başı mafya ile belada! Evini yaktılar." başlıklı haber ile aynı yöntemlerin kullanılarak magazinleştirildiği bir başka örneği göstermektedir. Haberde Gareth Bale'nin manken kuzeni Epiphany Dring'in 1.1 milyon değerinde mücevherle kaçmasının ardından mafyanın Bale'nin evini yaktığını ayrıca kuzen Dring'in Ortadoğu'ya uyuşturucu kuryeliği yaptığının iddia edildiği belirtiliyor. Haberin başlığı

¹¹ Gareth Bale'nin Mafya ile Başı Belada: Evini Yaktılar. (2016)

incelendiğinde Bale'nin uyuşturucu ile ilgili bir konuda şok yaşadığı düşünülmektedir. Metne bakıldığında ise futbolcunun uyuşturucuyla ilgisini olmadığı görülmektedir. Dikkat çekmek ve bir önceki magazinleştirilerek sunulan “Gareth Bale’in başı mafya ile belada! Evini yaktılar.” başlıklı haberle bağ kurmak adına söz konusu bu haberin başlığı da “şimdi de uyuşturucu şoku!” vurgusuyla ifade edilmiştir. Dolayısıyla bir önceki haberde olduğu gibi bu haberde de mafya, suç ve futbol arasındaki ilişkiye değinilmemiştir.

Hürriyet gazetesinin 17.11.2023 tarihli çete-futbol anahtar kelimesini içeren “Luis Diaz golü attı, babası kendinden geçti! Film gibi hikaye, silahlı çete kaçırmıştı” başlıklı haberi belirli unsurlarla suç davranışının ciddi bir durum olmaktan çıkartılarak magazinleştirme stratejisinin uygulandığı diğer bir örneği oluşturmaktadır. Haberde Kolombiya milli takım forması giyen Luis Diaz’ın attığı gol sonrası yaşadığı sevinçle bağlantılı olarak babasının bir önceki hafta silahlı çete tarafından kaçırıldığı anlatılmaktadır. Luis Diaz’ın babası Luis Manuel Diaz ve annesi Cilenes Marulanda’nın motosikletli silahlı çete tarafından kaçırıldığı söz konusu olay annesinin serbest bırakıldığı ancak babasının bir hafta boyunca çete tarafından rehin tutulduğu şeklinde ifade edilmiştir. Çete-futbol ilişkisinin açıkça görüldüğü haberde ise oluşan suç durumunun nedenlerine değinilmeyerek dikkat çekici unsurların kullanıldığı belirlenmiştir. Dolayısıyla futbolcu ile bağlantılı olduğu bilinen kişilerin silahlı bir çete tarafından kaçırılarak rehin tutulması gibi ciddi bir durum haberde “Film gibi hikaye” şeklinde vurgulanmıştır. Çete-futbol ilişkisinin ele alınmadığı haberin devamında Luis Diaz’ın attığı golün ve gol sonrası babasının yaşadıklarının güne “damga” vurduğu ifade edilmiştir. Metinde anlatılan durumun yalnızca duygusal anlar üzerinden öne çıkartılması dolayısıyla “damga” vuran olayın ailenin çete tarafından kaçırılmasını içermediği görülmektedir. Bu durumda habere konu olan çetenin futbolcunun ailesine yönelik düzenlediği suç davranışı yaşanan “duygusal” durumların gölgesinde bırakılmıştır. Duygusal durumların dikkat çekici unsurlarla beraber kullanılması da çete ile futbol arasındaki suç ilişkisinin gizlenmesine yol açmıştır.

Görsel 8. *Hürriyet* gazetesinin “Luis Diaz golü attı, babası kendinden geçti! Film gibi hikaye, silahlı çete kaçırmıştı” başlıklı haber görseli¹²

¹² Luis Diaz Golü Attı Babası Kendinden Geçti. (2023).

Milliyet gazetesinin 03.10.2020 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “Steven Gerrard'ın kızı mafya liderinin oğluyla birlikte! İbiza'ya gittiler” başlıklı haberi mafyanın konuya dikkat çekmek amacıyla dahil edilerek magazinleştirme stratejisinin uygulandığı örneği oluşturmaktadır. Haberde teknik direktör Steven Gerrard'ın kızı Lilly-Ella'nın İrlandalı mafya lideri Liam Byrne'nin oğlu Lee Byrne ile aşk yaşadığı ve İbiza'da “romantik” bir tatil yaptığı anlatılmaktadır. Ayrıca haberde çiftin kaçamağından fotoğrafların sosyal medyada yayınlandığı ve Lee'nin Formby'de evi bulunan Lilly'i sık sık ziyaret ettiği belirtilmiştir. Mafya lideri Liam Byrne hakkında ise İngiltere ve İrlanda'da uyuşturucu karteli operasyonlarını yönettiği ifade edilmiştir. Steven Gerrard'ın mafya lideri Liam Byrne ile barda fotoğraflarının çıktığı bu durumun büyük bir “sansasyon” yarattığı da haberde vurgulanmıştır. Haber metni incelendiğinde ise söz konusu mafya-futbolcu ilişkisine değinilmeyerek şaşırtıcı unsurlarla beraber mafya kavramının haberi ön plana çıkartmak adına kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla haberin konusunu da Gerrard'ın kızının mafya liderinin oğluyla birlikte aşk yaşaması ve gittikleri İbiza tatili oluşturmaktadır. Sonuç olarak mafya lideriyle teknik direktörün bağlantısı açıkça görülürken haberde bu bağlantı “büyük sansasyon”, “çiftin kaçamağı”, “romantik tatil” gibi dikkat çekici unsurlar ve Lilly ile Lee çiftinin konudan bağımsız fotoğrafları kullanılarak göz ardı edilmiştir. Kullanılan dikkat çekici ifadeler ve görseller nedeniyle de mafya kavramı bir magazin unsuru olarak kullanılmıştır.

Görsel 9. *Milliyet* gazetesinin “Steven Gerrard'ın kızı mafya liderinin oğluyla birlikte! İbiza'ya gittiler” başlıklı haber görseli¹³

Hürriyet gazetesinin 21.04.2015 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “Brezilya'da 9 taraftarın başına kurşun sıktılar” başlıklı haberi mafya kavramının haberi ön plana çıkartmak adına kullanılarak magazinleştirildiği diğer bir örneği oluşturmaktadır. Haberde iki kişinin Brezilya'da bulunan futbol kulübü Corinthians'ın Ultra Pavilhão Nove adlı taraftar grubunun merkezini basarak 9 taraftarı başından silahla vurarak öldürdüğü olay anlatılmaktadır. Silahlı kişilerin taraftarları

¹³ Steven Gerrard'ın Kızı Mafya Liderinin Oğluyla Birlikte İbiza'ya Tatile Gitti. (2022, Ekim).

ellerini başının arkasına koymalarını isteyerek her bir taraftara tek kurşun sıktığı belirtilmiştir. Saldırı sonrası iki kişinin olay yerinden kaçtığı Sao Paulo polisinin ise Corinthias kulübü tesislerinde ve çevresinde olağanüstü güvenlik önlemi aldığı ifade edilmiştir. Söz konusu olay haber metninde “mafya usulü infaz” olarak vurgulanmıştır. Mafyanın taraftar grupları içerisindeki yapılanması, tribünleri etki altına alarak futbol içerisindeki etkinliğini sürdürmesi ve farklı mafya gruplarının futbol tribünleri içerisindeki hesaplaşmalarının bilinmesine rağmen haberde mafya kavramı sadece infaz şekline vurgu yapmak amacıyla kullanılmıştır. Dolayısıyla saldırıyı yapan ve saldırıya uğrayan kişilerin organize suç örgütleriyle bağlantısının olup olmadığı bilinmemesine rağmen “mafya usulü infaz” ifadesinin vurgulanması mafya kavramının dikkat çekmek amacıyla kullanıldığının göstergesidir. Bu durumda mafya-futbol arasındaki ilişkinin söz konusu olay ile bağlantısının olup olmadığı açıklanmamıştır.

Hürriyet gazetesinin 11.12.2014 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “Milli Skandala Mafya Karıştı” başlıklı haberi suçun magazinleştirilerek sunulmasına dair stratejinin kullanıldığı bir örneği oluşturmaktadır. Haberde milli futbolcular Hakan Çalhanoğlu ve Gökhan Töre arasında yaşanan “silah çekme” olayı anlatılmaktadır. Milli takım maçının ardından Gökhan Töre ve bir arkadaşının Hakan Çalhanoğlu’nun odasını basarak futbolcunun başına silah dayadığı ifade edilmektedir. Yaşanan olayın sonrasında Almanya’da çok etkili olduğu ifade edilen Lübnan mafyasının Hakan Çalhanoğlu’na “Gökhan seni öldürecek. Artık seni biz koruyacağız.” diyerek yüksek tutarda para aldığı ve aynı ifadeleri Gökhan Töre’ye kullanarak ondan da para aldığı belirtilmiştir. Haberin sunumunda ise yaşanan olaylar “skandal”, “gündeme bomba gibi düşen”, “çok çarpıcı” şeklinde betimlenen iddialar olarak aktarılmıştır. Ayrıca haberde mafyanın yöntemi “Senaryoyu yazdı, Euro’ları Götürdü!” ifadesiyle de ara başlık olarak verilmiştir. Futbol-mafya ilişkisi içerisinde futbolculara yönelik birçok örneğine rastlanılan rüşvet, şantaj, tehdit, dolandırma vb. gibi mafya yöntemleri haberde “senaryo”, “skandal”, “çok çarpıcı”, “bomba gibi” ilgi çekici magazin unsurları ile temsil edilerek mafya ve suç olgusu aşırı, yaşanmamış ve benzersiz bir şekilde sunulmuştur.

Hürriyet gazetesinin 09.02.2021 tarihli çete-futbol anahtar kelimesini içeren “Yasa dışı bahis hayatını mahvetti! Sokaklarda yattı, hapse girdi...” başlıklı haberi suçun ve suça neden olan unsurlar arasındaki bağlantının belirli unsurlarla gizlenerek suç davranışının magazinleştirildiği bir diğer örneği oluşturmaktadır. Haberde Borussia Mönchengladbach taraftarı olan Tobias Blumel’in 16 yaşında yasa dışı bahisle tanışarak yaşamının alt üst olması konu edilmektedir. Yasa dışı bahis nedeniyle her şeyini kaybeden Tobias’ın intihara kalkıştığı, bahis çetesinden kaçarken hapse düştüğü ve sabıkası nedeniyle iş bulamadığı ifade edilirken söz konusu olayların “filmleri aratmayacak cinsten” olduğu vurgulanmıştır. 16 yaşında otomobil şirketinde staj yapan Tobias’ın 2.5 mark ile ilk bahsini yaptığı ardından da bahis bağımlısı olduğu belirtilmiştir. Çalıştığı şirketinden zimmetine 20 bin euro geçiren Tobias’ın bu parayı da bahiste kaybettiği ve ilerleyen dönemlerde bahis bataklığına

düştüğü ifade edilmiştir. Bir futbol kulübü profesyonelinin Tobias’a iş teklifinde bulunarak Hollanda’ya gitmesini ve 50 bin euroluk bahis almasını istemiş ardından 200 bin euro olan tutardan komisyon alan Tobias bahis çetesinin içine düşmüştür. Ayrıca Tobias’ın Borussia Mönchengladbach taraftar dergisinde işe girerek futbolcuları da bahis tuzağına çektiği ifade edilmiştir. Tobias’ın söz konusu olaylar nedeniyle evinin bahis çetesi tarafından basıldığı, aylarca saklanarak sokaklarda kaldığı ve intihara kalkıştığı da haberde belirtilmiştir. Haber metni incelendiğinde söz konusu durumların ve suç davranışlarının, “arkadaşlarını kaybettiğini düşünürken bir dostu çıktı ve onu kurtardı”, “uzun süre evine gidemedi...”, “oyuncularla bağlantı kurdu bu çok tehlikeli bir ilişkiydi...”, “hayatı film gibiydi...”, “huyly huyundan vazgeçmedi” ve “hayattan tek beklentisi çok basit: mutlu bir son...” gibi ifadelerle sunulduğu görülmektedir. Dolayısıyla haberde Tobias’ın ölümüne neden olacak kadar ileri giden çete-futbol-bahis ilişkisi bir hikaye gibi anlatılmaktadır. Haberin akışı incelendiğinde ise bahis çetesinin bulunduğu yerler Tobias’ın hikayesine ara verilen reklam bölümleri gibi görülmektedir. Diğer bir ifadeyle çetenin bahis aracılığıyla futbol içerisinde kurmuş olduğu yapı ve Tobias’ın suça sürüklenmesine neden olması haberin ana konusu olması beklenirken bahis çetesinin bir magazin detayı olarak sunulduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak çete ve futbol arasındaki ilişkinin bahis üzerinden görüldüğü haberde kişinin “yaşam hikayesi” birtakım betimlemeler aracılığıyla ön plana çıkartılmaktadır. Suç ve suça neden olan çete-futbol arasındaki ilişki ise kullanılan bu betimlemeler aracılığıyla magazinleştirilmiştir.

3. 2. 3. Dışsallaştırma

Çözümlemeye ilişkin oluşturulan bu üçüncü stratejide önceki stratejilerden farklı olarak suçun kaynağının dış, futboldan bağımsız bir etkene dayandırıldığı görülmüştür. Diğer bir ifadeyle suçun kaynağı futbol camiasının (futbolcular, kulüpler, kurumlar, yöneticiler, teknik adamlar vb.) dışında görülen belirli organizasyonlara (mafya, çete, suç örgütü) atfedilmektedir. İzlenilen stratejide futbol dünyası/camiası sağlıklı bir beden gibi görülürken suçun kaynağı olarak işaret edilen mafya, çete ve suç örgütü gibi organizasyonlar bu bedene dışarıdan saldıran/bulaşan hastalıklar gibi resmedilmektedir. Kısaca neoliberal çağda, futbolun ekonomi politiğinde suç ve suça neden olan unsurların ayrılmaz ilişkisi gözlerden kaçırılarak suçun oluşumu futbol dünyası dışında yer alan ve doğası gereği suçlu olduğu ima edilen organizasyonlara bırakılmaktadır.

Hürriyet gazetesinin 05.05.2014 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “İtalya’da futbol terörü tartışması” başlıklı haber yukarıda ifade edilen stratejinin örneğini oluşturmaktadır. Haberde iki İtalya kulübü Napoli ve Fiorentina takımları arasında oynanacak müsabaka öncesi Romalı bir taraftarın dört Napoli taraftarını silahla yaralaması, sonrasında maçın 45 dakika geç başlamasına neden olacak stadyum içi taraftar olaylarından söz edilmektedir. Maçın başlaması için yöneticilerin ve futbolcuların taraftar gruplarıyla yaptıkları görüşme ise haberin bir diğer konusunu oluşturmaktadır. Tribünlerle masaya oturularak yapılan görüşmelere karşılık dönemin İtalya

Başbakanı Matteo Renzi ve İçişleri Bakanı Angelino Alfano'nun eleştirileri konunun önemli bir diğer bileşenidir. Yaşanan şiddet ve stadyum olaylarına karşılık haber metni içerisinde “Tribünleri Suçlular Yönetemez” ara başlığı atılarak taraftar şiddetinin yanı sıra bir kısmı mafya üyesi olan tribün liderlerinin stadyumları yönetmesine tepki verilmiştir. Mafya-futbol ilişkisinin önemli bir çıktısı olan tribün grupları içerisinde mafya üyelerinin bulunması ve tribünleri kontrol etmesi haber metni içerisinde futboldan bağımsız bir şekilde düşünülerek suç ve suça neden olan ilişkiler arasındaki bağ koparılmıştır. Stadyumlardaki yaşanan olayların “taraftar şiddetinin yanı sıra, suça bulaşmış mafya üyeleri” şeklinde ifade edilmesi kopan bu ilişkinin metin içerisindeki örneğini oluşturmaktadır. Haber içerisinde vurgulanan bu ifadeyle yaşanan şiddet olaylarının futbol dünyasının dışında düşünülen bir takım mafya üyeleri nedeniyle gerçekleştiği ve dışarıdan müdahale edilerek düzenin bozulduğunun belirtilmeye çalışıldığı açıkça görülmektedir. Dolayısıyla yaşanan şiddet olaylarının futbol dışı unsurların etkisiyle neden olduğu anlatımı, habere konu olan mafyayı ve suç davranışını futboldan ayırarak dışsallaştırmıştır.

Milliyet gazetesinin 11.06.2015 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “Çizme’de Şike Skandalı” başlıklı haber suç organizasyonu içerisinde bulunan kişilerin ayrıştırılması ve suç davranışının belli bir gruba yöneltilmesi nedeniyle dışsallaştırma stratejisinin uygulandığı diğer bir örneği oluşturmaktadır. Haberde, İtalya’da özellikle 3. ve 4. ligler olmak üzere çoğu müsabakada şike faaliyeti yürüten ve içerisinde mafya grubu üyelerinin de bulunduğu 80 kişiden 15’inin tutuklandığı anlatılmaktadır. Ayrıca haberde yerel bir polis şefinin "Futbolu çevreleyen ellerin kirli olduğunu bulduk. Burada şikeli maçların tartışılmadığı bir telefon kaydı bile yok." ifadesi verilerek durumun bir “vahamet” olduğu belirtilmiştir. Haberde geçmiş dönemlerde de şike faaliyetlerinin aynı grup üyeleri tarafınca yapıldığının belirtilmesine ve durumun mafya-futbol ilişkisinin yoğun bir şekilde ortaya çıktığı İtalya’da yaşanmasına rağmen olayın “dikkat çekmek, abartmak” amacıyla “vahamet” olarak vurgulandığı görülmüştür. Özellikle polisin “Futbolu çevreleyen kirli eller” ifadesine yer verilerek suçun nedeninin yalnızca mafya üyeleri olarak görülmesi sağlanmıştır. Suça neden olan yapının yalnızca mafya üyeleri olduğu düşüncesini desteklemek amacıyla da olay “vahamet” olarak değerlendirilip sunulmuştur. Haberin devamına bakıldığında da suçu belli bir gruba atfetme stratejisi açıkça görülmektedir. “Şike ağı kurulmuş” ara başlığı atılarak şike faaliyeti içerisinde bulunan diğer kişilere ve ülkelere yer verilmek istenmiştir. Ancak soruşturma içerisinde yer aldığı belirtilen yöneticilerin, futbolcuların, antrenörlerin kimliklerine ve söz edilen ülkelere dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Özellikle Türkiye’nin de soruşturmada geçmesi ancak konuyla ilgili bağının ne olduğuna dair bir bilgi verilmemesi dikkat çekmektedir. Dolayısıyla skandal ve vahamet olarak değerlendirilen olayda suç davranışının nedeni yalnızca mafya grubu üyeleri olarak gösterilmiş sözü edilen kişi ve ülkeler suçun bileşenlerinden ayrıştırılmıştır. Böylece mafya grubu üyeleri “vahamet” olarak nitelendirilen duruma neden olan tek unsur gibi sunulurken dışsallaştırılmıştır. *Hürriyet* gazetesinin 12.06.2015 tarihli “Yeni şike dalgası! Türkiye...” başlıklı

haberi de aynı konuyu ele almaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi söz konusu olan kişiler ve ülkelere dair bilgi verilmeyerek suçun bağlamı mafya üyeleri üzerinden oluşturulmuştur. *Milliyet* gazetesinin haberine göre söz konusu bu haberin metin içerisindeki tek farklı yönü “Şike skandalının ucu Türkiye’de” ifadesiyle ayrıca belirtilmiş olmasıdır. Şike faaliyetinin Türkiye’ye uzandığı belirtilse de suçlulara dair herhangi bir bulguya yer verilmemiştir. Dolayısıyla haberde mafya üyeleri, futbola dışarıdan müdahale eden, yapıyı bozan ve şike faaliyetinde bulunan kişiler olarak ifade edilmiştir. Diğer bir ifadeyle mafya grubu üyeleri dışındaki kişiler gizli tutularak suçun kaynağı sadece örgüt üyeleri olarak gösterilmiştir.

Görsel 10. *Milliyet* gazetesinin “Çizme’de Şike Skandalı” başlıklı haber görseli¹⁴

Hürriyet gazetesinin 02.12.2018 tarihli mafya-futbol anahtar kelimesini içeren “İtalyan mafyasına büyük gözaltı” başlıklı haber mafyanın futbol içerisindeki yapısına değinilmeden dışsallaştırma stratejisinin uygulandığı diğer bir örneği oluşturmaktadır. Haberde İtalya güvenlik güçlerinin Foggia kentinde mafya örgütlerine karşı düzenlemiş olduğu operasyonda 30’dan fazla kişinin gözaltına alındığı ifade edilmektedir. Söz konusu mafya örgütlerinin Moretti, Pellegrino, Lanza, Sinesi ve Francavilla olduğu belirtilmiştir. Ayrıca haberde Foggia futbol kulübünün eski yöneticileri ve teknik direktörünün operasyon sonucu gözaltına alındığından söz edilmiştir. Yakalanan yönetici ve teknik direktörün kimliğine dair herhangi bir bulguya yer verilmemiştir. İtalyan basınına göre operasyonunun son yıllarda yapılan en büyük girişim olduğu da ifade edilmiştir. En büyük operasyon olarak nitelendirilen bu girişimde futbol dünyası içerisinde bulunan suçlulara yalnızca görevleri dolayısıyla değinilmiştir. Bu doğrultuda haber metni incelendiğinde futbol ile ilgili olan konunun tek bir cümleyle geçirildiği görülmüştür. Dolayısıyla söz konusu suç durumunun içerisinde yalnızca mafya örgütlerinin varlığından söz edilerek futbol, suç ilişkisi içerisinden çıkartılmıştır. Diğer bir ifadeyle İtalya’da sık sık yaşanan mafya-futbol ilişkisi arasındaki bağ kurulmayarak suç örgütlerinin futbola da müdahale ettiği anlamı ortaya koyulmuştur. Sonuç olarak

¹⁴ Çizme’de şike skandalı. (2015).

haber metninde mafya, futbola dışarıdan müdahale eden ve futbolun yapısını bozan örgütler olarak gösterilmiş bu nedenle suç ilişkisi içerisinde dışsallaştırılarak sunulmuştur.

Görsel 11. Hürriyet gazetesinin “İtalyan mafyasına büyük gözaltı” başlıklı haber görseli¹⁵

3. 2. 4. Ekonomi Politîğin Doğrudan Bir Yansıması Olarak Bahis Haberleri

Çözümlemenin ikinci hedefinin bir alt kategorisi olarak belirlenen bu bölüm içerisinde özel olarak bahis haberleri ele alınmaktadır. Bu bakımdan çalışma kapsamında değerlendirilen toplam 60 haberin 17’sinde yer alarak örneklerin büyük bir bölümünü oluşturan yasa dışı bahis haberlerinin dikkat çektiği görülmüştür. Diğer bir ilgi çekici nokta ise sunum hiyerarşisinde görüldüğü üzere en alt sırada yer alan çete-futbol anahtar kelimesinin söz konusu yasa dışı bahis haberlerinde sıklıkla kullanılmasıdır. Oluşturulan bu alt kategorik başlıkta ise haberlerde kullanılan stratejik yöntemlerin çözümlenmesinden daha çok yasa dışı bahis haberlerinin medyada kapsadığı alan ve çete anahtar kelimesinin söz konusu haberlerdeki konumu göz önüne alınmıştır. Diğer bir yandan yasa dışı bahis haberlerinin Demirören Holding’in spor tahmin oyunu iddia markasını satın almasından sonra artış gösterdiği belirlenmiştir. Bu durum futbol, medya ve suç arasındaki ilişkinin ekonomi politik çıktılarına da işaret etmektedir. Dolayısıyla bu bölüm içerisinde bahis, futbol ve suç arasındaki ilişki ekonomi politik açıdan değerlendirilmiştir. Medyanın söz konusu ilişkideki rolü ise çözümleme kapsamında elde edilen haberlerle birlikte incelenerek suç, medya ve futbol arasındaki bağlantı ele alınmıştır.

Serbest pazar ekonomisinin politikaları doğrultusunda futbolda ve medyada yaşanan ticarileşme süreci iki olgunun birlikte dönüşümünü sağlamıştır. Medyanın finansallaşması sonucunda ticari yayıncılık dönemine başlaması ve pazar alanı olarak futbolun kullanılması yaşanan dönüşümün nedenlerini oluşturmaktadır (Klose, 2001). Ticari yayıncılığın yaratmış olduğu "televizyon futbolu" olgusu devasa gelirlere neden olarak futbol endüstrisinin büyümesini sağlamıştır. Medyadaki dönüşümün futbol içerisindeki ticari yansımalarını ise reklamlar ve

¹⁵ İtalyan Mafyasına Büyük Gözaltı. (2018).

sponsorluklar oluşturmıştır. Bu doğrultuda ürün ve hizmetlerin pazarlanma alanı olarak bir vitrine dönüşen futbol oyun olmanın ötesinde "iş" halini almaktadır (Talimciler, 2008). Reklam ve sponsorluklar dışında bahis döneminin açılmasıyla beraber farklı suç organizasyonları için de futbol yeni bir iş alanı olarak görülmeye başlanmıştır. Suç örgütlerinin yasa dışı gelirlerini aklamak amacıyla transferler üzerinden yürütmüş olduğu çalışmalar söz konusu bahis döneminin açılmasıyla farklılaşmıştır. Suç örgütlerinin hakem, futbolcu, teknik direktör ve kulüp başkanları gibi futbol dünyası içerisinde bulunan kişileri tehdit ederek veya rüşvet vererek maç sonuçlarını etkilediği bilinmektedir. Söz konusu suç faaliyetleri yerelde sınırlı kalmamakta özellikle mafya oluşumları tarafından küresel bahis organizasyonları düzenlenerek kara para aklanmaktadır (Marchetti, Filho, & Constandt, 2021). Bu durumda bahisin kara para aklama faaliyetleri içerisinde sıklıkla kullanılan bir yöntemle dönüştüğü ve organize suç örgütlerinin de futbol içerisindeki yapılanmasına olanak sağladığı görülmektedir.

Bahis, futbol ve suç arasındaki ilişki yukarıda ifade edildiği gibi görülürken çözümleme kapsamında elde edilen toplam 60 haberin 17'sinde de yasa dışı bahis konulu haberler yer almaktadır. Söz konusu 17 haberin 12'sinde çete-futbol anahtar kelimesinin yer aldığı görülmektedir. 2019 yılından itibaren elde edilen toplam 27 haberin 14'ünü de yasa dışı bahis konulu haberler oluşturmaktadır. 2019 öncesi haberler incelendiğinde ise yasa dışı bahis konulu yalnızca 3 haber bulunmaktadır. Spor tahmin oyunu İddia markasının 28.02.2019 tarihinde Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin sahibi Demirören Holding tarafından satın alınması ve bu tarihten itibaren söz konusu yasa dışı bahis haberlerinin artış göstermesi de dikkat çekmektedir. Ayrıca diğer suç organizasyonlarının (mafya ve suç örgütü) yer aldığı haberlerden farklı olarak yasa dışı bahis haberlerinde suç davranışı tam olarak "adli haber" niteliğinde sunulmaktadır. Diğer bir ifadeyle haberde suç davranışına ilişkin olaylar, veriler ve yöntemler detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Haber içerisinde ayrıca suç davranışı içerisinde bulunan ve çoğunlukla çete üyesi olduğu belirtilen kişilere yönelik operasyon ve gözaltı görüntülerine de yer verilmektedir. Örneğin Hürriyet gazetesinin 09.11.2019 tarihli "Çanta çanta taşımışlar... 40 kişi adliyede" başlıklı haberinde Siber Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü ekiplerinin İstanbul'da 52 adrese baskın düzenlediği ve 46 çete yöneticisinin göz altına alındığı ifade edilmektedir. Gözaltına alınan çete yöneticilerinden birinin FETÖ yapılanmasına yönelik yapılan soruşturmada da arandığı belirtilmiştir. Ayrıca haberde operasyon sonucu yapılan aramalarda ele geçirilen telefon, hafıza kartı, simkart, bilgisayar, banka kartları ve para gibi unsurlardan detaylıca söz edilmektedir. Hürriyet gazetesinin 12.12.2022 tarihli "Deste'li vurgun: 5 milyon TL dolandırdılar" başlıklı bir diğer haberinde de sosyal medya üzerinden bahis dolandırıcılığı yapan çeteden söz edilmektedir. Haberin görselinde çete üyelerinin gözaltına alındığı fotoğraflar açık bir şekilde kullanılmıştır. Milliyet gazetesinin 28.11.2023 tarihli "Sibergöz-7 operasyonunda 53 şüpheli adliyede" başlıklı haberinde de 10 ilde eş zamanlı düzenlenen yasa dışı bahis çetelerine yönelik operasyon anlatılmaktadır. Haberde çete üyelerinin yurt dışı merkezli bahis

sitelerinin distribütörü olarak çalıştıkları ifade edilirken İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya'nın "Yasa dışı bahisçilere karşı operasyonlarımız artarak devam edecek" açıklamasına da ayrıca yer verilmiştir. Aynı konuyu ele alan *Hürriyet* gazetesinin 26.11.2023 tarihli "Yasa dışı bahis çetelerine 'Sibergöz' operasyonu! 52 kişi gözaltında" başlıklı haberinde de suç davranışı Gençlik ve Spor Bakanı Osman Aşkın Bak'ın "Alın teriyle ıslanmış Türk sporunu çirkin emellerine alet etmek isteyen yasa dışı bahis çetelerine göz açtırmayacağız" ifadeleriyle sunulmuştur. *Hürriyet* gazetesinin 09.02.2021 tarihli çete-futbol anahtar kelimesini içeren "Yasa dışı bahis hayatını mahvetti! Sokaklarda yattı, hapse girdi..." başlıklı bir diğer haberinde de yasa dışı bahis suçu içerisinde bulunan kişi detaylı olarak ele alınmıştır. Haberde Borussia Mönchengladbach taraftarı olan Tobias Blumel'in 16 yaşında yasa dışı bahisle tanışarak yaşamının alt üst olması konu edilmektedir. Yasa dışı bahis nedeniyle her şeyini kaybeden Tobias'ın intihara kalkıştığı, bahis çetesinden kaçarken hapse düştüğü ve sabıkası nedeniyle iş bulamadığı gibi yaşamında karşılaştığı durumlar ayrıntılı olarak ifade edilmiştir.

Bu bağlamda, çete-futbol anahtar kelimesini içeren yasa dışı bahis haberlerinde suç davranışının sunum bakımından mafya ve suç örgütünü kapsayan haberlerden farklılaştığı görülmektedir. Yasa dışı bahis haberlerinde suç ilişkileri ve suç davranışı açık, net ve detaylı bir şekilde ifade edilmektedir. Yasa dışı bahis haberlerindeki bu sunum farklılığı ise Demirören Holding'in spor tahmini oyunu iddia markasını satın almasıyla ilişkilendirilebilir. İki gazetenin de sahibi olan Demirören grubunun iddia markasını satın aldıktan sonra yasa dışı bahis konulu haberlerde gözlemlenen artışla beraber söz konusu haberlerdeki suç davranışının sunumu bu ilişkiyi açıklamaktadır. Sunum hiyerarşisinde de görüldüğü üzere mafya-futbol ve suç örgütü-futbol anahtar kelimesini içeren haberlerdeki suç davranışının ve suç organizasyonlarının sunumu çete-futbol anahtar kelimesini içeren yasa dışı bahis haberlerinde olduğu gibi açık bir şekilde ifade edilmemektedir. Bu doğrultuda birçok alanda faaliyet gösteren Demirören Holding'in ticari kaygılar nedeniyle yasa dışı bahis haberlerine sunum bakımından özel bir alan tanıdığı görülmüştür.

3. 3. Stratejik Dağılım

Çözümlemenin bu bölümünde mafya-futbol, suç örgütü-futbol ve çete-futbol anahtar kelimelerinin ortak stratejiler olarak belirlenen kişiselleştirme, dışsallaştırma ve magazinleştirme kategorileri içerisindeki dağılımı belirlenmiştir. Toplam 60 haberin çözümlendiği bölümde, kişiselleştirme stratejisi içerisinde 29 haber, magazinleştirme stratejisinde 16 haber ve dışsallaştırma stratejisinde 15 haber bulunmaktadır. Suç organizasyonlarını işaret eden anahtar kelimelerin stratejiler içerisindeki dağılımı ise şu şekildedir; Kişiselleştirme stratejisinde 9 mafya-futbol, 7 suç örgütü-futbol ve 13 çete-futbol olmak üzere toplam 29 haber belirlenmiştir. Magazinleştirme stratejisi içerisinde ise 14 mafya-futbol ve 2 çete-futbol anahtar kelimesi içeren toplam 16 haber saptanmıştır. Stratejilerin bir diğeri olan dışsallaştırma kategorisinde de mafya-futbol anahtar kelimesi içeren 8 haber, suç örgütü-futbol anahtar kelimesi 2 haber ve son olarak çete-futbol anahtar

kelimesinde 5 haber bulunmaktadır. Anahtar kelimeler içerisindeki dağılım incelendiğinde ise toplam 31 haber ile mafya-futbol birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada ise 20 haber ile çete yer alırken son sırada 9 haber ile suç örgütü bulunmaktadır.

Tablo 1. Suç Organizasyonlarının Stratejik Dağılımı

Haber Başlığı	Gazete	Tarih	Anahtar Kelime	Strateji
Kolombiyalı Escobar kendi kalesine gol attı, öldürüldü!	Milliyet	12.06.2014	Mafya	Magazinleştirme
Barcelona logolu kokainli çikolata!	Milliyet	22.04.2014	Çete	Dışsallaştırma
Milli skandala mafya karıştı	Hürriyet	11.12.2014	Mafya	Magazinleştirme
O golleri mafya atıyor	Hürriyet	16.12.2014	Mafya	Kişiselleştirme
İtalya'da futbol terörü tartışması	Hürriyet	05.05.2014	Mafya	Dışsallaştırma
Parma'yı 'kara para' ile kurtarmaya çalışmış!	Milliyet	20.03.2015	Mafya	Kişiselleştirme
Çete kurup dünyayı haraca bağlamışlar	Milliyet	06.11.2015	Çete	Kişiselleştirme
İtalya'da şike operasyonu	Hürriyet	23.06.2015	Mafya	Kişiselleştirme
Blatter: Futbolla işim kalmadı	Milliyet	23.12.2015	Mafya	Dışsallaştırma
Çizme'de şike skandalı!	Milliyet	11.06.2015	Mafya	Dışsallaştırma
Yeni şike dalgası! Türkiye...	Hürriyet	12.06.2015	Mafya	Dışsallaştırma
Bir zamanların dünyaca ünlü yıldızı çete üyesi oldu	Hürriyet	02.08.2016	Çete	Kişiselleştirme
İtalyan futbolunda şike operasyonu	Milliyet	19.05.2015	Mafya	Kişiselleştirme
ABD, FIFA'ya neden savaş açtı?	Milliyet	28.05.2015	Suç Örgütü	Kişiselleştirme
Dikkat! 'Mafya'nın takımı' Serie A'da	Milliyet	30.04.2016	Mafya	Kişiselleştirme
Gareth Bale'in başı mafya ile belada! Evini yaktdılar...	Hürriyet	27.09.2016	Mafya	Magazinleştirme
Mafya operasyonu: 7 kişi cezaevinde	Hürriyet	23.05.2016	Mafya	Dışsallaştırma

Tablo 1'in devamı

Gareth Bale'e şimdi de Milliyet	10.11.2016	Mafya	Magazinleştirme
uyuşturucu şoku!			
Dünyanın konuştuğu yasak aşkın Hürriyet	17.10.2016	Mafya	Magazinleştirme
detayları ortaya çıktı			
Dünyaca ünlü gangsterin evini Hürriyet	18.09.2016	Mafya	Magazinleştirme
satın aldı! Tam bir kale...			
Mafyadan Maxi Lopez'e teklif Milliyet	16.10.2016	Mafya	Magazinleştirme
"Icardi'nin bacaklarını kiralım"			
Bahiste büyük vurgun! Milliyet	25.12.2016	Çete	Kişiselleştirme
Tanju Çolak gözaltında Milliyet	10.06.2017	Mafya	Kişiselleştirme
Firari sanal kumar kralı Sivas'ta Hürriyet	17.07.2017	Çete	Kişiselleştirme
yakalandı			
Vincenzo Iaquina'ya hapis Hürriyet	01.11.2018	Suç Örgütü	Kişiselleştirme
cezası			
Haftada 150 bin lira kazanan Hürriyet	08.09.2018	Çete	Kişiselleştirme
bahis çetesi çökertildi			
Komşu'da Olympiakos depremi Milliyet	24.03.2018	Suç Örgütü	Kişiselleştirme
İtalyan mafyasına büyük gözaltı Hürriyet	02.12.2018	Mafya	Dışsallaştırma
Ülkenin en yetenekli Milliyet	14.04.2020	Suç Örgütü	Kişiselleştirme
futbolcusuydu, en tehlikelisi oldu			
Steven Gerrard'ın kızı mafya Milliyet	03.10.2022	Mafya	Magazinleştirme
liderinin oğluyla birlikte!			
İbiza'ya gittiler			
Sırbistan Futbol Federasyonu Milliyet	23.03.2021	Mafya	Kişiselleştirme
Başkanı Kokeza, mafya ilişkisi			
iddiaları nedeniyle istifa etti			
Hayali transfer çetesinden Hürriyet	14.01.2020	Çete	Dışsallaştırma
milyonlar liralık vurgun!			
Güney Kıbrıs'ta şike şoku Hürriyet	18.01.2020	Mafya	Dışsallaştırma
Yasa dışı bahis operasyonu: 34 Hürriyet	27.04.2018	Suç Örgütü	Dışsallaştırma
kişi tutuklandı			
Sanal bahis çetesi paraları Milliyet	27.03.2019	Çete	Kişiselleştirme
Bitcoin'e çevirerek aklamış!			
Brezilya'da 9 taraftarın başına Milliyet	20.04.2015	Mafya	Magazinleştirme
kurşun sıktılar			
Çanta çanta taşımışlar... 40 kişi Hürriyet	09.11.2019	Çete	Dışsallaştırma
adliyede			
İspanya'da bazı futbol Hürriyet	25.02.2020	Suç Örgütü	Kişiselleştirme
menajerlerine para aklama ve vergi kaçırma suçlaması			
Katar'da ortalık karıştı! Romain Milliyet	17.12.2022	Mafya	Magazinleştirme
Saiss ve Fas Milli Takımı çılgına döndü			
Nurişler çetesi lideri Nuri Ergin: Milliyet	04.07.2022	Suç Örgütü	Kişiselleştirme
Suç örgütü lideriyim			

Tablo 1'in devamı

Haber Başlığı	Gazete	Tarih	Anahtar Kelime	Strateji
Paul Pogba suçladı, gözaltına alındı!	Milliyet	16.09.2022	Çete	Kişiselleştirme
Darko Kovacevic'e silahlı saldırıyı eski takım arkadaşı yaptırmış!	Hürriyet	18.01.2020	Suç Örgütü	Kişiselleştirme
İtalya'yı sallayan skandalda Vedat Muriqi detayı! 17.5 milyon euro, mafya, transfer...	Hürriyet	07.06.2021	Mafya	Kişiselleştirme
Süper Lig'in eski futbolcusu Ognjen Vranjes'ten şike itirafı!	Hürriyet	08.04.2021	Mafya	Magazinleştirme
İzmir'de bahis çetesi şüphelileri adliye sevk edildi	Hürriyet	28.11.2023	Çete	Dışsallaştırma
Futbol tutkusu 'Baba'yı yakalattı	Milliyet	07.08.2023	Mafya	Magazinleştirme
Yasa dışı bahis hayatını mahvetti! Sokaklarda yattı, hapse girdi...	Hürriyet	09.02.2021	Çete	Magazinleştirme
'Deste'li vurgun: 5 milyon TL dolandırdılar	Hürriyet	12.12.2022	Çete	Dışsallaştırma
Totobo yasa dışı bahis şebekesine dava	Milliyet	11.01.2023	Suç Örgütü	Dışsallaştırma
'Sibergöz-7' operasyonunda 53 şüpheli adliyede	Milliyet	28.11.2023	Çete	Kişiselleştirme
'Tosuncuk' lakaplı Mehmet Aydın'ın eniştesinin yönettiği yasa dışı bahis şebekesine operasyon	Hürriyet	28.10.2022	Çete	Kişiselleştirme
Yasa dışı bahis çetesi lideri kuzenler: Ofislerde eğlence ve parti yaptık	Milliyet	12.05.2023	Çete	Kişiselleştirme
Luis Diaz golü attı, babası kendinden geçti! Film gibi hikaye, silahlı çete kaçırmıştı	Hürriyet	17.11.2023	Çete	Magazinleştirme
Ceferin'in dediği oldu, İtalya bilemedi aldı! Ukrayna'da büyük öfke var	Hürriyet	22.11.2023	Mafya	Magazinleştirme
Niccolo Zaniolo için 'bahis çetesi' iddiası! Sandro Tonali yardımı kabul etti	Hürriyet	14.10.2023	Çete	Kişiselleştirme
Yasa dışı bahis çetelerine 'Sibergöz' operasyonu! 52 kişi gözaltında	Hürriyet	26.11.2023	Çete	Kişiselleştirme
Şok! Roberto Carlos'un futboldan kazandığı paraların çoğu...	Milliyet	18.03.2015	Mafya	Kişiselleştirme
Türkiye'nin en büyük yasa dışı bahis çetesi! Kritik 'baron' operasyonu	Milliyet	12.07.2023	Çete	Kişiselleştirme
Mafya yüzünden kendi kalelerine 5 gol attılar	Hürriyet	31.10.2014	Mafya	Dışsallaştırma
Stada 'UEFA mafya' bayrağı astılar	Hürriyet	07.11.2014	Mafya	Magazinleştirme

Anahtar kelimelerin haber içerisindeki kullanımına baēlı olarak oluşturulan tabloya bakıldığında mafya suç organizasyonun futbol içerisinde yoğun bir şekilde etkin olduēu görülmektedir. Mafya-futbol anahtar kelimesinin stratejik daēılımı incelendiēinde ise mafyanın daha çok magazin unsuru olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Bu bakımdan mafya-futbol arasındaki suç ilişkisi  oēunlukla magazinleştirme stratejisi kullanılarak göz ardı edilmektedir. İkinci olarak mafya-futbol arasındaki ilişkinin kişiselleştirme stratejisi kullanılarak suç davranışının belirli kişiler üzerinden sunulduēu saptanmıştır. Mafya-futbol baēlantısı içerisinde suç davranışının sunulmasına yönelik en az tercih edilen stratejisinin ise dışsallaştırma olduēu belirlenmiştir. Diēer bir organizasyon olan suç örgütünün yer aldıēı toplam dokuz haberin yedisinde kişiselleştirme stratejisi kullanılarak suç  rg t  içeren haberlerde suç ilişkisinin belli bir grup veya kişi üzerinden sunulduēu görülmüştür. Suç  rg t  anahtar kelimesini içeren diēer iki haberde ise dışsallaştırma stratejisi kullanılarak futbolun yapısını bozan organizasyonlar olarak suç davranışının sunulduēu saptanmıştır. Çete olarak belirlenen son suç organizasyonunun haberdeki stratejik kullanımına bakıldığında futbol-çete ilişkisi içerisinde suç davranışının sunumunda daha çok kişiselleştirme yöntemi kullanılmıştır.

SONUÇ

Günümüzde futbol sahip olduğu ekonomik yapısı ve kitlesiyle en popüler spor alanları içerisinde gelmektedir. Tarihsel olarak başlangıcının ne zaman olduğu bilinmese de İngiltere’de ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Aristokrat sınıfın eğlence biçimi olarak ortaya çıkan futbol, sanayi devriminin sonuçları doğrultusunda dünyaya yayılmaya başlamıştır. Sanayi devrimiyle beraber kapitalist üretimin hız kazanması, sermaye birikiminin artması ve sömürgecilik faaliyetleri işçilerin farklı ülkelerde çalışmasına neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşıyla beraber futbolun kitleler üzerindeki etkinliği yavaşlasa da savaş sonrasında yayılmaya devam ederek popülerliğini arttırmıştır. Futbolun artan popülerliği ve kitleler üzerindeki etkisi dolayısıyla dönem içerisinde siyasi liderler tarafından propaganda aracı olarak da kullanılmıştır.

Siyasi bir araç olarak kullanılan futbol ilerleyen süreçte sermaye sınıfının çıkarları doğrultusunda oynanmaya başlamaktadır. Kapitalizmin giderek hız kazanması ve buna bağlı olarak neoliberal politikaların küreselleşmesi sonucunda futbol yaşamın her alanında olduğu gibi ticarileşmeye ve metalaşmaya başlamaktadır. Bu sayede futbol değişen yapısıyla beraber sermaye sınıfının yatırım yaptığı bir alana dönüşmektedir. Sermaye sınıfı, neoliberal politikaların yarattığı dönüşümün sonucunda şirketleşerek borsaya açılan futbol kulüplerini satın almaktadır. Kulüplerin sermaye sahipleri tarafından satın alınarak yatırım alanına dönüşmesiyle beraber futbol oyun olmaktan çıkmış ve endüstri halini almaya başlamıştır.

Serbest pazar ekonomisine geçiş sonrası medya alanında yaşanan değişim ise futbolun ticarileşme sürecini hızlandırmaktadır. Serbestleştirme politikalarıyla sahiplik yapısı değişen medya, holdinglerin kontrolü altına girerek finansallaşmış ve kamu yayıncılığı anlayışını terk etmiştir. Diğer bir ifadeyle medya kâr odaklı yayın anlayışıyla beraber reklamlarla ürün pazarlayan, tüketimi arttırmaya yönelik politika izleyen ve ücret karşılığı içerik sunan bir yapıya dönüşmüştür. Medyanın ticari yayıncılık dönemine geçmesiyle beraber milyonlarca insanı etkisi altında bulunduran futbol, medya için itici güç haline gelmiştir. Futbol maçlarının ücretli olarak gösterime girmesi medyanın devasa gelirler elde etmesini sağlamıştır.

Medyatik bir gösteri halini alarak giderek büyüyen futbol endüstrisi yaratmış olduğu rant alanıyla organize suç örgütlerinin de ilgisini çekmektedir. Futbol kulüpleri içerisinde yapılan mafya örgütleri ekonomik ve siyasi faaliyetlerini futbol sayesinde meşru bir biçimde gerçekleştirmektedir. Dönem içerisinde serbest pazar ekonomisinin sunduğu ihracata verilen vergi iadesi gibi politikalar mafya oluşumlarının futbol içerisinde yasa dışı gelirlerini aklamasına olanak sağlamıştır. Tarih boyunca yerel güç odakları olan ve meşru olmayan iş yapma biçimleriyle etkinlik gösteren mafya liderleri neoliberal politikaların sağladığı serbestlik ve futbol endüstrisinin yaratmış

olduğu ekonomiyle beraber birer iş insanı halini de almıştır. Bu bakımdan futbolun endüstrileşmesini sağlayan medyanın mafya-futbol ilişkisiyle bağlantılı olduğu görülmüştür.

Medyanın suçu nasıl temsil ettiği ve suçun oluşumundaki rolüne ilişkin yapılan medya ve suç araştırmaları ise mafya-futbol ilişkisini anlama noktasında önemli hale gelmektedir. Diğer bir ifadeyle medya ve suç araştırmalarının sonuçları doğrultusunda medyanın ekonomi politik bağlam içerisindeki yerini görmek, birey ve suç arasında kurduğu ilişkiyi tespit edebilmek mafya-futbol birlikteliğinin medyadaki temsilini belirlemeyi sağlamaktadır. Medya ve suç araştırmalarının ise suçun oluşumuna ve bireyin suç eğilimine ilişkin değerlendirmelerinin pozitivist ve eleştirel kriminoloji çalışmaları çevresinde şekillendiği görülmektedir.

Pozitivist kriminoloji çalışmaları çerçevesinde ele alınan medya ve suç araştırmaları, medyanın birey üzerindeki etkilerini inceleyerek bireylerin suç eğilimlerinin artmasında medyanın rolünü incelemişlerdir. Yapılan araştırmalarda medyanın şiddet içeriklerine maruz kalan bireylerin sapma davranışlarında değişim olduğu ve medyanın belli bir grubu suçlu ilan etme noktasında önemli bir araç haline geldiği belirlenmiştir. Bu bağlamda, pozitivist kriminoloji çalışmaları temelinde yapılan medya ve suç araştırmalarına bakıldığında suçun ve suçlunun oluşumu yalnızca medya araçlarının etkilerine indirgenmiştir.

Eleştirel kriminoloji çalışmaları doğrultusunda yapılan eleştirel medya ve suç araştırmaları ise suçun tanımından ve suçun nedenlerinden çok medya içerisinde temsil, hegemonya, ideoloji ve söylem gibi kavramları ele almıştır. Çalışmalar medyanın suç oluşumundaki etkilerini göz ardı etmemiş ancak medyayı suçun nedenlerine ilişkin tek değişken olmaktan çıkarmıştır. Medya ekonomi politik bağlamın içerisine yerleştirilerek ekonomik, politik eşitsizliklerden doğan çelişkilerin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Dönem içerisinde yapılan eleştirel medya çalışmalarında medyanın egemen sınıfın çıkarlarını kontrol etmek adına bir araç olarak kullanıldığı saptanmıştır.

Özetle finans kapitalizminin ve neoliberal politikaların küreselleşmesi toplumsal yaşamın pek çok alanında olduğu gibi genel olarak spor, özel olarak futbol alanında da metalaşma, ticarileşme ve endüstrileşme süreçlerinin hız kazanmasına neden olmuştur. Medya alanında holdingleşme, yoğunlaşma ve yakınsama olguları ile serbestleştirme politikalarının güç kazandığı söz konusu dönemde, futbol ticari yayıncılığın önemli bir itici gücü haline gelmiş ve tüketim kültürünün küresel bir gösterisine dönüşmüştür. Diğer bir anlatımla futbolun endüstrileştiği, taraftarın müşteriye dönüştüğü ilgili dönemde futbol yalnızca bir spor olayı olmaktan çıkmış ekonomik anlamda “rant” sistemine dayalı bir döngünün yaratıldığı ve sürdürüldüğü bir alan halini almıştır. Astronomik tutarlarla transfer edilen “yıldız futbolcular” ve küresel bahis organizasyonları sözü edilen rant ekonomisinin en somut örneklerini temsil etmektedir.

Giderek büyüyen bir potansiyel rant alanı olarak futbola organize suç örgütlerinin ilgi göstermesi de yine aynı dönemde gerçekleşmiştir. Küresel finans pazarlarıyla bütünleşme hedefiyle

yaşama geçirilen deregülasyon politikaları ve yeni serbest pazar anlayışı, futbolu ekonomik değiş-tokuş için tam anlamıyla kurlsız bir “harikalar diyarı”na dönüştürmüştür. 1990’lardan itibaren pek çok ülkede futbol-mafya ilişkisine dair skandalların birbiri ardına patlak vermesi bu durumu kanıtlar niteliktedir. Tarih boyunca meşru olmayan zor kullanımına dayalı kırsal-yerel güç odakları olarak etkinlik gösteren mafya liderleri, yaşanan ekonomi politik dönüşüm ile bu meşru-yasal olmayan “iş yapma” biçimlerini kaybetmeksizin “iş insanları” haline gelmiştir. Bu durumda mafya küresel ekonomi politik düzenden ve finans kapitalizminden ayrı düşünülmemektedir. Eşdeyişle, mafyanın güncel yapı ve görünümü küresel kapitalizmin işleyişiyle benzerlik göstermektedir.

Bu bağlamda, küresel suç örgütlerinin, yasa dışı gelirlerin aklanması ve politik-ideolojik meşruiyetin sağlanması açısından da futbola ilgi duydukları kadar futbolun ekonomik rant yaratma kapasitesinden yararlandıkları görülmektedir. Dolayısıyla futbolda yasal bahis döneminin açılması ve sportif faaliyetlere tanınan vergi iadeleri gibi ekonomik serbestlikler futbolu mafya açısından cazip kılmaktadır. Bu tablo içerisinde futbol-mafya ilişkisinin diğer boyutunu da -günümüzde futbolun en önemli yapısal bileşenlerinden biri olması dolayısıyla- medya oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda çalışmada medya, mafya ve futbol arasındaki ilişki eleştirel ekonomi politik yaklaşımla analiz edilerek mafya-futbol ilişkisinin medya tarafından nasıl sunulduğu ortaya koyulmuştur. Spor medyasının mafya-futbol ilişkisini nasıl tanımladığı ve bu ilişkiyi belirleyen ekonomik yapının medyada yer bulup bulmadığı da çalışmanın temel problemi olarak belirlenmiştir. Diğer bir yandan futbol ve mafyanın medyayla ilişkisine dair ayrı çalışmalar yapılmış olsa da bu çalışmaların daha çok şiddet üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Futbol, medya ve mafya ilişkisinin eleştirel ekonomi politik yaklaşım temelinde çözümlendiği bir çalışmanın olmadığı ise dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, çalışma, neoliberal anlayışın ortaya çıkardığı finansallaşma, ticarileşme ve metalaşma süreçlerinin sonucunda değişen medya, mafya ve futbol yapısını ortaya koymuştur. Futbolun yaşadığı finansal dönüşüme bağlı olarak futbol içerisinde yer alan mafya oluşumlarının ekonomik yapılarını anlamak ve medyanın mafya-futbol ilişkisini nasıl ortaya koyduğunu çözümlmek ise araştırmanın önemini belirlemiştir.

Söz konusu futbol-mafya ilişkisinin medya tarafından nasıl tanımlandığı ve medyanın bu ilişki içerisindeki ekonomik yapıya yer verip vermediğini analiz etmek amacıyla da nitel metin çözümlmesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada www.similarweb.com aracılığıyla 2023 yılı verilerine göre en çok ziyaretçi alan Hürriyet gazetesinin ve sahiplik ilişkileri nedeniyle Milliyet gazetesinin internet haber siteleri seçilmiştir. Çalışma gazetelerin Ocak 2014 ve Aralık 2023 tarihlerini kapsayacak şekilde yayınlanan haberler ile sınırlandırılmıştır. Tarihlerin bu şekilde sınırlandırılmasının nedenini elde edilecek verilerin güncel olmasının yanı sıra çalışmanın temel yaklaşımı olan eleştirel ekonomi politik ile ilişkili olarak Hürriyet gazetesinin 2018 yılında Demirören Holding tarafından satın alınması oluşturmaktadır. Bu çerçevede 2014 ve 2018 yılları arasında Doğan Medya Grubu’nda bulunan gazetenin sahiplik yapısının değişmesiyle beraber elde

edilecek verilerdeki farkı ortaya koymak önemli görülerek tarih sınırlandırılmıştır. Haberlere Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin internet sitelerinde “mafya - futbol”, “suç örgütü – futbol” ve “çete – futbol” anahtar kelimeleriyle yapılan arama sonucunda ulaşılmıştır. Haberlere ulaşılması için belirlenen “suç örgütü” ve “çete” anahtar kelimeleri kavramsal açıdan mafyaya yakın olması nedeniyle seçilmiş Bu bağlamda, mafya-futbol ilişkisinin medya tarafından nasıl sunulduğunun daha net çözümlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada elde edilen verilerdeki öne çıkan unsurlara göre üç temel stratejinin izlendiği görülmüştür. Bu stratejilere göre elde edilen veriler dışsallaştırma, magazinleştirme ve kişiselleştirme olmak üzere oluşturulan üç kategoriye göre ayrılarak çözümlenmiştir.

Çalışmanın bulgularına ilişkin çözümleme öncesinde mafya, futbol ve medya arasındaki ilişkiyi içeren literatürdeki diğer çalışmalar değerlendirilmiştir. Literatür taraması sonucunda bu çalışmanın konusuyla tam olarak örtüşen ya da eş değer araştırmalara rastlanılmamıştır. Çalışmanın konusuna ilişkin alan içerisindeki benzer çalışmalar incelendiğinde ise mafya-futbol ve medya-futbol ilişkilerini ayrı olarak ele alan çalışmalar gözlemlenmiştir. Futbol ve medya ilişkisini içeren çalışmalar incelendiğinde futbolun medya sunumundaki şiddet boyutunun ele alındığı görülmektedir. Mafya-futbol birlikteliğinin konu edildiği çalışmalar değerlendirildiğinde genel olarak mafyanın futbol içerisindeki konumu ve faaliyetleri tartışılmış, medya bu bağlam içerisinde dışarıda bırakılmıştır. Medya-suç ilişkisinin işlendiği çalışmalarda ise medyanın “etki” odaklı yaklaşımı ve eleştirel medya çalışmaları bağlamında suçun haber söylemindeki temsili değerlendirilmiştir.

Genel olarak çalışmanın birinci bölümünde futbolun endüstrileşme sürecinden ve tarihinden söz edilmiştir. Dolayısıyla bu bölümde futbolun endüstriyel süreç içerisinde yaşadığı dönüşümler ekonomi politik bağlamda tartışılmıştır. Futbolun tarih içerisindeki gelişimine de söz konusu ekonomi politik bağlam içerisinde değinilmiştir. Ayrıca bölüm içerisinde futbolun endüstrileşmesi noktasında önemli bir yere sahip olan medyanın yaşadığı ticari dönüşümle beraber futbolun yapısını değiştirerek bir “pazar” haline getirdiğine ilişkin tartışmalara yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde futbol içerisinde etkin olan mafyanın kavram olarak kökenine, tarihine, yapısına ve futbol ile olan ilişkisine değinilmiştir. Dolayısıyla bölümde mafyanın tarihsel süreç içerisindeki gelişiminden söz edilerek futbol ile kurduğu ilişkiye ekonomi politik bağlamda odaklanılmıştır. Söz konusu bağlam içerisinde mafya organizasyonlarının futbolu neden bir pazar alanı olarak gördüğü açıklanırken futbol aracılığıyla işledikleri suç faaliyetlerine de yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Ekonomi Politik Bilimi ve Medyanın Ekonomi Politik konularına ilişkin tartışmalar incelenmiştir. Bölüm içerisinde Klasik ve Eleştirel Ekonomi Politik bilimi arasındaki farklardan söz edilirken Medyanın Eleştirel Ekonomi Politikine dair çalışmalar ve tartışmalar irdelenmiştir. Söz konusu bölümde ayrıca futbol ve suç ilişkisi, medyanın yaşadığı dönüşümle bağlantılı olarak ele alınmıştır. Diğer bir ifadeyle neoliberal politikaların medyada yarattığı dönüşümün futbol ve suç organizasyonlarının yapısı üzerindeki etkileri tartışılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise medya ve suç çalışmaları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bölümde öncelikle suçun yapısına ve suça neden olan unsurların araştırıldığı pozitivist ve eleştirel kriminoloji çalışmaları incelenirken söz konusu çalışmaların medya üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Diğer bir ifadeyle suçun medyada sunumuna ilişkin etki odaklı medya çalışmaları ile eleştirel medya çalışmaları arasındaki farklılıklar açıklanmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde “*Bulgular*” başlığı altında Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin internet sitelerinden elde edilen haberler metin çözümlemesi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Bölüm aynı zamanda çözümlemenin üç temel hedefini de işaret eden *Sunum Hiyerarşisi*, *Ortak Stratejiler* ve *Stratejik Dağılım* olmak üzere tematik başlıklara ayrılmıştır.

Sunum Hiyerarşisi adlı tematik başlık altında farklı suç organizasyonlarını işaret eden anahtar kelimelerin (mafya, suç örgütü, çete) kullanıldığı haberler incelenmiştir. Haberlerde anahtar kelimeler arasında sunum bakımından bir hiyerarşinin olup olmadığı değerlendirilmiştir. Anahtar kelimelerin haber temsillerinin incelenmesi sonucunda sunum bakımından kavramlar arasında bir hiyerarşi bulunduğu saptanmıştır. Söz konusu hiyerarşi içerisinde mafyanın gücü, şöhreti ve ayrıcalığı betimleyen ifadelerle sunulduğu ve haber görsellerinde mafyaya dair herhangi bir bulguya yer verilmediği saptanmıştır. Ayrıca haber içerisinde mafyanın yapısına ve üyelerine değinilmeyerek suç organizasyonun gizli tutulmaya çalışıldığı görülmüştür. Suç örgütünü içeren haberlerde ise suç ilişkisine dair konunun “popüler” bir unsur olarak futbolcular üzerinden yürütüldüğü belirlenmiştir. Haber içeriğinde olduğu gibi haber görselinde de futbolcular tercih edilerek suç örgütü konu bağlamının dışına çıkarılmıştır. Diğer bir suç organizasyonu çetenin sunumunda çetenin yapısına ve işlene suça dair bilgilerin açıkça verildiği görülmüştür. Ek olarak haberlerin görsellerinde çete üyelerinin operasyon veya gözaltı sırasında çekilen görüntüleri kullanılmaktadır. Bu bakımdan haberlerde suç organizasyonlarının temsili arasındaki farklılıklar göz önüne alınarak hiyerarşinin en tepesinde gizlenmeye ve ayırım göstergeleriyle yüceltmeye çalışılan mafyanın olduğu belirlenmiştir. Hiyerarşinin bir alt basamağını suç davranışının ve faillerinin mafyaya göre daha net bir şekilde ifade edilmeye çalışıldığı suç örgütü oluşturmaktadır. Suç organizasyonunda bulunan kişilerin açıkça haber görselinde kullanıldığı ve suç davranışının net bir şekilde ifade edildiği çetenin ise hiyerarşinin en altında yer aldığı görülmüştür. Dolayısıyla elde edilen haberlerde futbol-suç ilişkisini sunma bakımından suç organizasyonlarının büyüklüğünün ve gücünün etkili olduğu saptanmıştır.

Ortak Stratejiler başlığında ise futbol, suç ve medya arasındaki ilişkiyi yansıtabileceği düşünülen suç öykülerinin sunumunda izlenen stratejiler belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle futbol, suç ve medya arasındaki ilişki haber söyleminde izlenen stratejiler aracılığıyla saptanmıştır. İzlenen stratejilerin ise futbolun ekonomi politikası, medyanın ekonomi politikası ve neoliberal koşulların kesişiminde yer aldığı görülmüştür. Söz konusu ekonomi politik ilişkinin yansımalarının

değerlendirilmesi sonucunda da stratejiler *kişiselleştirme*, *magazinleştirme* ve *dışsallaştırma* olmak üzere üç alt başlık altına alınmıştır.

Kişiselleştirme stratejisinde suçun bireysel/kişisel bir sapma durumu olduğu ima edilerek suçun sistemik karakterini gizlemek adına bireysel/kişisel özelliklere vurguda bulunduğu görülmüştür. Suçun nedenleri ise bireye indirgenerek normal dışı bir davranış olarak nitelendirilmiştir. Bu amaçla haberlerde suçun faili olarak yansıtılan kişinin geçmişine, bağlantılarına ve kişisel özelliklerine yer verildiği görülmüştür. Kişiye atfedilen bu özelliklerle beraber suç davranışı ve birey arasında açık bir bağlantı kurularak suçun nedenleri bireysel/kişisel bağlamda aranmıştır. Diğer bir ifadeyle suçun oluşumuna ilişkin kurumlar, kişiler ve gruplar arasındaki bağlantılar göz ardı edilerek suç davranışı kişiselleştirilmiştir. Dolayısıyla futbol ve suç organizasyonları arasındaki ekonomik ve politik ilişki söz konusu strateji aracılığıyla yok sayılmıştır.

Magazinleştirme stratejisinde ise medyanın sansasyonel bir dünya yaratma dürtüsüyle beraber “şok edici, dikkat çekici, şaşırtıcı ve eğlendirici” nitelikteki unsurları haber içerisine yerleştirerek suçun asli unsurlarını gizlediği görülmüştür. Suçun asli unsurlarının gizlenmesiyle beraber suç davranışının sistemik ve toplumsal yönleri üzerine yürütülecek tartışmalar da bu şekilde bağlamından koparılmıştır. Diğer bir ifadeyle futbolun yapısı gereği suça açtığı alan ve bu alanı dolduran suç organizasyonlarıyla arasındaki ilişkinin boyutları göz ardı edilmiştir. Dolayısıyla habere konu olan suç davranışı ve suç organizasyonları adli bir vaka olarak ele alınmaktan öte birer magazin unsuru olarak kullanılmış bu nedenle futbol ve suç arasındaki bağlantı kurulmamıştır.

Dışsallaştırma stratejisinde diğer yöntemlerden farklı olarak suçun kaynağının dış ve futboldan bağımsız olduğu düşünülen etkenlere dayandırıldığı görülmüştür. Diğer bir ifadeyle suçun kaynağı futbol camiasının (futbolcular, kulüpler, kurumlar, yöneticiler, teknik adamlar vb.) dışında görülen belirli organizasyonlara (mafya, çete, suç örgütü) atfedilmiştir. Dolayısıyla neoliberal çağda, futbolun ekonomi politikinde suç ve suça neden olan unsurların ayrılmaz ilişkisi gözlerden kaçırılmıştır. Bu bakımdan stratejide suçun oluşumu futbol dünyası dışında yer alan ve doğası gereği suçlu olduğu ima edilen organizasyonlara atfedilmiştir.

Çözümlemenin üçüncü hedefi olarak oluşturulan “*Stratejik Dağılım*” adlı tematik başlıkta ise mafya, çete ve suç örgütü kavramlarını içeren anahtar kelimelerin sunumunda hangi stratejiye ne sıklıkla başvurulduğu incelenerek haberler arasındaki stratejik dağılım ortaya koyulmuştur. Toplam 60 haberin çözümlendiği bölümde, kişiselleştirme stratejisi içerisinde 29 haber, magazinleştirme stratejisinde 16 haber ve dışsallaştırma stratejisinde 15 haber belirlenmiştir. Anahtar kelimeler içerisindeki dağılım incelendiğinde ise toplam 31 haber ile mafya-futbol birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada 20 haber ile çete yer alırken son sırada 9 haber ile suç örgütü bulunmaktadır.

Suç organizasyonlarını işaret eden anahtar kelimelerin stratejiler içerisindeki dağılımı incelendiğinde kişiselleştirme stratejisinde 9 mafya-futbol, 7 suç örgütü-futbol ve 13 çete-futbol olmak üzere toplam 29 haberin olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, çete organizasyonun bulunduğu

haberlerde futbol-suç ilişkisinin sunumunda kişiselleştirme stratejisine sıklıkla başvurulduğu saptanmıştır. Diğer bir yandan sunum hiyerarşisinde görüldüğü üzere çete organizasyonu içerisinde bulunan üyelerin görsellerinin ve suç davranışlarının haberdeki temsilinin açık bir şekilde olması, kişiselleştirme stratejisinin söz konusu haberlerdeki kullanım sıklığını destekler niteliktedir. Magazinleştirme stratejisi içerisinde ise 14 mafya-futbol ve 2 çete-futbol anahtar kelimesi içeren toplam 16 haber saptanmıştır. Bu nedenle mafyanın yer aldığı haberlerde futbol-suç ilişkisinin daha çok magazinleştirme stratejisine başvurularak göz ardı edildiği görülmüştür. Dikkat çekici unsurların sıklıkla kullanıldığı magazinleştirme stratejisine başvurulması, sunum hiyerarşisinde mafyanın bulunduğu konumla da benzerlik taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle mafya söz konusu hiyerarşi içerisinde güç, şöhret ve ayrıcalık gibi magazinleştirme stratejisinde bulunan dikkat çekici unsurların sıklıkla kullanıldığı ifadelerle sunulmaktadır.

Stratejilerin bir diğeri olan dışsallaştırma kategorisinde de mafya-futbol anahtar kelimesi içeren 8 haber, suç örgütü-futbol anahtar kelimesi 2 haber ve son olarak çete-futbol anahtar kelimesinde 5 haber bulunmaktadır. Bu bağlamda, mafyanın futbolun içerisinde bulunmayan ve dışarıdan yapıyı bozan organizasyonlar olarak nitelendirildiği görülmüştür. Dolayısıyla futbol-suç ilişkisi arasındaki bağlantıların dışsallaştırma stratejisine başvurularak koparıldığı ve bu durumun sıklıkla mafya haberlerinde kullanıldığı saptanmıştır.

Çözümlemeye ilişkin oluşturulan “*Ekonomi Politikin Doğrudan Bir Yansıması Olarak Bahis Haberleri*” adlı diğer bir alt başlık içerisinde özel olarak yasa dışı bahis haberleri ele alınmıştır. Elde edilen toplam 60 haberin 17’sini oluşturan yasa dışı bahis haberleri ekonomi politik bağlamda incelenmiştir. Oluşturulan bu alt kategorik başlıkta ise haberlerde kullanılan stratejik yöntemlerin çözümlenmesinden daha çok yasa dışı bahis haberlerinin medyada kapsadığı alan ve sunum biçimi göz önüne alınmıştır. İncelenen yasa dışı bahis haberlerinde suç ilişkilerinin ve suç davranışın açık, net ve detaylı bir şekilde ifade edildiği saptanmıştır. Yasa dışı bahis haberlerini diğer suç davranışlarından ayıran bu sunum farklılığının ise Demirören Holding’in spor tahmini oyunu iddia markasını satın almasıyla ilgili olduğu görülmüştür. Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin sahibi olan Demirören grubunun 28.02.2019 tarihinde iddia markasını satın aldıktan sonra yasa dışı bahis konulu haberlerin 2019 yılından sonra artış göstermesi ve haberlerin sunum bakımından daha açık bir şekilde ifade edilmesi söz konusu ilişkiyi belirlemiştir. Diğer bir ifadeyle söz konusu anahtar kelimeler dahilinde (mafya-futbol, çete-futbol, suç örgütü-futbol) 2014 yılından 2019 yılına kadar yalnızca 3 yasa dışı bahis konulu haber bulunurken, 2019 yılından itibaren elde edilen toplam 27 haberin 14’ünü yasa dışı bahis konulu haberler oluşturmuştur. Bu doğrultuda birçok alanda faaliyet gösteren Demirören Holding’in ticari kaygılar nedeniyle yasa dışı bahis haberlerini ön plana çıkarttığı ve sunum bakımından yasa dışı bahis haberlerine özel bir alan tanıdığı görülmüştür.

Sonuç olarak, medyanın çözümlenen iki internet haber sitesi ve erişilen haberler özelinde mafya ve futbol ilişkisinde ekonomi politik bağlamı sıklıkla göz ardı ettiği; *kışıselleştirme*,

magazinleştirme ve *dışsallaştırma* stratejilerine başvurarak suçu sistemik olmaktan çıkardığı saptanmıştır. Ayrıca ilgili haberlerde futbol ve mafya ve benzeri suç örgütleri arasındaki ilişkinin neoliberal koşulların dayattığı finansallaşma, ticarileşme ve metalaşma süreçlerinin bir uzantısı olarak betimlenmesine de yer verilmediği görülmüştür. Özetle, medyanın eleştirel ekonomi politiği yaklaşımının, medya, mafya-ve futbol ilişkisini içerikler (*metin*) düzeyinde çözümlemek için son derece güçlü olanaklar sunduğu ifade edilebilir. Öte yandan, çalışmada ekonomi politik arka plan ışığında ve *metin* düzeyinde çözümlenen ilgili haberlerin; emek ve üretim süreçlerine ilişkin yapılacak değerlendirmelerin, konunun kavranışını derinleştireceği açıktır. Bu bakımdan, ileride yapılacak çalışmalar açısından ilgili haberlerin üretim boyutlarının çalışılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- ABD, FIFA'ya neden savaş açtı? (2015, Mayıs). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/abd-fifaya-neden-savas-acti-2065910> adresinden 17 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Adaklı, G. (2010). Neoliberalizm ve medya: Dünya'da ve Türkiye'de medya endüstrisinin dönüşümü. *Mülkiye Dergisi*, 34(269), 67-84.
- Adamoli, S., Di Nicola, A., Savona, E. U., & Zoffi, P. (1998). *Organised crime around the World. (research report)*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI).
- Aktükün, İ. (2010). Futbolun siyasi tarihine kenar notları. *Cogito*, 63, 8-26.
- Albanese, J. S. (2000). The causes of organized crime: Do criminals organize around opportunities for crime or do criminal opportunities create new offenders? *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 16(4), 409-423.
- Albini, J. (1971). *The American mafia: Genesis of a legend*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Arık, M. B. (2008). Futbol ve televizyon bağı: Simbiyoz beslenme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 197-222.
- Aristoteles. (1987). *Poetika* (İ. Tunalı, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Bahiste büyük vurgun. (2016, Aralık). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/bahiste-buyuk-vurgun-2367518> adresinden 26 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Barcelona logolu kokainli çikolata. (2014, Nisan). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/barcelona-logolu-kokainli-cikolata-1870995> adresinden 10 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Beşe, E. (2005). *Sociological analysis of organised criminality in Turkey* (Unpublished master thesis). Middle East Technical University, The Graduate School Of Social Sciences, Ankara.
- Bir zamanların dünyaca ünlü yıldızı çete üyesi oldu. (2016, Mayıs). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/galeri-bir-zamanlarin-dunyaca-unlu-yildizi-cete-uyesi-oldu-40179078/1> adresinden 17 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Blatter: Futbolla işim kalmadı. (2015, Aralık). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/blatter-futbolla-isim-kalmadi-2168434> adresinden 14 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Bovenkerk, F. & Yesilgöz. (2004). The Turkish mafia and the state. In C. Fijnaut, & L. Paoli (Eds.), *Organised crime in Europe: Concepts, patterns and control policies in the European union and beyond* (pp. 585-602). Dordrecht: Springer.
- Bozköylü, E. (2007). *Dünyada ve Türkiye'de futbolun değişim süreci, 2002–2005 verileriyle türkiye'de oyuncu performansı üzerine ekonometrik bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Brezilya'da 9 taraftarın başına kurşun sıktılar. (2015, Nisan). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/galeri/brezilyada-9-taraftarin-basina-kursun-siktilar-2046871/11> adresinden 18 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Büyük yasa dışı bahis operasyonu. (2023, Temmuz). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/buyuk-yasa-disi-bahis-operasyonu-baron-boyle-yakalandi-6975184> adresinden 4 Şubat 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ceferin'in dediği oldu: İtalya bileti aldı. (2023, Kasım). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/ceferinin-dedigi-oldu-italya-biledi-aldi-ukraynada-buyuk-ofke-var-42364807> adresinden 3 Şubat 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Cengiz, M. (2013). Mafyadan derin devlet ve casusluk ilişkilerine organize suçlarda yeni trendler. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 4(1), 63-79.
- Chu, Y., K. (2000). *The triads as business*. London: Routledge.
- Cline, V. B., Croft, R. G., & Courier, S. (1973). Desensitization of children to television violence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 27(3), 360-365.
- Cohen, S. (1972). *Folk devils and moral panics: the creation of mods and rockers*. London: Routledge.
- Cowling M. (2012). Marksizm ve kriminoloji teorisi. *Kavramsal araçlar ve eleştirel bir değerlendirme* (D. Yeşilsu, Çev.). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Creswell, W. J. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th. Ed.). London: Pearson.
- Çanta çanta taşıma: 40 kişi adliyede. (2019, Kasım). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/canta-canta-tasimislari-40-kisi-adliyede-41369926> adresinden 28 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Çete kurup dünyayı haraca bağlamışlar. (2015, Mart). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/cete-kurup-dunyayi-haraca-baglamislari-40010837> adresinden 12 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Çete lideri "tosuncuk" lakaplı Mehmet Aydın'ın eniştesi çıktı. (2022, Ekim). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/milliyet-tv/adim-adim-takip-cete-lideri-tosuncuk-lakapli-mehmet-aydinin-enistesini-cikti-video-6848166> adresinden 29 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Çizme'de şike skandalı. (2015, Temmuz). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/cizmede-sike-skandal-2072713> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Çoban, B. (2008). Futbol ve toplumsal muhalefet. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 59-88.
- Dağtaş E. (2005). *Türkiye'de magazin basını ve habercilik anlayışı: magazin eklerinin sektör ve metin analizi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Dağtaş, B. (2012). Futbolda tüketim kültürü: Esstore ve ES ES bonus kart. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 16, 28-43.
- Darcan, E., & Irmak, F. (2014). *Şiddet suçları: Yaklaşımlar ve trendler*. Ankara: Adalet Yayınevi.

- Darko Kovacevic'e silahlı saldırıyı eski takım arkadaşı yaptırmış. (2020, Ocak). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/darko-kovacevice-silahlı-saldırıyı-eski-takim-arkadasi-yaptirmis-41422736> adresinden 28 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Debord, G. (2020). *Gösteri toplumu* (A. Ekmekçi & O. Taşkent, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Demirbaş, T. (2020). *Kriminoloji* (7. bs.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Desteli vurgun: 5 Milyon TL dolandırdılar. (2022, Aralık). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/desteli-vurgun-5-milyon-tl-dolandirdilar-42185962> adresinden 30 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Devecioğlu, S., Çoban, B., Karakaya, Y. E., & Karataş, Ö. (2012). Türkiye'de spor kulüplerinin şirketleşmeye yönelimlerinin değerlendirilmesi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(2), 35-42.
- Dickie, J. (2004). *Cosa nostra a history of the sicilian mafia*. New York: St. Martin's Griffin.
- Dikkat! "Mafyanın Takımı" Serie A'da. (2016, Nisan). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/dikkat-mafyanin-takimi-serie-ada-2236874> adresinden 20 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Dilber, F. (2014). Kitle iletişim araçları ve suç olgusu. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 60-66.
- Dubro, A. & Kaplan, D., E. (2003). *Japan's criminal underworld*. Los Angeles: University of California Press.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar* (Z. İlkelen, Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Dursun, H. (2005). Türkiye'deki ekonomik sürdürülebilirlik ve etkiler. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 58, 215-245.
- Dünyaca Ünlü Gangsterin Evini Satın Aldı. (2016, Mayıs). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/galeri-dunyaca-unlu-gangsterin-evini-satin-aldi-tam-bir-kale-40200082/4> adresinden 22 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Dünyanın Konuştuğu Yasak Aşkın Detayları Ortaya Çıktı. (2016, Mayıs). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/galeri-dunyanin-konustugu-yasak-askin-detaylari-ortaya-cikti-40250664/17> adresinden 22 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ekmekçi, A., Ekmekçi, R., & İrmış, A. (2013). Küreselleşme ve spor endüstrisi. *Pamukkale Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 91-117.
- Erdoğan, İ. (2008). Futbol ve futbolu inceleme üzerine. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26(2), 1-58.
- Erdoğan, İ., & Alemdar, K. (2005). *Öteki kuram, kitle iletişim kuram ve araştırmalarının tarihsel bir değerlendirmesi* (2. Bs.). Ankara: Erk Yayınları.
- Europol Public Information [EUROPOL]. (2013). *Threat Assesment: Italian organised crime*. Hague: Europol.
- Feshbach, S., & Singer, R., D. (1971). *Television and aggression: An experiment field study*. San Francisco: Jossey-Bass.

- Finckenauer, J. O. (2005). Problems of definition: What is organized crime? *Trends Organize Crime*, 8, 63-83.
- Firari Sanal Kumar Kralı Sivas'ta Yakalandı. (2017, Temmuz). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/firari-sanal-kumar-krali-sivasta-yakalandi-40523218> adresinden 26 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Futbol Tutkusu Babayı Yakalattı. (2023, Ağustos). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/dunya/futbol-tutkusu-babayi-yakalatti-6987127> adresinden 2 Şubat 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Gareth Bale'e Şimdi de Uyuşturucu Şoku. (2016, Aralık). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/gareth-balee-simdi-de-uyusturucu-soku-2342504> adresinden 21 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Gareth Bale'nin Mafya ile Başlı Belada: Evini Yaktılar. (2016, Mayıs). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/galeri-gareth-balein-basi-mafya-ile-belada-evini-yaktilar-40232585/4> adresinden 20 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Garnham, N. (2008). Ekonomi politik ve kültürel çalışmalar: Uzlaşma mı boşanma mı? (S. Çelenk, Çev., Ed.). *İletişim çalışmalarında kırılmalar ve uzlaşımlar* içinde (s. 115-129). Ankara: De Ki.
- Gerbner, G., & Gross, L. (1976). Living with television: The violence profile. *Journal of Communication*, 26(2), 99-173.
- Golding, P., & Murdock, G. (2002). Kültür, iletişim ve ekonomi politik. S. İrvan. (Ed.), B. Kejanlıoğlu, (Çev.). *Medya kültür siyaset* içinde (s. 53). Ankara: Alp Yayınevi.
- Gökpinar, M. (2005). Sosyal ve kriminal boyutlarıyla organize suç. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 60(1), 214-234.
- Güney Kıbrıs'ta Şike Şoku. (2020, Ocak). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/guney-kibrista-sike-soku-41422986> adresinden 30 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Güven, O. Ö. (2018). Suçun sosyolojisi ve haber söyleminde temsili. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 176-195.
- Haftada 150 Bin Lira Kazanan Bahis Çetesi Çökertildi. (2018, Ağustos). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/adana/haftada-150-bin-lira-kazanan-bahis-cetesi-coker-40921735> adresinden 29 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Hayali Transfer Çetesinden Milyon Liralık Vurgun. (2020, Ocak). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/galeri-hayali-transfer-cetesinden-milyonlar-liralik-vurgun-41419305/2> adresinden 29 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Herman, E. S., & Chomsky, N. (2012). *Rızanın imalatı, Kitle medyasının ekonomi politiği* (E. Abadoğlu, Çev.). İstanbul: Bgst.
- Hunt, E. K. (2005). *İktisadi düşünce tarihi* (M. Günay, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

- İnal, R. (2021). Türkiye’de futbol emek göçleri. In E. Devrez (Ed.), *The different approaches of academic disciplines to the phenomenon of migration* (pp. 290-301). Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- İspanya’da Bazı Futbol Menajerlerine Para Aklama ve Vergi Kaçırma Suçlaması. (2020, Şubat). *Hürriyet Gazetesi*.
<https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/ispanyada-bazi-futbol-menajerlerine-para-aklama-ve-vergi-kacirma-suclamasi-41455300> adresinden 29 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- İtalya’da Futbol Terörü Tartışması. (2014, Mayıs). *Hürriyet Gazetesi*.
<https://www.hurriyet.com.tr/italyada-futbol-teroru-tartismasi-26358010> adresinden 12 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- İtalya’da Şike Operasyonu. (2015, Haziran). *Hürriyet Gazetesi*.
<https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/italyada-sike-operasyonu-29358351> adresinden 14 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- İtalya’yı Sallayan Skandalda Vedat Muriqi Detayı. (2021, Haziran). *Hürriyet Gazetesi*.
<https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/son-dakika-italyayi-sallayan-skandalda-vedat-muriqi-detayi-17-5-milyon-euro-mafya-transfer-41826888> adresinden 10 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- İtalyan Futbolunda Şike Operasyonu. (2015, Mayıs). *Milliyet Gazetesi*.
<https://www.milliyet.com.tr/skorer/italyan-futbolunda-sike-operasyonu-2061308> adresinden 14 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- İtalyan Mafyasına Büyük Gözaltı. (2018, Aralık). *Hürriyet Gazetesi*.
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/italyan-mafyasina-buyuk-gozalti-41037794> adresinden 29 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- İzmir’de Bahis Çetesi Şüphelileri Adliye Sevk Edildi. (2023, Haziran). *Milliyet Gazetesi*.
<https://www.milliyet.com.tr/milliyet-tv/izmirde-bahis-cetesi-suphelileri-adliye-sevk-edildi-video-7041119> adresinden 31 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Jamieson, A. (1999). *The Antimafia*. Palgrave: Macmillan.
- Jewkes, Y. (2004). *Media and crime*. London: Sage.
- Kaplan, T. (2016). Futbolda şiddetin sorun boyutları. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 1-10.
- Karğın, V. (2016). *Anomi ve gerilim teorileri*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Katar’da Ortalık Karıştı. (2022, Aralık). *Milliyet Gazetesi*.
<https://www.milliyet.com.tr/skorer/katarda-ortalik-karisti-romain-saiss-ve-fas-milli-takimi-cilgina-dondu-6874017> adresinden 31 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kılınç, B. (2008). Kapitalist bir etkinlik olarak futbolun büyüğü ve kahramanları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 273-289.
- Klose, A. (2001). Televizyon futbolu. R. Horak, W. Reiter & T. Bora (Ed.), *Futbol ve kültürü içinde*, (s. 373-383). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Kolombiyalı Escobar Kendi Kalesine Gol Attı Öldürüldü. (2014, Haziran). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/kolombiyali-escobar-kendi-kalesine-gol-atti-olduruldu-1891346> adresinden 10 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Komşu'da Olympiakos Depremi. (2018, Aralık). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/komsuda-olympiakos-depremi-2633804> adresinden 29 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Lintner, B. (2002). *Blood brothers: The criminal underworld of Asia*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Luis Diaz Golü Attı Babası Kendinden Geçti. (2023, Kasım). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/luis-diaz-golu-atti-babasi-kendinden-gecti-film-gibi-hikaye-silahli-cete-kacirmisti-42362711> adresinden 2 Şubat 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Mafya Operasyonu 7 Kişi Cezaevinde. (2016, Mayıs). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/mafya-operasyonu-7-kisi-cezaevinde-40107940> adresinden 21 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Mafya Yüzünden Kendi Kalelerine 5 Gol Attılar. (2014, Mayıs). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/mafya-yuzunden-kendi-kalelerine-5-gol-attilar-27489190#:~:text=ENDONEZYA%20%C4%B0kinci%20Futbol%20Ligi'nde,dakikaya%20kadar%20gol%20sesi%20%C3%A7%C4%B1kmad%C4%B1> adresinden 10 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Mafyadan Maxi Lopez'e Teklif: "Icardi'nin Bacaklarını Kırılım". (2016, Ekim). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/mafya-dan-maxi-lopeze-teklif-icardinin-bacaklarini-kiralim-2328127> adresinden 24 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Maigret, E. (2014). *Medya ve iletişim sosyolojisi* (H. Yücel, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mandel, E. (2008). *Marksist ekonomi el kitabı* (O. Suda, Çev.). Ankara: Maki Basın Yayın.
- Marchetti, F., Reppold Filho, A. R., & Constandt, B. (2021). At risk: Betting-related match-fixing in Brazilian football. *Crime, Law and Social Change*, 76(4), 431-450.
- Massari, M. (2013). Guns in the family. Mafia violence in Italy. Small Arms Survey (Ed.). *Small arms survey*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maviş, V. (2021). Yoksulluk ve suç: Ceza adaleti üzerine sınıfsal bir değerlendirme. *Vira Verita E-Dergi*, 14, 55-75.
- Milli Skandala Mafya Karıştı. (2014, Mayıs). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/milli-skandala-mafya-karisti-27751412> adresinden 10 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Mirioğlu, M. (2007). *Futbol haberlerinin sunumunda şiddet: Hürriyet, Zaman ve Birgün gazetelerinde futbol sunumlarının analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri* (Cilt I-II) (7. bs.). (S. Özge, Çev.) Ankara: Yayınodası Yayıncılık.

- Nicolo Zaniolo İçin Bahis Çetesi İddiası: Sandro Tonali Yardımı Kabul Etti. (2023, Ekim). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/nicolo-zaniolo-icin-bahis-cetesi-iddiasi-sandro-tonali-yardimi-kabul-etti-42345770> adresinden 3 Şubat 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Nikitin, P. (1979). *Ekonomi politik* (H.Konur, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Nurişler Çetesi Lideri Nuri Ergin: Suç Örgütü Lideriyim. (2022, Temmuz). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/nurisler-cetesi-lideri-nuri-ergin-suc-orgutu-lideriyim-6784064> adresinden 31 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- O golleri Mafya Atıyor. (2014, Temmuz). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/o-golleri-mafya-atiyor-27589749> adresinden 10 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Öğüt, E. (2014). Türkiye'de spor yönetiminin neoliberal dönüşümü. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(4), 32-53.
- Özbudun, S., Demirer, T., Grimal, J. & Vericourt, G. (2006). *Mafya narkoekonomi ve susurluk*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Parma'yı Kara Para ile Kurtarmaya Çalışmış. (2015, Mart). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/parmayi-kara-para-ile-kurtarmaya-calismis-2031589> adresinden 12 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Paul Pogba Koruma Altına Alındı. (2022, Eylül). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/paul-pogba-koruma-altina-alindi-fransiz-basini-duyurdu-6827518> adresinden 31 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Quinney, R. (1973). *Critique of legal order: Crime control in capitalist society*. Boston: Little Brown.
- Roberto Carlos'un Futboldan Kazandığı Paraların Çoğu. (2015, Mart). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/galeri/sok-roberto-carlosun-futboldan-kazandigi-paralarin-cogu-2030165/1> adresinden 12 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Saatçioğlu, C., & Çakmak, U. D. (2019). Avrupa ve Türkiye'de futbol ekonomisi: Karşılaştırmalı bir inceleme. *Sakarya İktisat Dergisi*, 8(4), 331-350.
- Sanal Bahis Çetesi Paraları Bitcoin'e Çevirerek Aklamış. (2019, Mart). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/galeri/sanal-bahis-cetesi-paralari-bitcoin-e-cevirerek-aklamis-491570/3> adresinden 28 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Sarıtaş, E. (2017). *Suç işlemek amacıyla örgütlenme suçları (TCK m. 220-221)*. İstanbul: Oniki Levha Yayınları.
- Savran, S. (1979). Siyasal iktisadın eleştirisi. *Birikim Dergisi*, 49, 30-38.
- Scalia, V. (2020). There's a long year to be spent: Cosa nostra and football in Palermo. *Soccer and Society*, 22(7), 693-403.
- Scheineder, A. & Zarate, O. (1995). *Mafia for beginners*. London: Icon Books.
- Schiller, H. (2005). *Zihin yönlendirenler* (C. Cerit, Çev.). İstanbul: Pınar Yayınları.

- Sırbistan Futbol Federasyonu Başkanı Kokeza Mafya İlişkisi İddiaları Nedeniyle İstifa Etti. (2021, Mart). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/son-dakika-sirbistan-futbol-federasyonu-baskani-kokeza-mafya-iliskisi-iddialari-nedeniyle-istifa-etti-6462743> adresinden 30 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Sibergöz-7 Operasyonunda 53 Şüpheli Adliyede. (2023, Aralık). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/sibergoz-7-operasyonunda-53-supheli-adliyede-7041159> adresinden 2 Şubat 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Smith, A. (2006). *Milletlerin zenginliği* (H. Derin, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Smythe, D. (2006). Batı marksizminin kör noktası L. Yaylagül, & Levent, Y. (Çev.). *Kitle iletişiminin ekonomi politiği* içinde (s. 127-172). Ankara: Dalbaz Yayıncılık.
- Smythe, D. (2006). Batı marksizminin kör noktası (L. Yaylagül, Çev.). *Kitle iletişiminin ekonomi politiği* içinde (s. 27-72). Ankara: Dalbaz Yayıncılık.
- Stada “UEFA Mafya” Bayrağı Astılar. (2014, Mayıs). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/stada-uefa-mafya-bayragi-astilar-27535997> adresinden 10 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Steven Gerarrd’ın Kızı Mafya Liderinin Oğluyla Birlikte Ibiza’ya Tatile Gitti. (2022, Ekim). *Milliyet Gazetesi* <https://www.milliyet.com.tr/skorer/steven-gerarrdin-kizi-mafya-liderinin-ogluyla-birlikte-ibizaya-gittiler-6834973> adresinden 30 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Süper Lig’in Eski Futbolcusu Ognjen Vranjes’ten Şike İtirafı. (2021, Nisan). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/super-ligin-eski-futbolcusu-ognjen-vranjesten-sike-itarafi-41783140> adresinden 28 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Şahin, M. Y., & Tunçkol, H. M. (2010). İşçi hareketlerinin futbolun tarihsel gelişim sürecine etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 219-236.
- Talimciler, A. (2008). Futbol değil iş: Endüstriyel futbol. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26(2), 89-114.
- Tanju Çolak Gözaltında. (2017, Haziran). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-tanju-colak-gozaltinda-2466125> adresinden 26 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tazegül, Ü. (2017). Farklı toplumlarda futbolun tarihi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 64, 178-187.
- Totobo Yasa Dışı Bahis Şebekesine Dava. (2023, Ocak). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/totobo-yasa-disi-bahis-sebekesine-dava-6886054> adresinden 1 Şubat 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Uzun, R. (2008). Mafya ligi: Türkiye’de futbol-mafya ilişkileri. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (26), 419-434.

- Ülkenin En Yetenekli Futbolcusuydu En Tehlikelisi Oldu. (2020, Nisan). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/ulkenin-en-yetenekli-futbolcusuydu-en-tehlikelisi-oldu-6188233> adresinden 29 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Vincenzo Iaquina'ya Hapis Cezası. (2018, Nisan). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/vincenzo-iaquintaya-hapis-cezasi-41004743> adresinden 26 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Wang, P. (2013). Çin organize suçunun artan tehdidi. *RUSİ Dergisi*, 158(4), 6-18.
- Yasa Dışı Bahis Çetelerine Sibergöz Operasyonu. (2023, Kasım). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yasadisi-bahis-cetelerine-sibergoz-operasyonu-52-kisi-gozaltinda-42366873> adresinden 3 Şubat 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Yasa Dışı Bahis Çetesi Lideri Kuzenler: Ofislerde Eğlence ve Parti Yaptık. (2023, Mayıs). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/yasa-disi-bahis-cetesi-lideri-kuzenler-ofislerde-eglenec-ve-parti-yaptik-6946374> adresinden 2 Şubat 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Yasa Dışı Bahis Hayatını Mahvetti. (2021, Şubat). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/yasa-disi-bahis-hayatini-mahvetti-sokaklarda-yatti-hapse-girdi-41736192> adresinden 28 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Yasadışı Bahis Operasyonu: 34 Kişi Tutuklandı. (2018, Nisan). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/yasa-disi-bahis-operasyonu-34-kisi-tutuklandi-40818773> adresinden 28 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Yaylagül, L. (2006). *Kitle iletişim kuramları egemen ve eleştirel yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yaylagül, L. (2019). Eleştirel ekonomi politik bakış açısından medyada tekelleşme sorunu. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2019(48), 404-418.
- Yeni Şike Dalgası! Türkiye. (2015, Mayıs). *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/yeni-sike-dalgasi-turkiye-29262053> adresinden 17 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, H. M. (2016). *Organize suç ve Rus mafyası* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Yiğit, E. (2019). *Uluslararası futbolcu göçü ve ekonomik etkileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yiğit, E., & Şişman, M. (2019). Neoliberal dönemde uluslararası futbolcu hareketliliği. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 81-93.
- Yüce, M. (2014). *Osmanlı melekleri: Futbol tarihimizin kadim devreleri: Türkiye futbol tarihi* (Cilt 1). İstanbul: İletişim Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

[REDACTED] Sırasıyla Mareşal Fevzi Çakmak Ortaokulu ve 17 Şubat Anadolu Lisesi'nde okudu. 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Gazetecilik programına yerleşti. 2021 yılında Gazetecilik lisans programından mezun oldu ve aynı yıl Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde Gazetecilik Tezli Yüksek Lisans programına kabul edildi.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres : [REDACTED]

E-Posta : [REDACTED]